

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Diplomová práce

**„TRESTNÁ ČINNOST SOUVISEJÍCÍ SE
ZNEUŽÍVÁNÍM NÁVYKOVÝCH LÁTEK“**

Katedra trestního práva

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Helena Klárová

Zpracováno 2008

ADRESA

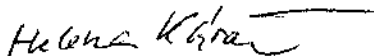
V zeleném údolí 1303/13

148 00 Praha 4

5. ročník

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Helena Klárová, v. r.

Úvod	6
1. KAPITOLA: Nástin historického vývoje drogové problematiky	7
2. KAPITOLA: Druhy návykových látek	11
2.1 Opiáty	11
2.1.1 Jednotlivé opiáty	11
2.1.2 Účinky užívání opiátů	12
2.1.3 Braun	13
2.2 Psychostimulační drogy	14
2.2.1 Přírodní stimulační drogy	14
2.2.1.1 Kokain	14
2.2.1.2 Crack	15
2.2.1.3 Kata (khat)	15
2.2.2 Syntetické stimulační drogy	16
2.2.2.1 Amfetaminy	16
2.2.2.2 Pervitin	16
2.2.2.3 Extáze	17
2.2.2.4 PCP – Andělský prach	18
2.2.2.5 DOM – STP, DOB	19
2.3 Kanabinoidy	19
2.3.1 Hašiš	20
2.3.2 Účinky THC	20
2.4 Halucinogeny	21
2.4.1 Přírodní halucinogeny	22
2.4.1.1 Meskalin	22
2.4.1.2 Harmalin	22
2.4.1.3 DMT	23
2.4.1.4 Psilocybin	23
2.4.1.5 Muchomůrky	24
2.4.1.6 Byliny jako drogy	24
2.4.2 Syntetické halucinogeny	24
2.4.2.1 LSD	24
2.4.2.2 2C – B, 2C – I, Nexus	25
2.4.2.3 TMA – 2	25
2.4.2.4 AMT, 5 – MeO – AMT	26
2.4.2.5 DIPT, 5 – MeO – AMT	26
2.5 Ketaminy	26
2.6 Těkavé inhalační látky	27
2.6.1 Rajský plyn – N ₂ O	27
2.6.2 Éter	28
2.6.3 Chloroform	28
2.6.4 Trichlorethylen	28
2.6.5 Aceton	28

2.6.6	Benzín	28
2.6.7	Toluen	29
2.7	Zneužívání léků	29
2.7.1	Hypnotika	30
2.7.2	Anxiolytika	30
2.7.3	Neuroleptika	30
2.7.4	Analgetika	31
2.7.5	Jiné zneužívané léky	31
2.8	Tabák	32
2.8.1	Historie	32
2.8.2	Kouření	33
2.8.3	Výrobky z tabáku	33
2.8.3.1	Cigarety	33
2.8.3.2	Doutníky a dýmky	34
2.8.3.3	Bezdmý tabák	34
2.8.4	Projevy intoxikace	34
2.9	Alkohol	34
2.9.1	Historie	35
2.9.2	Základní typy alkoholických nápojů	35
2.9.2.1	Pivo	35
2.9.2.2	Víno	36
2.9.2.3	Destiláty	36
2.9.3	Účinky požívání alkoholu	36
2.9.4	Alkoholová typologie	38
3. KAPITOLA: Právní úprava a řešení drogového problému ve světě a u nás		40
3.1	Úprava ve světě	40
3.1.1	Úmluvy OSN	40
3.1.2	INCB	41
3.1.3	Evropská unie a přístup k drogové problematice	41
3.1.4	Právní úpravy v jednotlivých státech Evropy	42
3.2	Drogová legislativa v České republice	44
3.3	Programy prevence a represe	46
3.3.1	Globální problém	49
3.3.2	Prevence a selektivní přístupy	50
3.3.3	Vyvážený přístup	52
3.3.4	Represe a protidrogová politika	53
4. KAPITOLA: Kriminologické aspekty pachatele drogové trestné činnosti		55
4.1	Závislost	56
4.2	Faktory ovlivňující závislost	58
4.2.1	Faktory farmakologické - droga	58
4.2.2	Faktory somatické a psychické - osobnost	59
4.2.3	Faktory environmentální - prostředí	61
4.2.4	Faktory precipitující - podnět	63

5. KAPITOLA: Trestná činnost související s návykovými látkami	65
5.1 Vývoj drogové kriminality v ČR	65
5.2 Vývoj drogové legislativy v ČR po roce 1989	68
5.2.1 Pojem návyková látka	70
5.2.2 Nedovolená výroba a držení OPL a jedů	71
5.2.3 Šíření toxikomanie	74
5.3 Jednotlivé drogové trestné činy	75
5.3.1 § 187 Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů	75
5.3.2 § 187a Nedovolené přechovávání omamných a psychotropních látek a jedů	78
5.3.3 § 188 Přechovávání předmětu sloužícího k nedovolené výrobě OPL a jedů	81
5.3.4 § 188a Šíření toxikomanie	82
5.3.5 § 189 a § 190 Šíření nakažlivé choroby	84
5.3.6 § 201 Ohrožení pod vlivem návykové látky	84
5.3.7 § 201a Opilství	85
5.3.8 § 217 Ohrožování výchovy mládeže	86
5.3.9 § 266 Maření způsobilosti k službě	87
5.3.10 Přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi § 30 přestupkového zákona	88
5.3.11 Trestná činnost organizovaných skupin	89
5.3.11.1 Ukládání trest u odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení	91
5.3.11.2 Trestný čin účasti na zločinném spolčení § 163a	91
5.3.12 § 252a Legalizace výnosů z trestné činnosti	92
6. KAPITOLA: Aktuální přehled drogové scény	95
Závěr	99
Použitá literatura	100

Úvod

Návykové látky, tedy látky nebezpečné pro lidský organizmus (pro jeho fyzickou i duševní stránku), jsou odvěkým problémem. Zpočátku pochopitelně nikdo drogy jako problém nepojímal. Vždyť šlo o látky, které člověku dala příroda - Bůh - stvořitel a tudíž nemohou být špatné! Nicméně postupem vývoje společnosti a modernizací myšlení lidstva i vědeckého výzkumu, nabyli lidé přesvědčení, že drogy jsou zdraví škodlivé a hlavně smrtelně nebezpečné. Že jde o látky, které mohou zničit i celé skupiny lidí. Domnívám se, že pokud jsou zneužívány látky, které jsou schopny uhasit jen jediný lidský život, a to návykové látky opravdu umí, jde o látky tak nebezpečné, že by jim měla být věnována zvláštní pozornost a to nejen orgány činnými v trestním řízení, ale veškerou výkonnou mocí, lékaři, pedagogy a v neposlední řadě zákonodárci.

Globalizací celého světa a jeho propojením začaly kolovat po Zemi veškeré opojné látky, které byly kdy kde nalezeny či vytvořeny, došlo k jejich kombinování a „vylepšování“. Z drogy se stal vývozní artikl, cenná věc - za kterou byl někdo jiný ochoten zaplatit penězi, nebo jinou hodnotou. V tu chvíli vzniklo stabilní podhoubí pro drogovou kriminalitu, tedy kriminalitu spojenou s návykovými látkami. Pro ně jsou lidé ochotni krást, loupit, ničit majetek a bohužel i zabíjet.

Drogová kriminalita má své specifikum a tím je závislost. Člověk je stvořen náchylně k upřednostňování duševních prožitků, proto může sklouznout k závislosti na látce, která mu tyto prožitky poskytuje, usnadňuje a vyvolává. Pokud by nebylo lidí závislých na drogách, troufám si tvrdit, že by pravděpodobně nevznikl trh s návykovými látkami a ani kriminalita s nimi spojená. Ovšem vymýtí závislost lidí na čemkoli jako celku je opravdu myšlenka z říše pohádek.

Svoji diplomovou práci *Trestná činnost související se zneužíváním návykových látek* jsem se snažila pojmut co nejvíce oblastí tohoto velmi širokého tématu. Celou práci jsem rozdělila do šesti kapitol. První a druhá se zaměřují na vymezení jednotlivých návykových látek a jejich historický vývoj. Třetí kapitola sleduje legislativní vývoj drogového problému jak u nás, tak ve světě, čtvrtá pak pojednává o pachateli v pojetí kriminologickém. Pátá rozebírá jednotlivé trestné činy podle aktuální úpravy trestního zákona v České republice a také jejich jednotlivé aplikační zvláštnosti a důležité instituty, na něž je nutné při použití trestního zákona klást důraz. V šesté kapitole jsem uvedla několik statistických údajů z roku 2006, které ukazují vývojové tendence drogové kriminality, v řech čísel zmiňují trestné činy i trestní řízení pro výše jmenované trestné činy a dále vliv jednotlivých skupin drog na drogovou kriminalitu. Tyto informace jsou mírně zastaralé, konkrétně z roku 2006, neboť z roku 2007 nejsou dosud plně zpracovány a ani odborné veřejnosti zpřístupněny.

Věřím, že moje práce bude alespoň příjemným shrnutím poznatků z oblasti drogové problematiky.

1. KAPITOLA: Nástin historického vývoje drogové problematiky

Drogy, respektive látky, které měnily stav vědomí, vnímání a náladu, tu byly od pradávna a jsou s lidstvem nerozdílně spojeny. Proto není jednoduché přesně určit, kdy začaly být tyto látky člověkem zneužívány. Prvotní drogy byly pochopitelně čistě rostlinného původu a dost často byly omamné účinky objeveny náhodou, někdy i omylem.

Historie užívání látek charakteru drog sahá do dávné historie lidstva, téměř až k počátkům současné civilizace. Vzhledem k tomu, že se jednalo téměř výlučně o látky rostlinného původu, jejich objevení, rozpoznání a užívání souviselo s tím, jak člověk postupně empiricky a experimentálně odhaloval možnosti využití tzv. kulturních rostlin jak ke své k výživě, tak k léčení, či k jiným účelům. Prehistorie, tj. období, kdy člověk poprvé okusil účinky drog, je samozřejmě neznámá vzhledem k tomu, že neexistují přímé doklady (písemné zprávy, archeologické nálezy). Všechny tyto drogy (mezi nejstarší známé patří opium, konopí-hašiš, koka, jakož i některé halucinogeny) vykazují hlavní vlastnost návykové látky, totiž psychotropní účinek - schopnost měnit psychický stav člověka. Některé z nich měly také potenciálně léčivé účinky, a proto jich lidé již na počátcích civilizace začali používat jednak jako léčiva a jednak k rituálním účelům. Platí téměř všeobecně, že většina drog, které se dožily a dokonce dobře prosperují dodnes, byly již v dávné historii obehnány nimbem výjimečnosti a tajemných, či zázračných účinků, někdy jim byly dokonce přisuzovány božské vlastnosti. Již z historických pramenů je známo, že např. mák (*papaver somniferum album*) byl znám jako kulturní rostlina již před 6000 lety v sumerské civilizaci. Byly rovněž známy i jeho narkotické vlastnosti - starými Sumery byl nazýván „rostlina radosti“, jeho používání jakož i pěstování potom přešlo do Starého Egypta. Podobně v oblasti Středního Východu, v Africe, v Číně a na Indickém subkontinentu bylo známo konopí; existují zápisy z čínského lékopisu před 5000 lety, kde jsou popisovány účinky konopí jako léku proti revmatismu, malárii a zácpě. V Indii 800 let př. n. l. v ajurvédě¹ (soubor pradávnych léčebných postupů) se konopí uvádí jako lék na celou řadu neduhů, mimo jiné na nespavost a migrény. Jiný zdroj informací představují přírodní (někde dosud žijící) národy, užívající rovněž od nepaměti různé drogy k rituálním účelům. Také zde jsou znalosti o drogách a jejich užívání poměrně přísně ritualizovány a přístup k nim mají jen zasvěcené osoby - šamani, kouzelníci a léčitelé. Šamanismus je pravděpodobně nejstarším náboženstvím a současně i nejstarším typem medicíny. Jeho představitelé znali i různé techniky změny a ovlivnění psychiky, obvykle za použití drog s psychedelickým účinkem. Využívali zejména halucinogenů, které byly nejčastěji užívány (a dodnes jsou) v předkolumbovských kulturách Střední a Jižní Ameriky; lze jmenovitě uvést např. meskalin, získávaný z kaktusu Peyotl, psilocybin, získávaný z „posvátné“ houby *Teonanacatl* (*Psilocybe mexicana*), alkaloid harmín a harmalin získávaný z liány *Banisteropsis caapi* (nazývaná domorodci ayahuasca) a v neposlední řadě také koku s obsahem kokainu; tato je známa již více než 5000 let

¹ Pollak Kurt: *Medicína dávných civilizací*, Orbis, Praha 1973, strana 122

na území dnešního Ekvádoru. I tady však koka byla užívána přísně rituálně vedoucí kastou a rozhodně nebyla zneužívána k masovému konzumu. Byla považována za dar bohů a měla „pokleslé na duchu vzpružit, vyčerpaným přinést novou sílu a hladové nasytit“.

V evropské oblasti byly známy a užívány jako halucinogeny zejména některé rostliny s obsahem alkaloidů (současně ovšem také poměrně prudce jedovaté), jako rulík zlomocný (atropa belladonna), blín černý, durman, námel a mandragora². Výtažky z nich byly užívány zvláště při čarodějných rituálech a tzv. černých mších, buď ve formě masti, nebo kouzelného nápoje.

V antické době byla přirozeně známa již celá řada drog, staří Řekové dokonce dali makové šťávě název opium (ópos = šťáva) a byli schopni rozeznat i její účinnou látku morfin, pojmenovanou podle boha spánku Morpheia. Teprve z antické středomořské oblasti se prostřednictvím Arabů dostal mák, resp. opium do Indie a do Číny, kde se však (zvláště v Číně) masově rozšířil. Kromě abúzu hašiše se kouření opia se v Číně stalo nejrozšířenější a pravděpodobně první masovou toxikomanií.

V asijské oblasti, a to jak v Přední, tak ve Střední Asii, ale i v Americe se stalo často užívanou drogou konopí, nesoucí různé názvy: hašiš, kif, marihuana, hemp, ganja. Z počátku bylo ovšem také považováno za posvátnou a léčivou rostlinu, v Indii kouřili původně hašiš jenom brahmáni, ve středověku bylo součástí čarodějných mastí a lektvarů, v oblasti středního Východu se však stalo oblíbenou a běžně užívanou drogou, také vzhledem k tomu, že je islám (na rozdíl od alkoholu) nezakazoval. Podobně je v této oblasti již tradičně a mnoho staletí zneužívanou drogou khat, konzumovaný většinou žvýkáním listů rostliny (*Catha edulis*). V Evropě je tato droga velmi málo rozšířena, avšak již v antickém Řecku pravděpodobně khat žvýkaly věštkyne při věštění za současného vdechování dýmu z omamných rostlin.

Ve staré Číně byla rovněž známa rostlina *Ephedra vulgaris*, obsahující budivý amin efedrin, který však byl starou čínskou medicínou užíván (stejně jako dnes) především jako antiastmatikum.

Kromě uvedených (nejznámějších) přírodních drog se postupně s rozvojem poznání a chemie objevily další drogy, připravené buď dalším zpracováním přírodních drog (extrakty, purifikáty, chemicky změněné deriváty), jako kodein a morfin z opia, kofein z kávy, theobromin z čaje, již zmíněný efedrin, kokain, atropin, skopolamin, ale od 19. století i synteticky připravené látky s psychotropními vlastnostmi, které byly sice většinou připraveny jako léky, ale brzy začaly být zneužívány cíleně jako návykové látky, v řadě případů pak v dalších letech jejich produkce, coby drog kvantitativně přesáhla původní produkci farmaceutickou. To se týká zejména heroínu, který byl poprvé připraven jakožto morfin v roce 1803 a v roce 1874 jej německý chemik Dreser prohlásil za nový zázračný lék Heroin (název podle řeckých heroů - hrdinů), chemicky diacetylmorfin a byl užíván k léčbě dýchacích obtíží při astmatu a tuberkulóze a také k léčbě závislosti na morfiu (morfinismus)! Brzy se však zjistilo, že heroin vyvolává stejnou závislost, či ještě hlubší a úpornější než morfin sám, a jeho užívání při léčbě bylo zakázáno. Podobný osud potkal i látky

---

² Kalina Kamil, Kudrle Stanislav a kolektiv: Drogy a drogové závislosti 1, mezioborový přístup, Úřad vlády ČR, Praha 2003, strana 84

ze skupiny budivých aminů, první z nich byl již zmíněný efedrin, do jisté míry i kokain, který byl v chemicky čisté podobě izolován v roce 1858 a užíván v medicíně jako anestetikum, od 90. let 19. století se začal užívat jako droga, experimentoval s ním mimo jiné i Sigmund Freud. V roce 1903 bylo v USA zakázáno používání koky (a tedy kokainu) při výrobě limonády Coca-Cola, což si vyžádalo změnu její receptury a do Coly je od té doby přidáván kofein.

Stejně tak synteticky připravený amfetamin v roce 1887, který byl zprvu používán jako lék při mozkové chorobě Encefalitis lethargica. První zprávy o jeho zneužívání jsou z roku 1937, kdy studenti z univerzity v Minnesotě jej užívali proti únavě a jako doping při studiu, dále byl poměrně masově zkoušen a nasazen jako doping při válečných operacích a ve sportu. Zneužívání amfetaminu dosáhlo takových rozměrů, že bylo nutno jeho předpis podřídit opiovému zákonu. Na bázi amfetaminu se v dalších letech od poloviny 20. století cíleně připravovaly další drogy se stimulačními a částečně halucinogenními účinky.

Halucinogen LSD (dietylamid kyseliny lysergové) byl syntetizován z námelu v roce 1938³ a v roce 1943 byly odhaleny jeho psychoaktivní (halucinogenní) vlastnosti. Používalo se jej nejprve experimentálně (modelové psychózy), ale brzy začal být zneužíván jako droga, pomohl vytvořit dokonce specifickou kulturu jeho uživatelů. Halucinogenní účinky má i naše relativně vzácná houba lysohlávka a také jinak jedovaté muchomůrky tygrovaná a červená (*Amanita pantherina* a *muscaria*), které jsou vzácně zneužívány jako halucinogenní drogy. Podobně již zmíněný durman (s obsahem hyoscyaminu, atropinu a skopolaminu) vyvolává halucinace, jakož i blůn a rulík.

Halucinogeny (z nichž některé byly zneužívány již v dávné minulosti) se často různé kombinují mezi sebou, případně kombinují i s alkoholem, jinými drogami, zejména s kanabinoidy. Jejich hlavní nebezpečí spočívá v tom, že intoxikovanému se zkresluje vnímání reality, jsou zde poruchy vnímání, myšlení hodnocení situace i poruchy koordinace pohybů, takže může dojít k vážnému ohrožení zdraví a života uživatele (pády, různá zranění) anebo jeho okolí (nebezpečí přímé agrese, případně sekundárně při řízení vozidla apod.). Jejich účinek může přetrvávat delší dobu, jsou popsány četné případy, že se následkem abúzu halucinogenů rozvinula trvalá psychóza.

Zvláštní kapitolu, zejména v průběhu 20. století představuje zneužívání léků. Díky nevídanému rozvoji chemie se vyrábí velké množství léků s psychotropním účinkem, ať již jako syntetické náhražky přírodních látek, tak zcela nově připravená léčiva, z nichž mnohé se staly široce zneužívanými drogami – lze jmenovat zejména⁴ barbituráty, benzodiazepiny, analgetika, zvláště s přídavkem kofeinu či barbiturátů, opiová analgetika (dolsin, koryolan a další), některé další budivé aminy, jako fenmetrazin, benzodiazepinová i další hypnotika, anxiolytika a trankvilizéry, jsou známy závislosti dokonce i na vitamínech a v neposlední řadě i na náhražkových látkách, určených k léčbě drogových závislostí (zejména heroínu) methadonu a buprenorphinu. Ojedinelé kazuistiky popisují kuriózní závislosti i na dalších lécích, které ani primárně nevykazují psychotropní účinky, v těchto případech jde však

³ Vondráček Vladimír, Riedl Ota a kolektiv: *Klinická toxikologie*, Avicenum, Praha 1971, strana 327

⁴ Wenke Max, Hynie Sixtus, Mráz Miroslav: *Farmakologie*, Avicenum, Praha 1977

o závislost psychickou, která se může rozvinout prakticky u jakékoli látky, pokud je užívající přesvědčen, že mu nějak pomáhá a že ji potřebuje (placebo efekt).

Z řady léků a léčiv jsou v posledních desetiletích ve speciálních laboratořích, nebo i velmi primitivně vyráběny další drogy se silnějším účinkem než měla mateřská látka, jako pervitin, braun, crack (z kokainu), Ice, Extáze (obě připravované z amfetaminu), PCP (phenylcyklohexylpiperidin), STP a další dosud méně známé a rozšířené. Nebezpečí těchto drog spočívá především v kolísavé kvalitě a také rozdílném obsahu účinné látky, takže může neočekávaně dojít k těžké otravě.

Poslední kategorií zneužívaných drog jsou nejrůznější chemické látky ať přírodního nebo syntetického původu, kam patří organická rozpouštědla⁵ - chloroform, aceton, toluen, éter, benzín, oxid dusný a další, případně čichání organických lepidel, které však také obsahují organická rozpustidla, pití různých čističů (mnohdy s obsahem alkoholu), opékání topinek na Induloně a užívání dalších čisticích či kosmetických látek, sloužících původně k jiným účelům, některé s nepatrným psychotropním účinkem a relativně neškodné, jiné však vysoce nebezpečné pro riziko chronického poškození zdraví až smrtelnou intoxikaci.

Přehled lze zakončit konstatováním, že zatímco v minulosti se jako drogy využívaly téměř výhradně látky přírodního původu (čímž nemá být řečeno, že méně nebezpečné) a většinou za mimořádných a ritualizovaných okolností (vyjma běžného abúzu koky, khatu a do jisté míry i konopí a opia). Od 20. století se rozvinul neobyčejně úspěšný a efektivní drogový - většinou ilegální - byznys, který neustále chrlí jak klasické, tak nově syntetizované a připravené drogy, za velmi účinné propagandy o svobodě, nonkonformitě, lásce, o tom, že drogy patří k životu a zejména, že je nutno si užívat.

V následující kapitole jsem se pokusila o bližší rozdělení drog podle skupin včetně jejich historického vývoje a také vývoje jejich zneužívání.

---

⁵ Vondráček Vladimír, Riedl Ota a kolektiv: Klinická toxikologie, Avicenum, Praha 1971, strana 176

2. KAPITOLA: Druhy návykových látek

2.1 Opiáty

2.1.1 Jednotlivé opiáty

Název opium pochází z řeckého „*opos*“ = šťáva. Opium jako takové je získáváno z máku odrůdy *Papaver somniferum album*, tento speciální druh makovic se v nezralém stavu nařezává a prýstící bílá šťáva se zachytává. Pryskyřice pak na vzduch tmavne a houstne.

V této fázi je buďto zpracována k přímé konzumaci, nebo je dále derivována na morfin, kodein, či dokonce heroin.

Papaver somniferum pochází z Malé Asie. Díky znalosti jeho opojného účinku právě v „kolébce lidstva“, je mák používán jako droga už asi šest tisíciletí. Již staří Sumerové hojně užívali opium k léčení bolestí a neduhů různých druhů, jakož i k uvedení do změněného stavu vědomí tzv. „transu“ při náboženských obřadech. Podrobnější informace o užívání (i zneužívání) opia pocházejí ale až z druhé poloviny prvního tisíciletí před naším letopočtem. Poté se pěstování máku rozšířilo až na Dálný východ.

Ve středověku bylo v Číně opium zakázáno, říše se tak snažila bránit masivnímu dovozu opia z Indie, avšak počet závislých kuřáku zde stoupl na neuvěřitelných 15 milionů, proto musel být zákaz zrušen. Dovozu z Indie byla učiněna přítrž až počátkem 20. století.

Ani Starý kontinent ovšem nezůstával pozadu. Od 17. století docházelo ke konzumaci makové šťávy pro její psychoaktivní účinky. V našich podmínkách se však tradičně využívala sláma máku pouze k výluhu vyvařením ve vodě. Jak již bývá obvyklé k rozvoji opiátů jakožto drog významně přispěla opět věda⁶. Kolem roku 1803 se podařilo lékárníkovi F. W. A. Sertúrnerovi extrahovat bílé krystalky, jež nazval jménem boha snu *Morphin*. Morfin se vyskytuje v surovém opiu v koncentraci do 21 %, je bez zápachu, hořký a stejně jako opium na vzduchu tmavne. Nejprve byl využíván jako lék proti nespavosti, později se však ukázalo, jak moc je morfium návykové.

Kodein je také přírodním derivátem opia. Poprvé byl izolován J. Robiquetem jako pouhá nečistota při extrahování morfia. V surovém opiu se totiž nachází pouze v koncentraci do 2,5 %. Získává se tedy nejčastěji z morfinu. Oproti morfiu má tento opiát méně analgetické účinky a méně tlumí respirační funkce.

V roce 1874 anglický chemik Wright několik hodin vařil morfin s bezvodou kyselinou octovou a získal bílý krystalický, jemně naohklý prášek. Po laboratorním výzkumu zjistil, že tato látka má nebezpečné účinky a dalšího výzkumu zanechal a své výsledky v podstatě zatajil. Jiní ovšem takto obezřetní nebyli, na počátku 20. století německý chemik H. Dreser pokus zopakoval a vyextrahoval nový preparát. Z jeho účinků byla společnost z počátku tak nadšená, že tato látka začala být vyráběna průmyslově, dokonce slavnou farmaceutickou firmou a hojně

⁶ Nožina Miroslav: Svět drog v Čechách, Komiasch Latin Press, Praha 1997, strana 17 a následující

předepisována na léčbu astmatu a tuberkulózy. Záhy bylo ale zjištěno, jaké vedlejší účinky a návykovost *Heroin* má. Mezi ostatními opiáty právě heroin svou návykovostí hraje prim. Stačí u něj pouze malé množství dávek (uvádí se 5 - 7) k vytvoření silného somatického abúzu, psychická závislost se pochopitelně vytváří také, ale v poměru k závislosti fyzické se jeví méně významnou. Na nelegálním drogovém trhu se heroin objevuje ve dvou základních formách jako bílý jemný prášek „Whitedust“ a jako rudohnědé granule „Brown sugar“. První z obou variant je čistší, v hnědé variantě jsou obsaženy další příměsi, např. kofein. Heroin bývá nejčastěji ředěn - „řezán“ dalšími látkami, které zvyšují jeho váhu a tím i cenový výdělek jednotlivých prodejců v celém řetězci. Ke konečnému spotřebiteli se pak tedy dostává látka s neznámým množstvím příměsí a bohužel také neznámým obsahem čistého heroinu, což naprosto paralyzuje možnost uživatele zjistit, co látka, jež si vpravuje do těla, všechno obsahuje. Tím pochopitelně strmě stoupá i riziko předávkování.

Způsoby užívání opiátů se různí: od kouření opia zvláštními dýmkami, přes jeho polykání až po vpichování morfinu. Lze jej aplikovat subkutánně (podkožně), intramuskulárně (do svalů), intravenózně (do žíly). Kodein je podáván pacientům v léčích na potlačení kašle. Heroin může být užíván šňupáním, injekčně (přednost má aplikace intravenózní, kdy se heroin rozpustí na lžičce nad plamenem a zředí destilovanou vodou), dále je možné i koření ve směsi s tabákem. Zvláštností hnědého heroinu je jeho poměrně špatná rozpustnost, proto musí být při rozpouštění přidána tzv. „kyselina“, nejčastěji krystalický vitamín C⁷.

2.1.2 Účinky užívání opiátů

Účinky užívání opiátů na lidský organizmus se mění v závislosti na jednotlivci, jeho psychické i fyzické stránce a v neposlední řadě na skutečném chemickém složení látky, jež užívá. Toto složení ale bohužel je téměř vždy dopředu nezjistitelné a tedy účinky naprosto nevyzpytatelné.

Při konzumaci opia dochází ke změně vědomí, ztrátě bolestivosti a to jak fyzické, tak i psychické. Kuřáci opia bývají klidní pozorovatelé okolního světa a jen málo kdy se do toho „filmu“ vměšují. Opium obecně nevyvolává žádné rozvinuté sny či fantazie. Tento „rauš“ končí obvykle tím, že narkoman usíná a probouzí se s nepřekonatelnou kocovinou, která je ve většině případů důvodem nutnosti další intoxikace.

Při vyvážených dávkách se účinky morfinu i heroinu natolik podobají, že jen zkušený toxikoman rozpozná rozdíl při nitrožilní aplikaci. Právě heroin má účinek nesmírně individuální. Tok myšlenek se zpomalí a dochází k absenci afektu, okolní dění se odehrává jakoby za sklem, zpomaluje se i dýchání, zužují se zornice (mióza), omezuje se peristaltika a vyměšování, dochází i pocitu suchosti v ústech a na všech sliznicích obecně. Při nitrožilním podání heroinu je účinek prakticky okamžitý

---

⁷ Jelikož není vitamín C vždy k dispozici a navíc je jeho obstarání spojeno s návštěvou lékárny či jiného obchodu, využívají narkomani jiné kyselé látky, např. kyselinu citronovou, která je lépe dostupná (v klasických lahvičkách na dochucení pokrmů či nápojů).

a intenzivní, nastává deseti až patnácti minutový stav radosti a uvolnění nazývaného „flash - záblesk“. Prožitky se velmi liší, spojuje je jen to, že nastávají po fyzickém efektu vpravení heroinu do krevního oběhu. Heroin působí na snižování potřeby jídla, fyzického kontaktu i sexu, a vzniku silných křečí hladké svaloviny. V neposlední řadě je nutné zmínit obrovské nebezpečí infekcí (virová hepatitida, AIDS, bakteriální endokarditida⁸), které roste s intenzitou honby heroinomana za další dávkou, kdy dochází k ignoraci i nezákladnějších hygienických pravidel. Dalším obvyklým aspektem bývá také častá kombinace s jinými drogami - analgetiky, barbituráty i kokainem.

V případech předávkování heroinem nastává netečnost, která přerůstá v kóma. Tělesná teplota se snižuje, zorničky jsou zúženy do velikosti špendlíkové hlavičky, tepové frekvence srdce je snížena, dýchání se tak zpomaluje, že může dojít ke smrti udušením. Nejvyšší procento předávkování je u toxikomanů, kteří se již snažili přestat, prošli procesem detoxikace, ale opět se k droze vrátili. Abstinenční příznaky se objevují v době od dvou do osmi hodin od posledního požití. Abstinenci se silně potí, zároveň má však husí kůži, třese se, trpí průjmem, nevolností doprovázenou zvracením, silným hleněním a překrvením tkání. Tyto příznaky narůstají a kumulují v průběhu 48 hodin.

Opiáty vyvolávají toleranci (jakousi potřebu zvyšovat dávku, aby došlo k požadovanému účinku) i fyzickou a psychickou závislost. Nutná dávka při pravidelném užívání heroinu se pohybuje mezi 100 miligramy až 1 gramem.

Z fyziologického hlediska heroinomani hubnou, mají sinavou barvu kůže, třesou se a mají záškuby svalů, nejedí.

2.1.3 Braun

V domácích podmínkách byl vyvinut další opiat *Braun*, nazvaný dle své sytě hnědé barvy. Vyrábí se v domácích laboratořích z běžně dostupných léků léčiv, za použití laboratorního skla a běžných chemikálií. Hlavní složkou je hydrokodon, který v případě úspěšné výroby ve finální látce převažuje nad kodeinem.

Svémi účinky se braun řadí mezi opiáty. Poživatel ztrácí potřebu jíst, pocit bolesti i sexuální touhu. Při dlouhodobém užívání dochází také k sinlosti, snížení tělesné teploty, zpomalení dýchání i tepové frekvence a poruchám nálady. Tolerance se vyvíjí velmi rychle, avšak závislost nastává až po dlouhém užívání, řádově až za několik let.

Při užívání braunu dochází často k srdečním zástavám nebo dechovému útlumu. V současné době je užívání braunu na ústupu, bohužel však pouze ve prospěch jiných drog.

---

⁸ Nožina Miroslav: Svět drog v Čechách, Koniasch Latin Press, Praha 1997, strana 21

2.2 Psychostimulační drogy

Stimulancia jsou látky, které svým působením na lidský organismus zahánějí potřebu jíst, spát, zahánějí pocit únavy obecně a navozují pocit svěžesti. Nejznámějšími jsou *kofein* a *nikotin*. Tyto dvě látky jsou zároveň také nejčastěji používané a státem naprosto tolerované. Tabákové výrobky jsou prokázaným karcinogenem, zvyšují riziko rakoviny hrtanu a jazyka. Na nikotin nevzniká prakticky vůbec závislost fyzická, může vzniknout však závislost psychická (koneckonců jako i na kávu, či cokoli jiného). Vzhledem k tomu, že kofein není zakázaná látka a neřadí se mezi nebezpečné drogy, nebudu se jím dále ve své práci zabývat. Nikotin bude blížeji rozebrán v podkapitole 2.8 Tabák (viz níže). Není prokázáno, že by kofein a nikotin nějak podmiňovaly, či vůbec působily na míru trestné činnosti související s návykovými látkami.

2.2.1 Přírodní stimulační drogy

2.2.1.1 Kokain

Rostlina koka, *Erythroxylon coca* je keřem, který však může dorůstat výšky až pěti metrové výšky. Koka pochází z oblasti Jižní Ameriky, dnes jsou nejvýznamnějšími pěstители Peru, Bolívie, Kolumbie a Ekvádor. Sklízají se listy o délce zhruba 3-7 cm. Účinky této rostliny byly známy již před čtyřmi tisíci lety, dodnes se kokové lístky žvýkají po rozdrčení a smíchání s popelem. Evropané (konkrétně Španělé) objevili koku v roce 1531. Fascinovalo je totiž, jak Inkové mohou přežít tíživé životní podmínky, s nedostatkem jídla a hlavně obrovskou nadmořskou výškou. Dobyvatelé si povšimli, že obyvatelé And žvýkají podivné listí, ale tato zpráva se dostala do Evropy pouze v kusé podobě a značně pokřivená. Španělé zakázali na svém dobytém území pěstovat kokové keře, nicméně její užívání se i přesto šířilo dál a koka byla více a více užívána.

Aktivní složka v listech koky je *kokain*, který byl objeven lékárníkem F. Gaedckem v roce 1855. Kokain byl velmi úspěšně poprvé použit jako anestetikum při operačním zákroku na oku⁹. S komerční výrobou začala německá farmaceutická společnost E. Merck. Bylo zjištěno, že kokain má nejen anestetické účinky, ale i pomáhá stahovat cévy a tím snižuje krvácení během operací hlavně hrdla a nosu.

Prvotní produkt - listy koky jsou zpracovány v místě sklizně na pastu (kokainovou bázi), která je pak v ilegálních laboratořích přeměňována na kokainhydrochlorid, tj. kokain. Kokain nebývá prodáván v čisté formě, ale je většinou smíchán s jinými látkami (např. matek, cukr, amfetaminy). Tím se pochopitelně navyšuje cena a bohužel i nebezpečnost pro koncového uživatele, neboť míru čistého kokainu v dávce není možno bezpečně předem určit.

---

⁹ Kalina Kamil, Minařík Jakub a kolektiv: Drogy a drogové závislosti 1, mezioborový přístup, Úřad vlády ČR, Praha 2003, strana 164

Kokain bývá aplikován nejčastěji šňupáním – „sniffing“, možná je ovšem i aplikace nitrožilní. Účinky na lidskou psychiku jsou: euforizující, radostný pocit, schopnost silnější reakce na vnější podněty, zvýšená představitivost, pocity iluze až halucinací, zvýšená bdělost, představy pronásledování, stereotypní jednání, hádavost, rozhodnost. Zvyšuje se i fyzická aktivita, ustupuje potřeba spánku a mizí pocity únavy. Intoxikace se projevuje po fyzické stránce neobvyklým držením těla, celkovou roztěkaností, třesem celého těla i hlasu, rozšířením zorniček, nepravidelným tepem a bolestmi na hrudi, pocity nechutenství, váhovým úbytkem, sexuální impotencí, svalovými křečemi napětím svalů, nevolností až zvracením.

Závislost může vzniknout u predisponovaných jedinců fyzická, častěji ovšem při delším užívání dochází ke vzniku závislosti psychické. Může dojít k narušení psychiky ve formě určitých stihomamů, až po stav k nerozeznání od schizofrenie. Tyto psychózy bývají časté při dlouhodobém užívání a přetrvávají u kokainisty i po detoxikaci. Kokainista se dostává do stavu naprostého tělesného vyčerpání a dochází k zanedbávání vlastní výživy. Dříve kokain patřil k drogám vyšší společnosti, čili „smetánky“, což už dnes úplně neplatí, nicméně stále nejde o nejlevnější drogu, a tak díky svým účinkům a snad i z určitého sentimentu bývá kokain označován za drogu „zlaté“ mládeže.

2.2.1.2 Crack

Crack je slangový název pro hydrochlorid kokainu, konečná droga tedy vzniká smícháním a tepelnou úpravou hydrochloridu kokainu s jedlou sodou, éterem, eventuálně s čpavkem. Název „crack“ pochází prý z práskavého zvuku, který vzniká při kouření cracku. Prodává se ve formě krystalků bělavé barvy v sáčkích pod označením „rocks“ – kameny. Tato droga se stala fenoménem na západním pobřeží USA v 70. letech minulého století.

Crack bývá nejčastěji aplikován kouřením v k tomu přizpůsobených dýmkách, cigaretách, smíchán s tabákem či marihuanou. Možné je též vdechovat kouř vzniklý spalováním drogy z pocínované fólie. Po vdechnutí kouře dochází k účinku na nervovou soustavu již během 4 – 6 vteřin, účinek trvá asi ještě další dvě hodiny a k vrcholu dochází po zhruba 30 minutách.

Jako snad u všech návykových látek je i u cracku problém a nebezpečí předávkování, neboť není možné odhadnout, kolik čisté látky je v řezané dávce. U predisponovaných jedinců dochází k poměrně rychlému vzniku fyzické závislosti, často k ní dochází již po dvou měsících užívání, při častějším užívání vzniká i závislost psychická.

Účinky na tělesné i duševní funkce jsou u cracku, vzhledem k jeho zařazení k psychostimulačním drogám, obdobné jako u kokainu.

2.2.1.3 Kata (khat)

Zatímco na území Ameriky bylo oblíbené žvýkání koky, v Arábii naproti tomu docházelo k žvýkání *khatu*. Již ve starořeckých pověstech se uvádí, že bájná delfská

věštkyňe Pýthie seděla nad skalní rozsedlinou, dýchal omamné výpary a žvýkala listy katy a čekala, až na ní přijde „boží vnučnutí“.

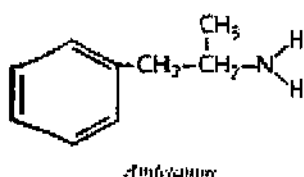
Evropany byla znova kata objevena až v 18. století. Žvýkají se čerstvé listy katy, nebo se kouří v sušeném stavu, případně se suché listy rozdrtí na prášek, který se rozpustí v mléce.

Účinky katy jsou zhruba srovnatelné s působením kanabisu.

Žvýkání listů je do dnešních dob velmi rozšířeno v Jemenu a Etiopii, v Adenu je dokonce trh, kde se obchoduje pouze s katou. U nás se tato droga prakticky nevyskytuje, i když údajně dochází k jejímu pronikání na naše území hlavně ze západní Evropy.

2.2.2 Syntetické stimulační drogy

2.2.2.1 Amfetaminy

Amfetaminy jsou sloučeniny, které vznikají uměle, synteticky a bývají nazývané těž " budivé aminy ". Tyto látky byly vyrobeny v roce 1887 prvotně jako lék proti nemoci narkolepsii, jež se projevuje nekontrolovatelnými záchvaty spánku. Ještě do konce 30. let 20. století nebyla vědeckými kapacitami uznána možnost návyku a zneužívání amfetaminů. Časem se však začaly množit případy zneužívání, takže tyto látky musely být zahrnuty do drog, jichž se týkal opiový zákon.

Z farmakologického hlediska jsou amfetaminy příbuzné kokainu, tudíž i jejich působení na člověka je obdobné. Jde především o budivé účinky se schopností tlumit únavu i pocity hladu. Závislost na amfetaminech se vyvíjí velmi rychle, jde především o závislost psychickou, která přetrvává díky silné touze dosáhnout maximální euforie a vzrušení. Také tolerance narůstá velmi rychle a potřeba vyšší a vyšší dávky se stává nesnesitelnou s často tragickým koncem. Může také dojít až k toxické psychóze s následky na psychiku člověka, provázené halucinacemi, pocity paniky, agrese, bizarním až násilnickým chováním.

Novým druhem amfetaminů je *Ice-led*, který může být aplikován podobně jako crack kouřením. Tím se stává především v USA velkým konkurentem kokainu.

Amfetaminy bývají velmi často požívány k neutralizaci účinků alkoholu, či jiných návykových látek. To ovšem ještě zvyšuje jejich nebezpečí pro lidský organizmus.

Po válce byl u nás vyráběn přípravek *Psychoton*, jehož hlavní složkou byly amfetaminy, tehdy poprvé byl popsán případ závislosti na těchto látkách.

Amfetaminy začaly být tedy zneužívány i například jako doping sportovců.

2.2.2.2 Pervitin

Z derivátu amfetaminů vzniká látka *metamfetamin* – *pervitin*. Od amfetaminu lze metamfetamin odlišit pouze laboratorní analýzou, tak si jsou obě látky podobné jak

ve svých účincích, tak i vzhledově. Pervitin, ačkoli je v naší republice drogou číslo jedna, není českým vynálezem. Poprvé byl syntetizován v Japonsku v roce 1888 a byl podáván pro „povzbuzení“ japonským sebevražedným válečným pilotům. Do Evropy se dostává kolem roku 1930. Dokonce ani název pervitin je německého, nikoli tedy českého původu. Nicméně čeští narkomané a výrobci omamných látek pervitin „znovuobjevili“ a přizpůsobili jeho výrobu domácím podmínkám.

Jako základ pro výrobu drogy slouží efedrin. Lze jej získat z rostliny Chvojníku (*Ephedra vulgaris*), nebo, což je běžnější, z léků. Někteří výrobci používají již hotový efedrin, odcizený přímo z průmyslové výroby. Vyrobena látka může mít nejrůznější zabarvení, jde většinou o bělavý prášek, který může být ve škále od žlutavé až po nafialovělou barvu. Právě toto zabarvení však svědčí o příměsích, přesněji o nedokonalém čištění. Tím se zvyšuje riziko poškození organismu, zvláště pokud dochází k nitrožilní aplikaci.

Prvotní efekt pervitinu je velmi silný a žádaný. Jde o výrazně příjemný pocit povzbuzení, odstranění únavy, zlepšení pocitu vlastní psychické a fyzické výkonnosti, zrychlení procesu představ, silná euforie a falešný pocit empatie. Dochází také k uvolnění zábran a zvýšení sebevědomí, ovšem nerovnováha mezi nekritickým sebehodnocením a realitou, může mít tragické následky.

Po různě dlouhé době dochází téměř u každého toxikomana k proměnám psychiky, který sami narkomané nazývají „stíha“. Stíha je stav paranoidního pocitu pronásledování a podezírání, může být provázena halucinacemi. U pervitinu více než u ostatních amfetaminů hrozí riziko propuknutí schizofrenie. Závislý člověk často nesnese své pocity odcizení, samoty a halucinace, jediným posledním východiskem je potom sebevražda.

2.2.2.3 Extáze

Ecstasy (jinak XTC, MDMA – počestěno *extáze*) je dalším produktem derivovaným z amfetaminu. Ecstasy je syntetická droga patentovaná v roce 1913 německou firmou MERCK. Zpočátku se volně prodávala jako odtučňovací pilulka. Hlavní boom prožívala tato látka v období 1977 až 1985. V této době se MDMA využíval i v psychiatrii. V roce 1985 vypukla kampaň proti zakázání této drogy¹⁰. Skupina lidí podala žalobu proti DEA (U.S. Drug Enforcement Administration - americký protidrogový úřad), který požadoval úplný zákaz extáze. Díky vzniklé polemice v médiích se s drogou seznámila celá Amerika a její užívání se lavinovitě rozšířilo.

V této době probíhala i druhá aféra. Zásilka China White (droga prodávaná jako náhražka heroinu) obsahovala jedovatou složku MPTP (1-methyl-4-phenyl-1,2,3,6-tetrahydropyridine), vyvolávající vážná mozková onemocnění. Média zdůrazňovala podobnost MPTP s MDMA, (což není pravda). Výsledkem bylo schválení zákona, který umožňoval DEA v mimořádných případech zakázat jakoukoliv drogu, kterou by považovala za veřejnosti nebezpečnou. Toto právo bylo americkým úřadem využito poprvé 1. července 1985, kdy byl MDMA zakázán. Dokonce byl zařazen do nejpřísnější kategorie, do které patří látky, které jsou *škodlivé a návykové drogy bez*

¹⁰ www.biotox.cz

lékařského využití. Zákaz vydržel rok, neboť DEA prohibici úspěšala a nedodržela zákon. Rozhodnutí bylo tedy zrušeno. Soud doporučil přeřadit MDMA do třetí třídy, což by umožňovalo jeho výrobu, užívání na předpis a výzkum. DEA doporučení ignorovala a MDMA umístila opět do první třídy. Skupina lidí podporujících MDMA se proti tomuto rozhodnutí odvolala, ale jejich žádost byla 23. března 1988 u federálního odvolacího soudu zamítnuta. Do Evropy byla extáze dovezena v polovině osmdesátých let, dvěma skupinami uživatelů. V Oregonu byla zrušena komunita stoupenců indického guru Bhagwana Rajnéše a osazenstvo se přesunulo do Anglie, kam sebou přivezli i svou drogu, kterou používali jako prostředek sebeosvícení. V téže době se ale extáze objevuje na ostrově Ibiza, což bylo centrum zábavy Angličanů. Ti pak tuto drogu přivezli do Anglie. V roce 1993 doporučil holandský institut pro alkohol a drogy v Utrechtu, aby byl MDMA přehodnocen a zařazen mezi skupinu lehkých drog. Holandský parlament doporučení ignoroval. Extáze se prodává nejčastěji ve formě tabletek, různých tvarů i barev, právě podle tvaru, barvy, či reliéfu, vyraženému v tabletkce se MDMA dále pojmenovává (např. holubice, windows, delfín, superman, snowball apod.). Tím, že extáze není z pochopitelných důvodů vyráběna továrním způsobem, vzniká velké riziko, neboť není jisté, čím jen MDMA v tabletkě „nastaveno“. V lepším případě se jedná o neškodné látky, také s ohledem na cenu, v horším o pervitin, ovšem může jít i o silně toxické až o pro zdraví škodlivé látky.

Přibližně do půl hodiny po spolknutí tabletky se dostavuje pocit tepla a nastupují i pocity vzájemného porozumění, empatie, solidarita pocitů a radosti. Tento efekt trvá pár hodin, jde o velmi individuální věc. MDMA na rozdíl od alkoholu tlumí agresivitu, ovšem prožitky po aplikaci extáze závisí na tělesném a duševním rozpoložení intoxikované osoby. Je-li aplikována často, může extáze vyvolat nebezpečný stav toxické psychózy, doprovázené paranoidními pocity pronásledování.

2.2.2.4 PCP – Andělský prach

PCP – phenylcyclohexylpiperidin bylo původně vyvinuto jako anestetikum, ale díky jeho nežádoucím účinkům byla jeho výroba pozastavena. V 60. letech byl PCP k dostání jako přípravek určený pro veterinární medicínu. Tato látka se ani u nás, ani vlastně v Evropě moc nevyskytuje.

Je distribuováno v tabletách, roztoku, prášku, kapslích, často se přidává k tabáku, marihuaně apod. a pak kouří.

Jde o velmi nebezpečnou látku, napůl halucinogenní, napůl stimulační, schopnou navodit psychózu, těžko odlišitelnou od schizofrenie. Vyvolává stavy pronásledování spojené s agresivním chováním.

2.2.5 DOM – STP, DOB

Jde o další derivát amfetaminu, který ale u nás není příliš znám. Jedná se opět o látku, která může být zařazena též do skupiny halucinogenů. Jeho halucinogenní účinky jsou velmi silné a bývají připodobňovány k meskalinu. K rozšíření DOMu došlo v USA v 60. letech. Tato droga je nebezpečná, může totiž účinkovat až několik dní, konkrétně 10 až 30 hodin po intoxikaci. Bylo prokázáno, že DOM i DOB se hromadí nejprve na plicích, až teprve později dochází k jeho distribuci do mozku, tento mechanismus vysvětluje jejich pomalé a dlouhé působení. DOM je prodáván ve formě „tripů“ (napuštěna do malých kousků papíru, které se vkládají do úst a nechají pomalu uvolňovat látku pod jazyk), nebo tablet. Pro DOM je používán také název STP – Serenity, Tranquility, Peace, tedy „Klid, pokoj, mír.“

DOB je vůbec neúčinnější psychedelický amfetamin, který účinkuje již při malé dávce. Je k dostání ve formě bílého krystalického prášku, tripů či tabletek. Byl zachycen na americkém kontinentě, v Austrálii i v Evropě, v České republice také v roce 2004. DOB je bohužel i drogou, která byla příčinou několika úmrtí, dokonce i u nás. Závažné intoxikace touto látkou mohou způsobit vážné psychotické reakce, doprovázené křečemi, někdy může dojít až ke komatu. Jde o velmi nebezpečnou látku, jejíž nebezpečí pro lidský organismus se ještě zvyšuje při kombinaci s jinými návykovými látkami.

2.3 Kanabinoidy

Základní surovinou pro výrobu této skupiny omamných látek je jednoletá dvoudomá rostlina *konopě setá* – *Cannabis sativa*, pocházející původně zřejmě z území Střední Asie. Její pěstování je staré jako lidstvo samo, doklady o jejím pěstování a konzumaci při různých náboženských obřadech pocházejí již z období „starých civilizací“, zmínky jsou více než 5. 000 let staré. Účinky konopí jsou zmíněny v Homérově *Odysseu*¹¹. Do Evropy se údajně konopí dostalo z Egypta spolu s napoleonskými vojáky.

Nicméně v současné době jde vůbec o nejrozšířenější psychotropní látku vlastně na celém světě.

V horních listech byliny je nejvyšší koncentrace psychotropních látek, z níž je nejvýznamnější *delta-tetrahydrocannabinol (THC)*, který je nejtypičtějším alkaloidem pro konopí. V menších koncentracích se THC vyskytuje i v jiných částech rostliny. Konopí se pěstuje buďto klasicky v půdě, stále oblíbenější je však metoda hydroponie, pouze v živném roztoku bez půdy. V Indii je marihuana nazývána *bhang*, v arabském prostředí *habak*, u nás *tráva*, díky jejímu vzhledu. Další obdobou konopí je *ganja (ganža)*, která je získávána pouze ze speciálně pěstovaných samičích rostlin konopě seté.

¹¹ Nožina Miroslav: Svět drog v Čechách, Koniasch Latin Press, Praha 1997, strana 33

Požadované části rostliny se usuší a marihuana se pak kouří samostatně, nebo smíchaná s tabákem. Je možné z ní ručně ubalit cigaretu (joint), nebo kouřit ve speciálních dýmkách. Rovněž bývá konopí přidáváno do jídla či povařeno v mléce, tím se ovšem množství THC značně snižuje. Obsah THC v běžně dostupných odrůdách cannabis je asi 1 - 2%, některé nové odrůdy konopí obsahují vyšší množství THC, což je asi 10%. Také v našich podmínkách lze vypěstovat konopí s vysokým obsahem THC.

2.3.1 Hašiš

Hašiš je v podstatě vysušená pryskyřice, která prosakuje v horních částech rostliny. Pryskyřice je hnětena do různých tvarů a po vyschnutí balena do listů či celofánu. Po vyschnutí se z vazké hmoty stává tuhý materiál s tendencí se drolit. Barva je různá, od hnědé přes zelenou až po černou, dle místa původu.

Bývá kouřen ve zvláštních dýmkách, mísen s jídlem a nápoji, či louhován v alkoholu, čímž vzniká hašišová kořalka. Koncentrace THC v hašiši je zhruba pětikrát vyšší než v marihuaně. Je možné vyrobit hašišový olej s obsahem 20% THC. Jedná se o tmavou hustou tekutinu, která se nakape do tabáku, či do filtru cigarety.

2.3.2 Účinky THC

THC se nejlépe vstřebává dýchacími cestami, tedy inhalací, avšak mechanismus působení alkaloidu není dosud dobře znám. V podstatě se jedná o blokadu neurotransmiterů a jejich dočasné vyřazení z činnosti.

Při vdechnutí cannabis se účinky projeví hned a přetrvávají 3 - 8 hodin. V případě polykání účinky nastupují opožděně až po několika hodinách a přetrvávají dlouhodobě.

Zvláště nebezpečné je užívání konopí v těhotenství, neboť značně ohrožuje zdravý vývoj plodu. Obvykle nedochází k závislosti fyzické (somatické), může dojít, také velice často i dochází, k vývoji závislosti psychické. Kanabinoidy jsou látkami s mírnou tolerancí. Tvzení, že marihuana je „vstupní branou do světa tvrdých drog“ je značně bagatelizující a nepřesné. Je pravdou, že mnozí pozdější narkomani skutečně začali s marihuanou, avšak naopak mnozí občasní konzumenti marihuany s ní začali a také skončili. Drogová závislost je širší problém, závisející na mnoha faktorech vnějších i vnitřních a rozhodně konzumace marihuany sama o sobě nepredisponuje téměř žádného jedince k závislosti na tvrdších drogách.

2.4 Halucinogeny

Halucinogeny jsou látky přírodního původu, které mají silně psychotické účinky, navozují silný pocit změněného vnímání, někdy jsou schopny vyvolat halucinace, od této jejich vlastnosti pochází i název celé skupiny návykových látek¹².

Látky měnící stav vědomí, přinášející představy něčeho, co ve skutečnosti není, byly od počátku spojovány s náboženskými obřady. Užívání halucinogenních látek je zahaleno tajemstvím, neboť každý šaman, či prorok, své prostředky k dosažení prozření tajil.

Na poli lékařském byly halucinogeny zkoumány a používány k léčbě určitých psychóz. K masivnějšímu zneužívání těchto psychoaktivních látek došlo až v 70. a 80. letech 20. století.

Toxicita halucinogenů je nejvyšší u DOBu a AMT, riziko závislosti fyzické je téměř nulové, v úvahu připadají pouze možné abstinenční příznaky po dlouhodobém užívání ketaminů. Naopak velmi časté jsou *flashbacks* (okolo 21%) - zlomkovité návraty ke stavu, kdy byl člověk pod vlivem drogy, *flashbacks* se objevují týdny i měsíce po posledním užití halucinogenu. Dále jsou možné i indikované psychózy, zhruba prokázáno 8 případů na 10.000 uživatelů.

Novější skupinu tvoří syntetické halucinogeny, které působí zvýšením vyplavování neurotransmiterů na nervových zakončeních, tím zvyšují nervovou aktivitu a udržují tak trvalé napětí mezi synapsemi, toto je například typický mechanismus působení MDMA. Vývoj šel však ještě dál, byly vytvořeny látky, které dovedou libovolně ovlivňovat (zpomalovat a zrychlovat) uvolňování neurotransmiterů a také rychlost vyplavování enzymů mezi nervovými buňkami, odborně jsou podle mechanismu působení nazývány *inhibitory MAO*. Inhibitory MAO jsou specifické látky původně vytvořené na poli lékařském, k léčbě depresí, úzkostné poruchy, schizofrenie apod.

Halucinogeny působí na centrální nervovou soustavu, jsou schopné však ovlivnit i jiné tělesné funkce, zvýšení tepové frekvence a krevního tlaku, poruchy srdečního rytmu, zvýšení tělesné teploty, pocení, průjemy, nauzea, zvracení, bolesti hlavy. Vzhledem k tomu, že tyto látky mají psychotropní účinky, mohou být zejména nebezpečné pro jedince psychicky nemocné nebo s latentním či již existujícím psychickým onemocněním. Současně řada těchto látek vede ke snížení zábran jednotlivce, což může vést k rizikovým a nepředvídatelným způsobům chování (řízení motorových vozidel, nechráněný sexuální styk).

---

¹² Přednáška Psychiatrické společnosti ČLS JEP konaná dne 4. dubna 2007, Páleníček Tomáš: Halucinogeny - účinky a jejich mechanismy, vztah k modelům psychózy

2.4.1 Přírodní halucinogeny

2.4.1.1 Meskalin

Psychoaktivní látka obsažena v kaktusech byla nazvána *meskalin*. Kaktusy obsahující meskalin rostou na americkém kontinentu a jsou známy pod označením *peyotes*, jedná se především o druh *San Pedro*. Meskalin byl užíván při náboženských obřadech indiánských kmenů a dodnes smí být takto užíván. Používají se rozdrčené kaktusy, které se mohou i lisovat a požívat ve formě oleje. Účinná je dávka již od 170mg a následky potom trvají až 12 hodin. Díky opožděnému nástupu je uživatel postižen nepříjemnými pocity, doprovázenými nauzeou a zvracením.

2.4.1.2 Harmalin

Existují názory, že by látka *harmalin* mohla být známá pod jinými názvy již po tisíciletí. Dříve se zřejmě používala k náboženským a magickým rituálům, což by dokazoval fakt, že se dodnes těší vysoké úctě na území od Malé Asie přes Indii až po Tibet. Původní domovinou této rostliny, česky *Harmaly mnohodílné*, je oblast Střední Asie a Sýrie. Dnes roste divoce v oblasti Středomoří až do východní Asie a také v Mexiku asi šest druhů tohoto rodu. Konkrétně druh *P. harmala* roste v aridních oblastech západní a Střední Asie, až do Tibetu, ale i ve Středomoří i v severní Africe. Zdomácněl však i na jihu Francie a údajně zasahuje až do Maďarska; často je znám jako "*Syrská růže*" či "*Harmelstaude*", případně "*Steppenraute*". Tato rostlina nebyla a není v nijak široké míře využívána jako narkotikum. V Indii se ze semen připravuje halucinogenní droga "*Harmal*".

Semena harmaly se používají především v lidovém léčitelství jako univerzální lék. Je velmi pravděpodobné, že se v oblastech jejího používání dříve užívala i jako sakrální halucinogen v domorodém náboženství a magii. Existuje také domněnka, že mohla být starověkou sómou. V Egyptě se olej ze semen prodává pod názvem *Zitel-Harmel* a má pověst nápoje lásky (i přes nauzeu, která intoxikaci harmalinovými alkaloidy doprovází). V Uzbekistánu se ve velkém množství prodává na bazarech jako "rostlina proti tisíci nemocem" a suché lodyhy s tobočkami visí prakticky v každé místní domácnosti. Slouží především k vykuřování obytných místností a čajoven, neboť kouř má prokazatelně baktericidní a insekticidní účinky.

V poslední době se dostává tato rostlina i na západ, kde se používá k násobení účinků některých jiných psychotik (tryptaminy, psilocybin, atd.) ve formě extraktu. Většinou se používá extraktu ze 3 gramů semen, který je zkonzumován pomalu v období 2-3 hodin (neprojeví se nevolnost) s poslední dávkou půl hodiny před aplikací zmiňovaných jiných halucinogenů.

2.4.1.3 DMT

DMT bylo objeveno v roce 1931, jeho halucinogenní efekty 1956. Jde o přírodní látku, která se nachází v mnoha rostlinách, např. *Mimosa hostilis*. Z jejích kořenů se dělá halucinogenní nápoj *Jarema* používaný Indiány při náboženských obřadech. Dále *Ayahuasca*, toto kečuánské slovo znamená v překladu "liána duše" a používá se k pojmenování rostliny, nápoje z této rostliny i samotného obřadu. Používání této liány sahá hluboko do předkolumbovské doby. Dnes je rozšířena po celé Amazonii. Používání ayahuasci je velmi rozšířeno mezi indiány v tradiční medicíně, při mystických a náboženských obřadech, jako projímadlo, halucinogen, a pro věštění, diagnostiku a telepatii. V Kolumbii se používá při rituálním obřadu *tukanoan yuruparí* - obřad přechodu chlapce v muže. Indiáni věří, že ayahuasca umožňuje duši odpoutat se od těla a volně se pohybovat, tedy jde o stavy spojené s telepatí i telekinezí. Při intoxikaci se objevují rozšíření zorniček, tachykardie (zvýšený tlukot srdce), je těžké vyjádřit myšlenky, koncentrovat se.

DMT ve formě 5-MeO-DMT se vyskytuje též v jedu pouštní ropuchy *Bufo Alvarius*. DMT účinkuje zhruba 20 minut až 1 hodinu a není znám žádný případ úmrtí po intoxikaci. Inhibitory MAO významně prodlužují účinek DMT. V souvislosti s aplikací veliké dávky 5-MeO-DMT jsou známy případy, kdy došlo k vyvolání úzkostných stavů, přetrvávajících až několik let. Na ilegálním trhu je možno se občas setkat s DMT ve formě bílých či nažloutlých krystalků, určených ke konzumaci formou kouření.

2.4.1.4 Psilocybin

Psilocybin je hlavním halucinogenem některých druhů hub. Tyto houby rostou především na území Střední Ameriky, Východní Asie, Evropy. I v našich podmínkách rostou houby *Lysohlávky* - *Psilocybe bohemica* a *Psilocybe semilanceolata*. Patrně největší „slávu“ získala mexická odrůda *Psilocybe mexicana* Hein, která je tradičně užívána již po staletí Indiány k náboženským obřadům. Psilocybin je po chemické stránce i svými účinky podobný LSD.

U nás vzrostla obliba lysohlávek až v posledních letech a to i navzdory tomu, že pravou lysohlávku bývá někdy poměrně těžké spolehlivě rozpoznat a zároveň také, že skupiny „zasloužilých“ sběračů místa výskytu hub přísně tají.

U lysohlávek je obtížné předem odhadnout množství obsaženého psilocybinu, neboť množství závisí na odrůdě a také na oblasti, kde houba vyrostla.

Houby se suší, či konzumují v syrovém stavu. Menší počet hlaviček způsobuje stav euforie, smíchu, pohody, hovornosti. Při vyšším stupni intoxikace dochází již ke zrakovým a sluchovým halucinacím, představ deformace předmětů v okolí a povznesenému stavu myslí. Tento stav trvá asi 3 až 6 hodin po užití.

2.4.1.5 Muchomůrky

Halucinogenních účinků je možno v našich podmínkách dosáhnout také konzumací muchomůrek, především muchomůrky tygrované a muchomůrky červené. Tyto houby nejsou smrtelně jedovaté, přesto jejich konzumace může způsobit lehkou otravu a tudíž je poměrně nebezpečné je zneužívat.

2.4.1.6 Byliny jako drogy

V současné době dochází ke „znovuobjevení“ omamných účinků některých druhů bylin, které jsou běžně společností považovány za silně toxické. Jde především o durman obecný – *Datura stramonium* L., který obsahuje mnoho alkaloidů. Při manipulaci s durmanem musí být zachována maximální opatrnost, neboť hrozí nebezpečí otravy, jelikož durman je značně jedovatá rostlina. Podobné účinky poskytuje i rulík zlomocný – *Atropa belladonna* L. a blín černý – *Hyoscyamus niger* L.. Další bylinou je také šalvěj divotvorná – *Salvia divinorum*, jejíž účinky mohou trvat od 15 minut až po několik hodin. Halucinogenní látka obsažená v této bylině je nazývána *Salvinorin A*. Šalvěj byla známa a užívána Indiány při kultovních obřadech ještě dříve než guave.

Zneužívány jsou listy a semena těchto rostlin, většinou bývají aplikovány kouřením.

2.4.2 Syntetické halucinogeny

2.4.2.1 LSD

Lysergamid, chemicky diethylamid kyseliny lysergové, je nejznámější a nejpobulárnější halucinogen. Byl vysyntetizován z námelu švýcarským chemikem Albertem Hoffmannem v roce 1938. O pár let později Hoffmann objevil jeho psychotické účinky a sám poprvé na sobě také vyzkoušel intoxikaci. Droga se záhy rozšířila v prostředí mládeže, vědeckých a uměleckých kruzích. LSD bylo velmi dlouho považováno za lék, dokonce bylo často používáno k experimentům. LSD bylo po jistou dobu i vyráběno průmyslově. Drogové experimenty s podvědomím pak do jisté míry otevřely cestu k objevům jiných terapeutických postupů. Zároveň však nevypočitatelnost působení drogy na lidský organismus a nebezpečí vzniku tzv. latentní psychózy ukončilo experimenty s LSD v klinické psychiatrii a i jeho průmyslovou výrobu.

Lysergamid je vyráběn ve formě bílého prášku, prodává se však ve formě tablet, nejčastěji tripů. Tripy napuštěné LSD mívají různý potisk obrázky a i různé poutavé názvy, podle obrázku, barvy, nebo účinku. Obvykle stačí dávka 50 – 200 mikrogramů a efekt přetrvává po dobu 4 až 6 hodin. Ze všech halucinogenů bylo právě působení LSD nejvíce zkoumáno. Bylo zjištěno, že tato látka působí na neurotransmitter serotonin.

Při intoxikaci může docházet ke změnám ve vnímání času a prostoru, zdá se dokonce, že se čas zastavil, prostor je velice rozšířený. Toxikoman může prožívat pocity nereálnosti v cítění sám sebe i svého okolí. Může dojít i k pocitu takové lehkosti, že člověk má tendenci odpoutat tělo od země a doslova létat. LSD bylo použito jako antipsychotikum. Došlo také k pokusu na půdě Psychiatrické léčebny v Bohnicích asi v roce 1967, kdy bylo LSD podáno samotným lékařům¹³. Po několika hodinách musel být ovšem pokus přerušeno, neboť intoxikovaní lidé chtěli létat a vyšplhali se za tímto účelem na kostelní věž v areálu léčebny. Fyzické účinky drogy jsou zvýšený krevní tlak, rozšíření zorniček, zvýšenou srdeční činnost, svalové napětí, chvění až křeče, závratě, poruchy trávení, pocity žaludeční nevolnosti, zrychlené dýchání, potlačení potřeby spánku po dobu intoxikace.

Ve snaze dosáhnout pronikavějšího efektu bývá LSD často kombinováno s kanabinoidy, alkoholem, či jinými léky. Nebyla ovšem prokázána somatická závislost na LSD ani úmrtí po požití.

2.4.2.2 2C - B, 2C - I, Nexus

Jde o syntetickou látku na bázi amfetaminů. Nejvíce je známá tato droga pod názvem *Nexus*, *Erox*, *Afterburner*, díky svým budivým účinkům. Jistou německou farmaceutickou firmou byla průmyslově vyráběna a prodávána jako lék na impotenci. Název *Afterburner* souvisí s jejím použitím k prodloužení účinků MDMA. Účinné dávky se pohybují od 10 do 35 miligramů (byly popsány i případy požití 100 mg), efekt nastupuje 45 - 75 minut po požití a přetrvávají po dobu 4 až 8 hodin.

Nexus se vyskytuje ve formě bílé krystalické látky, nebo tablet, často mylně zaměňovaných s extází. Doposud nebyla popsána úmrtí po požití nexusu. Od roku 1994 je tato látka zapsaná na seznamu ilegálních psychotropních látek v USA, od roku 1998 volně proniká i do Evropy.

V poslední době se vyskytla na evropském drogovém trhu obdoba nexusu s obsahem jódu, tedy 2C - I. Účinky i nebezpečnost této novější drogy je srovnatelná s nexusem.

2.4.2.3 TMA - 2

Tato látka byla zachycena v Evropě, konkrétně ve Francii, Španělsku, Německu, Nizozemsku a Velké Británii. Jedná se o syntetický halucinogen s podobnými účinky jako meskalin, avšak účinnost je mnohem vyšší. Účinná látka je zhruba 10 - 40 mg, efekt nastává po hodině a působí po dobu 8 až 12 hodin. Na trhu je k dostání ve formě bílého prášku, červených a oranžových kapslí. Jde o méně silný halucinogen než DOM, ale jeho působení na lidského jedince není dosud důkladně prozkoumáno, nicméně nejsou známy případy úmrtí po intoxikaci TMA.

¹³ Přednáška Psychiatrické společnosti ČLS JEP konaná dne 4. dubna 2007, Vinař Oldřich: Historie našich zkušeností s halucinogeny

2.4.2.4 AMT, 5-MeO-AMT

AMT bylo v 60. letech vyvinuto jako potenciální antidepresivum. Dokonce bylo dostupné v Sovětském svazu na předpis pod názvem *Indopan*¹⁴. Obě látky se vyskytují ve formě bílého prášku, AMT bylo zachyceno v USA rozpuštěné v zelené želatině a v kostkách cukru. 5-MeO-AMT je účinnější, bývá polykáno nebo kouřeno. Obě látky mají relativně pomalý nástup účinku, asi 1 až 3 hodiny a doba působení je ovšem až 18 hodin.

Jde o velmi silná psychedelika, intoxikace bývá charakteristická stimulačními účinky, změněným vnímáním barev a vizuálními halucinacemi. Ve vysokých dávkách mohou způsobit těžké psychedelické prožitky. Je už dokonce popsáno několik případů úmrtí. O těchto látkách, respektive o jejich toxicitě je však pouze omezené množství informací.

Kombinace s jinými návykovými látkami ještě umocňuje a násobí nepředvídatelnost a nebezpečnost AMT.

2.4.2.5 DIPT, 5-MeO-DIPT

DIPT je další syntetický halucinogen, pravděpodobně však nemá potenciál většího rozšíření, neboť způsobuje pouze sluchové halucinace. Ve srovnání s DIPT je 5-MeO-DIPT velmi účinným halucinogenem, který se vyskytl v zámoří. Doba účinku je 4 až 8 hodin a bývá užíván perorálně, šňupáním i kouřením. Nejsou dosud popsány případy úmrtí po intoxikaci látkou DIPT.

2.5 Ketaminy

Svým působením nelze tuto skupinu drog zahrnout mezi halucinogeny, neboť porušuje vědomí a nenahrazují stav psychóz jako halucinogeny. *Ketamin* je farmaceutický přípravek používaný v lékařství a veterinářství jako anestetikum. Díky vývoji nahradila tato látka veterinární anestetikum Sernyl, které bylo zneužíváno hlavně v 70. letech minulého století v USA.

Ketamin (ketamin hydrochlorid) se vyskytuje jak ve formě roztoku, tak ve formě bílého prášku podobající se svou strukturou kokainu. Roztok ketaminu může být aplikován nitrožilně. Ve své chemické struktuře se jedná o lipofilní látku (rozpustnou v tucích) a rychle je přenášena do ostatních orgánů včetně mozku. Ketaminy se vzájemně ovlivňují s účinky neurotransmiteru kyseliny glutamové na nervové receptory. Ketamin se rovněž kouří nebo může být konzumován v nápojích, účinkuje velmi podobně jako PCP (Andělský prach) a v Evropě známější LSD. Ketamin způsobuje halucinace, malé dávky vyvolávají stavy, kdy skutečnost je vnímána jako

¹⁴ Páleníček Tomáš a kolektiv: *Nové syntetické drogy - Charakteristika a hlavní rizika*, Úřad vlády ČR, Praha 2004

barevnější a krásnější, větší dávky vyvolávají pocity "duše mimo tělo", či stavy blízko smrti. Účinky ketaminu trvají asi jednu hodinu i méně. Nicméně poměrně úspěšně léčí deprese již po dvou hodinách po podání, proto jsou využívány v psychiatrii. Dlouhodobé užívání ketaminu způsobuje delirium, amnézii a poruchy paměti, deprese, dlouhodobé poškození paměti a respirační potíže. Vzhledem k výše uvedeným vedlejším účinkům nepatří ketamin mezi masově užívané klubové drogy.

2.6 Těkavé inhalační látky

Inhalanty jsou chemické látky, které mají své původní využití v průmyslu či lékařství. Jde o návykové látky, které se aplikují čicháním – „sniffing“, což umožňuje jejich těkavost a toxicita pro organismus již po vdechnutí. Patří sem rozpouštědla, ředidla, lepidla, plynné látky (éter, rajský plyn). Jednotlivě inhalanty se liší svým chemickým složením i způsobem účinku. Pojítkem je však jejich schopnost ovlivnit centrální nervovou soustavu, která se projevuje euforií, většinou s útlumem, možnými zrakovými a sluchovými halucinacemi¹⁵.

K rozšíření došlo především v Anglii od roku 1980, kdy došlo i k mnoha úmrtím v důsledku intoxikace těkavými látkami. Užívanou látkou nebyla technická rozpouštědla, ale butan, jímž byly plněny zapalovače. Tehdy muselo dojít ve Velké Británii k velké kampani, mající za cíl informovat veřejnost o nebezpečích čichání a snahu o celoplošnou prevenci.

V severoevropských zemích se rovněž potýkali s tímto problémem, zvláště došlo ke zjištění, že čichači se stávají stále mladší děti.

V Československu byly těkavé látky a jejich neužívání známé již před druhou světovou válkou, ale jednalo se převážně o osoby dospělé. Oblíbenou látkou byl éter. V sedmdesátých letech však začali školáci zneužívat čisticí prostředek Čikuli, který časem vytlačil toluen.

2.6.1 Rajský plyn – N₂O

Jedná se o plyn, oxid dusný, který je používán jako anestetiku. Smíšen s kyslíkem vyvolává krátce po vdechnutí opojný bezbolestný stav. Používá se ke krátkodobým narkózám. Inhaluje se z tlakových lahvíček pro výrobu šlehačky, kde je hnacím plynem, nebo z nafukovacích balónků. Účinek rajského plynu se rychle vytrácí a netrvá dlouho. Při vdechnutí však může dojít ke spálení dýchacích cest mrazem, který vzniká při rychlém odpařování oxidu dusného.

Účinky poprvé objevil sir Humphry Davy na konci 18. století, který zjistil na sobě a svých přátelích, že se po vdechnutí dostávají pocity veselosti a uvolnění, euforie. Rajský plyn byl však používán v lékařství až ve 20. století.

¹⁵ Zábranský Tomáš: Racionální protidrogová politika, Votobia, Olomouc 1997

2.6.2 Éter

Jde o látku, která je rozpouštědlo tuků a olejů a používala se také k narkózám. Poprvé ji objevil koncem 19. století zubař Horace Wells. Tento lékař se rozhodl používat éter k tišení bolestí zubů, sám ale éter zneužíval a projevila se u něj těžká duševní porucha. Jeho život skončil sebevraždou chloroformem.

Éter v současné době již není tak populární, neboť byl postupně vytlačen chloroformem.

2.6.3 Chloroform

Perchlorethylen - chloroform byl syntetizován v roce 1831, aby nahradil éter, mylně se totiž předpokládalo, že nemá vedlejší účinky jako éter. Tento omyl byl poměrně rychle vyvrácen, chloroform měl v sobě ještě více prchavých látek. Paradoxně tedy došlo k tomu, oproti původnímu očekávání, že chloroform plně vytlačil éter a nahradil důstojně jeho místo, dokonce došlo i díky němu ke zvýšení počtu čičačů.

2.6.4 Trichlorethylen

Jedná se o jedovatou kapalinu sloužící jako všestranné tukové rozpouštědlo. Používalo se v průmyslových provozech. K masivnějšímu zneužívání došlo až poté, co bylo odvyšláno varování v televizním pořadu „Veřejná bezpečnost žádá, radí, informuje“ v 70. letech. Tehdejší policie důkladně informovala, že omamná látka trichlorethylen se nachází v čisticím prostředku Čikuli, který byl poměrně snadno dostupný. Mládež ve věku okolo 14 let začala čikuli nakupovat a masivně zneužívat. Účinek čikuli spočívá ve zrakových a sluchových halucinacích a pocitu euforie a uvolnění. V současné době není znám ani jeden případ zneužívání trichlorethylenu.

2.6.5 Aceton

Aceton je mnohostranné organické rozpouštědlo. K jeho zneužívání dochází hlavně v průmyslových provozech, kde je využíváno. Jinak ale aceton působí spíše dráždivě na sliznici dýchacího systému a jeho účinkem je prvotně spíše silný záchvat dusivého kašle. Nejedná se proto o stěžejní látku, jež je zneužívána čičáním.

2.6.6 Benzín

Další chemikálií zneužívanou občasně čičači je technický benzín. Benzín však nemá tak silné účinky jako toluen a navíc přivozuje silné bolesti hlavy.

2.6.7 Toluen

Toluen – chemicky *methylbenzen* je inhalantem číslo jedna. Jde o aromatický uhlovodík pocházející z ropy, lehkého oleje, nebo koksových plynů. Tato bezbarvá kapalina slouží jako rozpouštědlo laků a ředidlo. Toluen je výchozí látkou pro výrobu trinitrotoluenu (TNT).

Toluen je volně prodejný v drogeriích a také velmi levný. Aplikuje se dýcháním přímo z láhve, častěji z napuštěné tkaniny, nebo igelitového sáčku. Účinné množství látky je řádově již několik mililitrů. Efekt má toluen několik minut po vdechnutí a netrvá dlouho, pokud inhalace nepokračuje. Ke zvýšení účinku si uživatelé přetahují plastový pytlík přes celou hlavu a dýchají inhalant, ale riziko smrti udušením je v tomto případě několika násobně vyšší.

Při delším užívání toluenu dochází k celkovému otupění, ztrátě intelektu, poruchám emotivity a chování, k agresivitě, ke ztrátě zájmů, zhoršení výkonnosti, tělesné i duševní pomalosti, k ochablosti svalů, poruchám paměti, nejisté chůzi, rozmazané řeči, mimovolným pohybům očí, rozmazanému i dvojitému vidění. Tyto příznaky jsou způsobeny nesmírnou toxicitou toluenu, která působí na rozpuštění lipidů v mozkové tkáni, časté je i poškození ledvin, jater, silné poškození dýchacích cest a plic.

Toluen vyvolává silnou psychickou závislost, někteří toxikomani jen inhalují prakticky denně. Somatická závislost nebývá patrná.

2.7 Zneužívání léků

Vyspělá společnost se odjakživa snažila, aby došlo k vývoji látek, které jsou schopné léčit různé nemoci a neduhy. Vzniklé léky, pak s větší či menší úspěšností byly schopny léčit, nicméně měly také řadu vedlejších účinků, z nich například možnost vybudování závislosti je vážným problémem. Bohužel však lidský organizmus není dokonale fungujícím strojem a trápí ho různé chyby a slabosti. Proto nelze léky zavrhnout jen kvůli možnosti vybudovat si na nic závislost. Navíc psychickou závislost lze vybudovat téměř na čemkoli, čili i na preparátech doplňkového charakteru (různé vitamíny, minerály, doplňky stravy apod..). Touto skupinou „léků“ se ve své práci však zabývat nebudu vzhledem k obrovské šíři a rozmanitosti preparátů¹⁶.

Zneužívání léků se projevuje převážně jejich nadužíváním zvláště u lidí, kteří jsou vystaveni stresu. Pacient nejprve dostává určité přesně stanovené množství léku, pod lékařskou kontrolou, toto množství mu ale záhy nestačí, vytváří se psychická závislost na léku a vyžaduje větší a větší množství léku. Lékař mu tuto zvýšenou potřebu nechce pokrýt (odmítá mu předepisovat větší množství látky), což vyvolává v postiženém obavy a pomáhá si tím, že hledá jiné zdroje léku. Většinou navštěvuje paralelně třeba několik lékařů, nebo se obrací na černý trh. Ilegální prodej pak

¹⁶ Vondráček Vladimír, Riedl Ota a kolektiv: *Klinická toxikologie*, Avicenum, Praha 1971

využívá například falšování lékařských předpisů, krádeže předpisů z ordinací, vykrádání lékáren, nebo neoprávněnou výrobu.

2.7.1 Hypnotika

V devatenáctém století vznikly snahy vyrobit lék, který by pomohl přivodit spánek. Do té doby se používalo k usnutí především bylinných odvarů nebo také morfia. V roce 1831 byla vyvinuta látka *chloralhydrát*, jejíž hypnotické účinky byly ale zpozorovány až později po četných pokusech na zvířatech. V roce 1869 bylo vyrobeno jiné hypnotikum na půdě berlínské univerzity. Nebyl sice na něj popsán návyk, ale dá se vzhledem k potenciálu návykovosti této látky předpokládat.

Na počátku 20. století došlo k vývoji nové skupiny hypnotik a to *barbiturátů*. Vznikl lék *Veronal*, který odstartoval novou éru ve vývoji léků na spaní. Z barbiturátů vznikla řada sloučenin, které našly své uplatnění v lékařství. Na jedné straně byl prokazatelně objeven účinný lék, na druhé straně stále množily případy závislosti na něm. Nejvíce případů abúzu na barbiturátech bylo v 30. letech minulého století. Hledala se řešení, jak vymyslet nové skupiny hypnotik bez návykovosti. Byla pak vytvořena řada preparátů, ale vždy se ukázalo, že existuje riziko i u nich. Jedním z nebarbiturátových hypnotik byl také *Contergan*, který byl zaveden do běžné terapie v 50. letech. Zjistilo se však i u něj, že může vznikat návyk, krom toho ženy, které užívaly *Contergan* v těhotenství, rodily znetvořené děti.

2.7.2 Anxiolytika

V roce 1950 byl v USA vysyntetizován lék *meprobamát*, který byl využíván v psychiatrii k odstranění úzkosti, psychického napětí a strachu. Tyto látky byly také podávány při poruchách spánku způsobenými úzkostí, při odvykací léčbě závislosti na barbiturátech a alkoholu i při léčbě epilepsie. Záhy byl však popsán návyk na meprobamátu a vznikali i velmi nebezpečné situace. Meprobamát má především tlumivý účinek, snižuje také pohotovost reakcí, docházelo tedy k dopravním nehodám pod vlivem léku. Anxiolytika mají v podstatě podobné účinky jako větší množství alkoholu.

2.7.3 Neuroleptika

Tato farmakologika byla původně vytvořena pro potřeby psychiatrické praxe a zároveň jako doplněk při složitějších chirurgických operacích. Tyto léky dovedou také utlumit organismus a své místo mají i v antihistaminikách (lécích potlačující alergické reakce). O návyku na tuto skupinu léků se stále vedou diskuze, je však známo, že toxikomané některé z nich využívají jako náhradu za jiné nedostatkové přípravky.

2.7.4 Analgetika

Analgetika jsou látky, které s dostatečnou efektivitou tlumí vnímání bolesti. Analgetika lze rozdělit na dvě základní skupiny: opioidní analgetika a nesteroidní antiflogistika (NSA). První skupinu analgetik tvoří v podstatě látky, které jsou příbuzné morfinu. Používají se k tišení silnější bolesti, působí na centrální mozkovou soustavu tím, že vyrábí v mozku a míše látky obdobné přirozeným blokátorům bolesti. Bohužel tyto látky vyvolávají stejnou závislost jako morfin.

NSA se používají na tlumení menší bolesti, případně k tlumení lokální bolesti tak, že blokují neurotransmitery, které způsobují vnímání bolesti na nervových zakončeních.

Analgetika jsou nejzneužívanější skupinou léků.

Účinky opioidních analgetik jsou podobné jako účinky jiných opiátů (opia, morfia, heroinu, braunu).

NSA jsou obsažena v běžných lécích jako Aspirin, Acylpyrin, Paralen, Ibuprofen Ibalgin. Z výčtu je tedy jasné, že jde o léky, které často slouží k samoléčbě.

Nadužívání této skupiny léků může způsobit poškození trávicího traktu, překročení dávky paracetamolu může poškodit ledviny a dlouhodobé užívání NSA vede také k poškození ledvin. Samoléčba analgetiky je zvláště v ČR běžná, neboť každý při bolesti hlavy, zubů či zad raději zvolí tabletku analgetika, než aby čekal dlouhé hodiny v čekárně, když se vlastně "nic neděje". NSA jsou dostupná běžně v lékárnách buď na předpis, ale častěji i bez lékařského předpisu.

Je pochopitelné, že kombinace analgetik s jinými léky či dokonce s alkoholem jejich účinky násobí.

Dlouhodobé užívání tlumících léků vyvolává apatii, útlum a poruchy paměti, může dojít i k agresivnímu chování, poruše pozornosti. Navenek se pozná člověk pod vlivem léků nejistou chůzí a stojem, rozmazanou řečí, mimovolným pohybem očí, zarudnutím či puchýřky na kůži.

Zneužívání běžných analgetik se vyskytuje často a je též prokázáno, že na tyto léky může vzniknout závislost. Rizika užívání spočívají především ve zdravotních komplikacích, mohou zhoršovat již existující choroby, které pak vyžadují další nákladnou péči. Uživatelé se při páchání trestné činnosti mnohdy vymlouvají na snížení nebo vymizení ovládací schopnosti pod vlivem NSA, zvláště v kombinaci s alkoholem.

2.7.5 Jiné zneužívané léky

I mnohé jiné přípravky mohou být narkomany zneužívány. Jde především o léky, které se používají v léčbě depresí (inhibitory MAO - viz výše), parkinsonismu, stimulační léky využívané v klinické psychiatrii, ale také léky proti otylosti. Postupně docházelo k prokazování případů návyků na tyto léky a byly více či méně odstraněny z terapie, nebo alespoň nahrazeny „bezpečnějšími léky“. Lidská vynalézavost ale nekonečná, a proto dochází stále k novým případům závislosti.

Další velkou skupinou preparátů jsou anabolika, čili léky, které mění stavbu těla. Hlavně bývají zneužívány léky s obsahem hormonů (steroidů), tyto látky způsobují podezíravost, sklon k násilí. Tyto násilné činy bývají páčány bez výčitek svědomí, postupně se člověk mění, ztrácí přátele i své sociální postavení. Vhledem k aplikaci steroidů především nitrožilně hrozí i nebezpečí přenosu infekce včetně žloutenky a AIDS.

2.8 Tabák

Tabák pěstovali v hojné míře Indiáni a používali jej při rituálních obřadech. Do Evropy přivezli tabák dva námořníci na Kolumbových lodích. Dnes snad nenajdeme místo na světě, kam by se tabák nedostal.

Tabák pochází z usušených listů rostliny rodu *Nicotiana*, jehož nejpopulárnější a nejčastěji kultivovaný druh je *Nicotiana tabacum*, který má svou původní vlast v Americe.

2.8.1 Historie

Počátek kouření tabáku můžeme vysledovat k civilizaci Mayů v Mexiku okolo roku 500 před naším letopočtem. Zmínky o kouření jiných rostlin můžeme nalézt ve védských památkách v Indii, v době několik tisíc let před Kristem, a dá se předpokládat, že jednou z rostlin byl i tabák. Obchodní využití v mezinárodním měřítku začalo s příchodem objevitelů Nového světa. Původní obyvatelé Ameriky od jihu až a sever tabák kouřili, žvýkali, šňupali, pojídali tabákové listy. Bylo možné se setkat s předchůdci dnešních doutníků ze zabalených tabákových listů, s kouřením tabáku z dýmek i se šňupacím tabákem. Portugalci, kteří ovládali mezinárodní obchod před příchodem Holanďanů a Angličanů, jako první kultivovali tabák mimo Ameriku a mají největší zásluhy na rozšíření tabáku do světa. Zpočátku se tabákem zabývali botanici a lékaři se ho snažili využívat k léčebným účelům. Více se v Evropě tabák začal objevovat v šestnáctém století a kouření se začalo stávat společenským rituálem. Tabák se brzy začal pěstovat po celém světě. Zprvu bylo kouření výsadou bohatých, protože k jeho užívání bylo potřeba drahých dýmek a dalšího náčiní, s výrobou dýmek hliněných a dřevěných se tato kratochvíle stala dostupná pro lid. Stále více se také rozšiřovalo šňupání tabáku. Nový zvyk samozřejmě vyvolal i negativní odezvy a v mnoha zemích, jako kupříkladu ve Švýcarsku, Persii, Turecku či Rusku byly za užívání tabáku stanoveny kruté sankce až po trest smrti. V devatenáctém století již bylo šňupání tabáku považováno za zlozvyk nižších společenských vrstev a mezi vybranými kruhy se začaly ujímat doutníky a posléze cigarety. Zprvu se tabák do cigaret balil do jakéhokoli papíru, nebyla žádná oficiální výroba, ale tomu se podnikatelské vrstvy rychle přizpůsobily, takže od druhé poloviny devatenáctého století začaly výrobci chrlit ručně vyráběné cigarety a posléze, od přelomu 19. a 20. století získaly dominantní postavení na trhu samozřejmě průmyslově balené cigarety. Při větším výběru chutí dnes cigarety

obsahují poloviční množství tabáku než ve třicátých letech minulého století. To je výsledek požadavku mít užší a delší cigarety s delšími filtry a také s nízkým obsahem dehtu.

2.8.2 Kouření

Kouř, který kuřáci vdechují do plic, obsahuje obrovské množství různých chemických sloučenin ve formě plynů a tuhých částic. Avšak z 5 tisíc složek tabákového kouře je návykový jen *nikotin*. Nikotin je bezbarvá kapalina. Smrtelná je dávka 80mg čistého nikotinu, ale vzniká tolerance. V koncentracích, ve kterých se vyskytuje v cigaretách, působí jako mírné stimulans a zvyšuje krevní tlak a srdeční tep. Obsah nikotinu je po dlouhých výzkumech považován za příčinu závislosti na tabáku, nicméně jeho účinek na psychiku je popisován různě (pocit uvolnění, povzbuzení, odstranění nervozity a napětí) a není dosud plně objasněn.

Dehet je další složka kouře, je to tmavá kašovitá hmota, která se tvoří při chladnutí a kondenzaci kouře. Tato rakovinotvorná látka je nositelkou chuti a vůně, a i když by mohla být eliminována pěstováním speciálních odrůd tabáku a důslednou filtrací, výsledkem pro kuřáka by bylo vdechnutí horkého vzduchu bez chuti a vůně. Kuřáci volí v současnosti nejčastěji cigarety s filtrem a navíc obsah dehtu v jedné cigaretě se postupně snižuje, například v Evropské unii je nyní zakázáno vyrábět cigarety s obsahem dehtu vyšším než 12 mg.

Oxid uhelnatý je nevyhnutelným důsledkem spalování, které probíhá během kouření. Jedním z jeho účinků je snížení schopnosti krve přenášet kyslík, což má za následek až 15 % deficit kyslíku¹⁷.

2.8.3 Výrobky z tabáku

2.8.3.1 Cigarety

Běžná cigareta je tabáková směs zabalená v cigaretovém papírku, obsahuje až třicet druhů tabáku, ke kterým se přidávají některá z povolených aditiv, jako například silice z jehličí borovic. V současnosti jsou průmyslově vyráběné cigarety většinou opatřené filtrem.

---

¹⁷ Heda Jan: Kriminologické, trestněprávní a kriminalistické aspekty drogového problému, RAIN, Jindřichův Hradec 2000

2.8.3.2 Doutníky a dýmky

Dýmkový tabák a doutníky mají vyšší obsah dehtu než cigarety, ale zkušení kuřáci kouř těchto výrobků obvykle nevdechují (nešlukují), takže podstupují nižší zdravotní rizika, netýká se to ovšem těch kuřáků, kteří přejdou od kouření cigaret k dýmce nebo doutníkům a nepřestanou naučeným způsobem kouř vdechovat.

2.8.3.3 Bezdýmý tabák

Patří sem *šňupací tabák*, který je ochucený rozdrčený tabák. Na jedno šňupnutí poskytuje stejné množství nikotinu jako jedna cigareta, ale protože se nic nespaluje, nevzruká pochopitelně ani dehet ani oxid uhelnatý.

Další formou tabáku, která nevyžaduje vdechování kouře je *žvýkací tabák*, kdy se papírové pytlíčky s tabákem podobné čajovým vkládají do úst. Zde se z nich uvolňuje nikotin, bohužel také spolu s dalšími chemikáliemi.

2.8.4 Projevy intoxikace

I když má nikotin prokazatelně mírně stimulační účinky, podle posledních studií jsou stavy povzbuzení, uvolnění a podobně, pociťované jako účinek nikotinu, zčásti subjektivní. Kouření je totiž spojeno samozřejmě i s jistým rituálem, který sám o sobě slouží k uvolnění. Nikotin má podle výzkumů různorodé účinky a navíc nejspíš záleží i na jeho dávce, kterou kuřák organismu poskytuje. Uvádí se, že nižší dávky způsobují povzbuzení, vyšší dávky uklidnění, ale stále to není výzkumy stoprocentně ověřené. Negativní účinky, které zná každý začínající kuřák nebo ten, kdo vykouřil více cigaret, než měl v úmyslu, jsou bledost, studený pot, nevolnost, závrať, bolesti hlavy. Užívání tabáku může vyvolat psychickou závislost a návyku se člověk obtížně zbavuje.

Nikotin ani kouření však nedeterminuje žádnou trestnou činnost, vzhledem k tomu, že vyšší dávka nikotinu působí naopak spíše tlumivým účinkem. V souvislosti s tabákem můžeme mluvit pouze o trestných činech majetkových (různé vykrádání skladů, či krádeže vozů, převážejících cigarety) a hospodářských (neodvedení daně z tabákových výrobků, nezaplacení celního poplatku apod.)

Nikotin prokazatelně nezpůsobuje agresivní chování, ani nebezpečné jednání, proto se již ve své práci nebudu zabývat jeho souvislostmi s trestnou činností. Zmínka o tabáku byla pouze v rámci úplného výčtu skupin návykových látek.

2.9 Alkohol

Alkohol je sloučenina získaná z kvašení cukru. Chemická látka se nazývá *ethylalkohol (ethanol)*.

Pokud mluvíme o alkoholu, máme na mysli nápoje, které jsou z největší části směsí

ochucené vody a lihu. Alkohol se zdá být méně nebezpečnou látkou, než ve skutečnosti je, proto je také obecně tolerován, jeho užívání je sice omezeno některými zákonnými úpravami, nicméně je v našich zemích pro většinu populace legálně dostupný. Má to mnoho příčin. Ty se týkají jednak historie užívání, kdy o alkoholu lze prohlásit, že tu byl „odjakživa“, dějiny pití alkoholu jsou neodmyslitelně spojeny s dějinami lidstva a pro celou společnost je typické spojení užívání alkoholu se společenskými událostmi, v minulosti i současnosti. Alkohol má ve společnosti pevné místo a nelze ho jednoduše vykrátit. Také jde o účinky a způsob užívání alkoholu. Stav po užití alkoholu je víceméně neměnný, předvídatelný. Látku v podstatě nelze užívat injekčně, to s neředěným alkoholem nedělali ani největší fanatikové, takže tím odpadá nejméně bezpečný způsob aplikace. Nicméně co se týče návykového potenciálu a rizik užívání alkoholu, pohybuje se v rovině tvrdých drog a je o to nebezpečnější, že jeho užívání je všeobecně tolerováno nebo dokonce podporováno¹⁸.

2.9.1 Historie

Sledovat dějiny užívání alkoholu znamená sledovat vývoj celého lidstva. Přírozené kvašení bylo pravděpodobně lidmi objeveno už v prehistorickém období náhodou a brzy následovala výroba pív a vín z cukernatých a škrobnatých rostlin. Opojně nápoje patřily po celém světě k náboženským, společenským i soukromým událostem. Ale jako byl náležitě oceňován společenský prospěch z alkoholu, stejně tak se vědělo i o jeho špatných stránkách. Stáří destilace lihovin se odhaduje na „pouhých“ 1000 let, ale až v 80. letech devatenáctého století spolu se zlepšením dopravy a masové výroby lahví objevili první, nyní světoznámé značky. Také začalo být obvyklé masové užívání lihovin a pití alkoholu se stalo všelékem na problémy a řešením životní situace především u příslušníků nižších tříd. Na excesy spojené s alkoholem reagovali zákonodárci v Evropě a v Americe uvalením daní, omezením provozu lokálů a celkovým omezením prodeje alkoholu, v některých zemích dokonce prohibicí. V druhé polovině 19. století se začala také objevovat první abstinenci hnutí, která se na počátku 20. století objevila i na území Čech.

2.9.2 Základní typy alkoholických nápojů

2.9.2.1 Pivo

Hlavní surovinou pro výrobu piva je pražený ječmen, který se po přípravě máčením a zahříváním, kdy se oddělují zrna od plev a uvolňují se přírodní cukry obsažené v rostlině, suší v sušicí peci. Vzniklý slad se rozemele na prášek, smíchá se s horkou vodou, tím získáme rmut a po čerání sladinu. Sladina se vaří s chmelem, který dodá

---

¹⁸ Kalina Kamil, Minařík Jakub a kolektiv: Drogy a drogové závislosti 1, mezioborový přístup, Úřad vlády ČR, Praha 2003, strana 151

nejen hořkost a aroma, ale také pivo konzervuje a chrání před infekcí. Takto vzniká mladina, která se zchladí, smíchá s kvasinkami a nechá kvasit. Při kvašení se cukry mění na alkohol a oxid uhličitý. U různých typů piva se pak užívá jiný typ kvasinek a různá doba kvašení. Pivo má obvykle 2 - 4% alkoholu.

2.9.2.2 Víno

Hlavní surovinou pro jeho výrobu je kvašená šťáva z hroznů (nebo z jiných plodin, v případě ovocných vín). Perlivé druhy, jako je šampaňské, procházejí druhotným kvašením, během kterého se vedlejší produkt, oxid uhličitý, udržuje v láhvi nápoje pod tlakem. Alkoholizovaná vína jako je sherry, portské, madeira, vermut, jsou kombinace vín s brandy nebo jinými lihovinami a s příchutěmi. Víno obsahuje obvykle asi 10 - 12% alkoholu, alkoholizovaná vína až 20 %.

2.9.2.3 Destiláty

Základem je již zkvašená kapalina. Principem pro výrobu destilátů je fakt, že alkohol se vaří při nižší teplotě než voda, takže když se připravená tekutina zahřeje, alkohol se uvolní dřív, než se začne vařit roztok, ve kterém je obsažen. Tento alkohol je zachycen a zchlazen. Jeho charakter závisí na způsobu, jakým byla přivedena původní kapalina přivedená k varu. Pokud se vaří rychle a nepřetržitě, výsledkem je neutrální, chuťově nijak výrazná tekutina, jako je například vodka. Do těchto neutrálních lihovin se pak mohou přidat různé příchutě (jako jsou třeba jalovcové plody v případě ginu). Pokud je třeba zachovat zvláštní kvality původního kvašeného materiálu (např. hroznový základ pro brandy, ječmen a kukuřice pro skotskou whisky), vaří se pomaleji a výsledkem je tzv. ušlechtilá lihovina, která po destilaci musí zrát několik let v sudech. Ale protože se tímto způsobem nemůže vyrobit nápoj lidové ceny, tak se obvykle „ušlechtilé“ destiláty nastavují těmi lacinějšími, neutrálními lihovinami. Zlehčováním destilátů kombinacemi různých, zpravidla tajných receptur, příchutí a bylin, se vyrábí likéry. Obsah alkoholu je pochopitelně mnohonásobně vyšší než u piva a vína, pohybuje se od 30 % celkového objemu až po 75 % u vysoce alkoholických destilátů.

2.9.3 Účinky požívání alkoholu

Alkohol působí na centrální nervový systém, který všeobecně tlumí, přestože díky uvolnění po užití se alkohol považuje za životabudič. Už v malém množství jsou patrné jeho účinky na rychlost reakcí, koordinaci pohybů, úsudek, rozhodování. Tlumí vnímání bolesti, vysoké koncentrace alkoholu tlumí centra pro dýchání a krevní oběh, což může vést až ke smrti. Obzvláště nebezpečné jsou proto kombinace s jinými tlumivými látkami. V psychické sféře alkohol odstraňuje zábrany, což přispívá k všeobecně rozšířené domněnce, že podporuje sexuální funkce. Nicméně

opak je pravdou, potence je při užití většího množství alkoholu snížena. Odstranění zábran může vést ke šťastnější atmosféře ve společnosti, kde se pije alkohol, protože je zbavena zátěže etikety. Většina společenského pití dále nezachází. Nicméně stejně tak může uvolnění zábran vést ke vzrušeným emocionálním projevům, agresivitě, která se může projevit až v surových a krutých násilných činech.

Akutní stav probíhá podle následujícího scénáře¹⁹: Zpočátku se nevyskytují typické projevy opilosti, je patrná euforie a snižuje se schopnost výkonů vyžadujících pozornost a soustředění, jako je řízení auta. Uvolňují se zábrany, člověk je více „společenský“. Někdy ovšem také více „sebevědomý“ a agresivní. Po vypití dalšího alkoholu k tomu přistupují vážnější poruchy pozornosti, poruchy řeči („rozmazaná řeč“) a rovnováhy („vrávorání“), ztráta sebekontroly, které se pak stupňují, posléze se přidává spavost („umakartové čelo - usnutí v restauraci s hlavou na stole), nevolnost a zvracení. V horším případě hluboký spánek přechází do bezvědomí a při smrtelné otravě alkoholem až k udušení vzhledem k útlumu mozkových center, které řídí dýchání a krevní oběh. Hodně záleží ale na sociálním prostředí, v prázdném bytě nad lahví vodky asi nebude člověk povídavý a euforický, v práci při tajném pití láhve ze šuplíku asi bude své pití skrývat, za to v pátek večer v hospodě se bude chvástat před spolustolovníky a nakonec vyvolá rvačku. Kocovina, která následuje po alkoholovém večírku, je působena více vlivy: narušením minerálního a vodního hospodaření a metabolismu, nevyspáním, účinky alkoholu na mozek aj. Při kocovině je vhodné doplnit minerály a tekutiny (např. formou nějaké lehce stravitelné polévky), naprosto nevhodný je další alkohol. Chronické užívání je dlouhotrvající zneužívání alkoholu, které se projevuje ve fyzické i psychické oblasti a vede až k závislosti na alkoholu, která je svou závažností srovnatelná se závislostí na opiátech a projevuje se fyzickými abstinenčními příznaky.

Z hlediska fyzického poškození je závažná alkoholická podvýživa, alkoholik trpí nechutí k jídlu, jehož příčinou je chronický zánět sliznice žaludku vyvolaný nadměrným pitím. Alkohol dále poškozují především játra, jeden z nejdůležitějších a nenahraditelných orgánů těla. V játrech se alkohol odbourává a jeho neustálý přísun je zatěžuje, část buněk odumírá a je nahrazována vazivem, vzniká cirhóza jater, která je nejčastější příčinou smrti u alkoholiků. Nedostatek bílkovin a vitamínů ve výživě v případě alkoholické podvýživy, kdy je navíc většina úspor utrácená za alkohol, člověk se živí dosti nekvalitně, přispívá ke zhoršení stavu jater a nervového systému. Objevuje se zánět periferních nervů, který se projevuje pícháním a mravenčením v končetinách, slabostí svalů. Při závažných potížích s játry a zánětu nervů je nutná včasná léčba podmíněná abstinencí od alkoholu. Oslabená je také imunita organismu, roste riziko infekcí a nádorového bujení. Psychické poruchy se u alkoholika mohou objevit jako součást abstinenčního syndromu nebo jako potíže přicházející v průběhu chronického pití. Jedná se o vztahovačnost, podrážděnost, žárlivost, závažné poruchy paměti, alkoholickou demenci při postupném odumírání mozkových buněk, těžké deprese se sebevražednými sklony. Nejznámější jsou poruchy spojené s abstinenčním syndromem při náhlém přerušování užívání alkoholu, kdy již za několik hodin vzniká třes, který je u mnohých alkoholiků záminkou

¹⁹ Dobiáš Jan a kolektiv: Psychiatrie, Avicenum, Praha 1984

k rannímu pití - to třesavku odstraní. Kromě třesu se projevuje úzkost, podrážděnost, slabost, a části případů krátkodobé halucinace, zrakové i sluchové. Dramatický je stav delirium tremens, který nastupuje po přerušení těžkého abúzu alkoholu, postižený má hroživé halucinace, je neklidný, třese se, je dezorientovaný, objevuje se pocení, nevolnost, zvracení, zvýšení krevního tlaku. Delirantní stav může být životu nebezpečný, pokud není dotyčnému poskytnutá kvalifikovaná pomoc. Ustupuje po několika hodinách, ale může trvat až tři dny. Při vysazení alkoholu se může objevit i alkoholická epilepsie. Někdy se při snížení přísunu alkoholu při chronickém užívání dostávají alkoholové halucinace, dotyčný má halucinace vizuální a sluchové, ale bez příznaků deliria, může se rozvinout až do podoby připomínající schizofrenii.

2.9.4 Alkoholová typologie

V odborné literatuře dosud bývá citována klasická typologie podle Jellinka z roku 1940, která odlišuje 5 typů závislostí na alkoholu²⁰:

1. *Typ alfa* = problémové pití - typ označený jako sebemedikace, kdy se alkohol používá jako prostředek k uvolnění, potlačení jakési tenze či úzkosti, případně deprese, většinou piják popíjí o samotě
2. *Typ beta* = společenské pití - běžná je závislost vyvolaná sociokulturálně, pije se zásadně ve společnosti, která vytváří podhoubí a podporu požívání alkoholu, následkem bývá somatické poškození
3. *Typ gama* = anglosaský typ - preference pití piva a destilátů, alkoholismus doprovázený zvyšující se tolerancí, progresí konzumace, ztrátou kontroly; nicméně je stále zachována schopnost abstinovat; poškození jsou somatická i psychická, ale výrazněji bývá vyjádřena závislost psychická; tímto typem abúzu trpí většina alkoholiků v naší zemi
4. *Typ delta* = románský typ - zaměření na konzumaci vína; konzumace je trvalá bez vnějších projevů opilosti nebo ztráty sebekontroly, neustále je udržována hladina alkoholu v krvi a chybí zde i schopnost abstinovat; převažuje závislost somatická s výrazným fyzickým poškozením; především se vyskytuje v zemích se zvýšenou konzumací vína jako Francie a Itálie
5. *Typ epsilon* = kvartální pijáctví, dipsomanie, střídají se období, kdy alkoholik plně abstinuje s obdobími, kdy pije velmi silně, pokud se opije pak vždy „do němoty“; nejde o příliš častou variantu a bývá doprovodným jevem u psychické afektivní poruchy

Alkohol je jednou vůbec z nejnebezpečnějších drog, které lidstvo zná. Jednak je velmi dobře a téměř všude dostupný, jednak není finančně náročný a samozřejmě je společensky nejvíce, oproti ostatním návykovým látkám, tolerován. Zbavit se závislosti na alkoholu bývá často velmi složité a při silné závislosti někdy i nemožné. Navíc neustále vydávání peněz a progresivně rostoucí tolerance alkoholu v těle pijáka často zmíněnému alkoholiku zlikvidují sociální postavení, rodinu a přátele.

²⁰ Janík Alojz, Dušek Karel: Drogy a společnost, Avicenum, Praha 1990, strana 67

V neposlední řadě je prokázáno, že nejvíce násilných trestných činů bývá spácháno právě po požití alkoholu.

3. KAPITOLA: Právní úprava a řešení drogového problému ve světě a u nás

3.1 Úprava ve světě

Zneužívání omamných látek je fenomén, který postihuje celý svět bez ohledu na technickou či sociální vyspělost dané kultury a na její geografickou polohu atd. Rozdílný je ovšem postih tohoto zneužívání, neboť v některých státech je spojeno užívání drog s náboženskými rituály a tedy doměnu vyšší třídy společnosti, tím pádem i státem nejen tolerováno, ale dokonce i podporováno. To se týká zejména států afrického a asijského kontinentu.

Ve vyspělých státech docházelo postupně k vytváření řady právních dokumentů a systémů trestů, které postihují v podstatě veškerou manipulaci s omamnými látkami, ať už se jedná o jejich držení, požívání, prodej.

Diskuse o problému boje s návykovými látkami je vedena již několik desetiletí, mění se postupně názory a přístupy. Bylo zjištěno, že drogy se týkají komplexně celého světa a musejí být jako celek uchopeny a řešeny v rámci mezinárodní spolupráce. Navzdory tomuto poznatku se přístup lehce liší, zatímco v Evropě je kladen důraz především na prevenci („harm reduction“), USA bojuje přímo proti fenoménu drog jako proti nebezpečnému nepříteli. Svoji vedoucí roli prokázaly hlavně ve formulování tří stěžejních úmluv OSN.

3.1.1 Úmluvy OSN

Úmluvy OSN klasifikují omamné a psychotropní látky podle jejich nebezpečnosti pro zdraví. *Jednotná úmluva o omamných látkách* (1961) rozděluje omamné látky do čtyř skupin, *Úmluva o psychotropních látkách* (1971) rozděluje do čtyř skupin psychotropní látky a *Úmluva proti nelegálnímu obchodování s omamnými psychotropními látkami* (1988) uvádí dva seznamy prekurzorů. Seznamy nedovolených látek jsou průběžně aktualizovány a doplňovány buď na popud smluvní strany, nebo Světové zdravotnické organizace (WHO). Všechny tato tři úmluvy nemají přímou právní platnost a signatářské státy je musí implementovat do svých národních právních řádů. Úmluvy se shodují, že veškeré omamné látky včetně prekurzorů je možné používat pouze pro vědecké a medicínské účely, nikoli za jakýmkoli jiným účelem. Úmluvy však samotné užívání drog neoznačují za trestný čin, neboť za trestné jej může označit každá země ve vlastní jurisdikci. Pochopitelně již pouhé držení omamných látek v sobě nese riziko nezákonného obchodování s nimi. I vytvoření této křehké hranice je ponecháno na jednotlivých národních legislativách, tedy držení drog pro vlastní potřebu není nutně trestné, ale k držení drog pro účel dalšího prodeje se staví OSN naprosto jednoznačně odmítavě a vynucuje si pro tyto případy potrestání.

Otázka trestnosti nedovoleného držení pro vlastní potřebu není jasná a ani výkladem ji nelze plně objasnit. Souhrnem lze říci, že státy musí činit veškerá

opatření, aby zamezily jakékoli manipulaci s těmito velmi nebezpečnými látkami (tedy jde i o držení, výrobu, produkci, těžbu, pěstování, dovoz, vývoz, tranzit, prodej, nabídku, užívání), ale zároveň je jim od OSN ponechána určitá svoboda, aby posoudily, zda to či ono jednání v jednotlivém případě či globálu bude trestné, nebo půjde-li pouze o správní delikt, či je-li možné například upustit od potrestání. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že státy si dle vlastní situace mohou vybrat, zda a jaké kroky podniknou pro kriminalizaci trestných činů spojených se zneužíváním návykových látek. Úmluvy stanoví opravdu širokou škálu jednání, která jsou trestná, nebo alespoň nežádoucí podle OSN. Patří sem organizování a financování výroby drog, převody, ukrývání či zatajování majetku sloužícího k výrobě a distribuci drog nebo z nich pocházejícího, kroky směřující k legalizaci příjmů z drogové trestné činnosti, navádění ke spáchání takového trestného činu, stejně také spolčení a spiknutí za účelem spáchání drogových deliktů.

3.1.2 I N C B

Prováděním Úmluv, jak jsem již zmínila výše, se zabývají samy signatářské státy, kontrola nad prováděním a kontrola v obecném rázu je svěřena *Výboru pro kontrolu drog (INCB)*, který byl ustanoven první Úmluvou z roku 1961. Výbor podporuje svou činností provádění Úmluv u jednotlivých signatářských vlád a působí jako sjednocovatel výkladu ustanovení Úmluv. Může též žádat vlády, aby změnily svou protidrogovou politiku, má-li za to, že dostatečně neplní účel Úmluvy svou činností. INCB například v roce 2002 zaujal oficiální stanovisko k změnám zákonů některých západoevropských zemí. V Portugalsku není trestným činem držení drog pro vlastní potřebu, jde pouze o správní delikt. K tomu se Výbor vyjádřil jednoznačně, tedy, že jde o porušení Úmluvy z roku 1988, a vyzval Portugalsko, aby změnilo daný zákon. Velká Británie rekválifikovala nebezpečnost konopí a přesunula jen do skupiny podléhající menší kontrole represím. INCB vyjádřilo své výhrady k této změně a požadovalo vysvětlení od anglické vlády.

Belgická vláda navrhla, že by trestní sankce vůči uživatelům drog byly až poslední, krajním řešením, což Výbor nijak nekritizoval.

Španělská a italská vláda oproti tomu stále prosazují, že držení omamných látek pro vlastní potřebu bude pouze postižitelné ve správním řízení. Výbor na rozdíl od postoje vůči portugalskému návrhu nijak neprotestoval. Možným vysvětlením je ten fakt, že do té doby neexistoval ve Španělsku žádný postih za držení drog pro osobní potřebu a zavedení alespoň správního postihu bylo tedy krokem vpřed a podpora účelu Úmluv.

3.1.3 Evropská unie a přístup k drogové problematice

Evropská unie nemá žádnou samostatnou klasifikaci drog a plně tedy v tomto ohledu respektuje vymezení omamných látek podle OSN. Příkladem samostatné

činnosti v oblasti drog je například *Nařízení o lnu a konopí* z roku 1970, které stanoví, že je možné pěstovat konopí pro technické využití s obsahem THC menší než 0,2%.

Amsterodamská smlouva (1997) se pokusila odstranit rozdíly mezi aplikací práva v jednotlivých členských státech v oblasti trestně právní spolupráce. Rada ministrů vypracovala v roce 2003 sdělení Evropské komise, které jasně dělí nakládání s drogami za účelem zisku, což jasně považuje za trestný čin, a nakládání s cílem osobního užití, jehož postižení ponechává v kompetenci jednotlivých států. Tím jednoznačně „napodobuje“ pojetí OSN, ale zároveň ponechává unijním státům větší míru samostatnosti než INCB, potažmo OSN.

Dalším ožehavým a často diskutovaným tématem na evropské půdě je otázka konopí, respektive snaha o jeho možnou dekriminlizaci. Byly též odborníky vypracovány dvě zprávy, které prokazovaly pozitivní výsledky ve státech, kde došlo k částečné dekriminlizaci konopí a jeho derivátů. Tyto zprávy však nebyly Evropským parlamentem přijaty, snad i z důvodu značného názorového rozporu mezi jednotlivými členskými státy. Nicméně Evropská unie i nadále ponechává konopí i další návykové látky v popředí svých zájmů a bude se snažit o maximální prevenci a také do jisté míry sjednocení národních úprav týkajících se návykových látek a prekurzorů.

Každý stát Unie má své centrum pro monitorování drog a drogových závislostí, přičemž monitorovací, vědeckou a analytickou činnost převzalo *Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogové závislosti (EMCDDA)*. Řešení otázky drog však vyžaduje komplexní spolupráci jednotlivých národních složek (ministerstev, policie, soudů atd.) a zároveň i spolupráci členských států jako celků s orgány Evropské unie a dalším světovými organizacemi (WHO, INCB, OSN, Interpol, Europol, Rada Evropy).

Z výzkumů a monitorování situace vyplynuly vývojové trendy v oblasti drogových závislostí. Jednak se zvýšila konzumace kanabis, dále mírně klesá užívání kokainu, konzumace cracku se vyskytuje také o něco méně a hlavně v okrajových společenských vrstvách. Heroin vyzkoušelo zhruba jen 1% obyvatelstva EU, což by nebylo tak šokující, ale následky způsobené právě heroinem jsou nejzávažnější ze všech drog. Stoupá obliba amfetaminů (zvláště v severní Evropě), zneužívání léků a bohužel také úmrtnost po požití velkého množství či kombinace různých návykových látek.

3.1.4 Právní úpravy v jednotlivých státech Evropy

Každý ze států má své specifické právní úpravy drogové problematiky. Rozdíl spočívá nejen v legislativně technickém pojetí drogových zákonů, ale i v zařazení jednotlivých drogových trestných činů a postihů za ně do systému práva jako celku v daném státě. Jen některé země (např. Finsko) mají veškeré skutkové podstaty trestných činů zařazené přímo v trestním zákoně, jiné mají trestné činy vymezeny v trestním zákoně obecně a pomocí zvláštních právních předpisů jsou teprve drogové delikty dovymezeny detailně. Společným rysem však je využití správního práva pro méně závažné delikty souvisejícími s omamnými látkami. Ovšem pojetí

společenské nebezpečnosti daného drogového trestného činu je v jednotlivých státech velmi odlišné a mnohdy i příčinou sporu či ostré kritiky.

V tomto kontextu bývá použito členění na užívání drog v soukromí a na veřejnosti. Samotné užívání drog je trestné např. ve Francii, Finsku, Řecku, Lucembursku, Švédsku a na Kypru. Za správní delikt je bráno v Estonsku, Španělsku, Lotyšsku a Portugalsku. Ostatní země Unie nepovažují samotné užívání za trestné. České právo se drží zásady, že sebepoškozování není trestné. I ve státech, kde je kriminalizováno samotné užívání drog je však trest odnětí svobody až krajním řešením. Nejprísněji je užívání postihováno ve Švédsku, ale i zde bývá v praxi užíván spíše peněžitý trest nebo odnětí svobody na šest měsíců. Zajímavostí zůstává, že na rozdíl od svých severních sousedů (Finska a především Švédska, které je tradičně dosti tvrdé v postihu za užití drog) Dánsko výslovně samotné užívání drog nezakazuje. Nizozemí, Španělsko, Německo bedlivě rozlišují právě ono dělení na užívání na veřejnosti a v soukromí, proto např. v Nizozemí soukromé užití drog není výslovně zakázáno, přičemž na veřejnosti je tato činnost stíhána jen jako méně závažný správní delikt. Španělsko považuje užití drogy v soukromí za nezákonné, nikoli však trestné, ale užití na veřejnosti za závažný správní delikt, který postihuje zabráním návykové látky doprovázeným pokutou. Itálie měla užití drogy zakázáno bez ohledu na místo, avšak sami Italové v referendu v roce 1993 rozhodli o zrušení tohoto zákazu.

Držení drog pro osobní potřebu, tedy pro nepovolené účely, je výslovně zakázáno ve všech státech EU. Pokud má však osoba v držbě menší množství látky a neexistují další přitěžující okolnosti, zákony většinou předvídají trest nezahrnující odnětí svobody, nejčastěji jde o peněžitý trest. Důležitým hlediskem je pochopitelně množství držené látky (v ČR je považováno za množství pro vlastní potřebu 10 dávek, v Portugalsku průměrné množství postačující na deset dní). Množství drogy stanoví, zda jde opravdu o držení pro vlastní potřebu, či zda lze předpokládat, že osoba drogu drží za účelem jejího poskytnutí někomu jinému.

K držení drogy je nutné ji nejprve opatřit, čehož lze dosáhnout pouze dvěma způsoby: získáním od jiného nebo přímou výrobou. Pravidlem zůstává, že jakékoli opatření drogy s prokázaným úmyslem ji prodat třetí osobě je stíháno a trestáno jako trestný čin obchodování s drogami. Přísněji bývá pochopitelně postihováno opatření drogy za účelem jejího dalšího šíření, tak je tomu v Dánsku, Německu, Španělsku, Francii. Ve Švédsku zákon hovoří pouze o opatření drogy pro poskytnutí třetí osobě, opatření si drog jako takové je hodnoceno dle ustanovení o držbě a užívání. V Itálii je opatření návykové látky buď správní delikt, nebo trestný čin, rozhodující je především množství.

Nejzávažnějším a společensky nejméně žádoucím je poskytování drog třetím osobám. Neboť jedná se o osobu, která není zdravá jen sobě, ale i jiným lidem a navíc poskytování návykových látek je často motivováno finančními důvody. Přesto je i zde možno zohlednit určitá kritéria, především rozdíl mezi poskytnutím velmi malého množství (většinou jedné dávky) mezi konzumenty navzájem a obchodem na poli mezinárodního organizovaného zločinu, kdy jde již o desítky až stovky kilogramů zakázaných látek. V posouzení organizovaného zločinu jakožto závažné trestné činnosti se státy příliš neliší a jejich zákony se více méně shodují, ohodnocení poskytování drog mezi konzumenty podléhá značným názorovým rozporům, vlivu

judikatury jednotlivých států, jakož i diskreční pravomoci jednotlivých orgánů justice.

Dalším důležitým hlediskem i pro použití vyšší trestní sazby je druh návykové látky. Nizozemský *Opium Act* kombinuje kritéria druhu drog (měkké x tvrdé, podle dělení obsaženého v zákoně) a jejich množství. Díky tomuto liberálnímu přístupu mohly vzniknout klasické holandské „coffee shops“, kde je možné koupit malé množství měkkých drog (konopí, hašiš). Tento obchod však podléhá přísným pravidlům: provozovatel nesmí prodat více než 5 gramů látky jedné osobě najednou, nesmí prodávat tvrdé drogy, nesmí prodat návykovou látku osobě mladší než osmnáct let, nesmí prodej drog nikde inzerovat ani na něj upozorňovat a musí udržovat pořádek v okolí provozovny. Celkové množství látek, určených k prodeji nesmí přesáhnout 500 gramů. Kdokoli poruší daná pravidla je stíhán podle obecné zákonné úpravy. Dohled nad těmito provozovnami plně spadá do pravomoci místní samosprávy, kdy starosta ve spolupráci s místním státním zástupcem a ředitelem policie stanoví podmínky, množství, vydávají licence pro provozování coffee shops a vůbec vytváří celou obecní drogovou politiku.

Státy jako Francie, Německo a Švédsko posuzují poskytnutí drog jinému konzumentu jako poskytnutí třetí osobě, ale v menším množství (německé pojetí) nebo jako pro osobní potřebu (Francie), tedy jde o méně sankcionované delikty.

Postihy se ovšem netýkají jen drog, ale i prekurzorů, dalších látek, nástrojů a pomůcek sloužících k výrobě omamných a psychotropních látek.

3.2 Drogová legislativa v České republice

Počátkem 20. století se stalo zneužívání drog podstatným problémem, který bylo nutno celosvětově řešit. Roku 1909 byla svolána do Šanghaje konference, kterou svolal dokonce sám americký prezident F. D. Roosevelt, aby pomohl čínskému císařství potírat narkomani, především kouření opia. Ustanovená šanghajská komise však pouze navrhla znění úmluvy. Proto USA koncem roku 1911 svolávají další konferenci, tentokrát do Haagu, z jejíhož jednání vzešla dne 23. ledna 1912 *Mezinárodní opiová konvence*. Československá vláda přijala tuto konvenci její ratifikací 10. ledna 1920, smluvní stranou se ČSR stalo v roce 1922, dne 29. května 1923 byl vydán zákon č.128/1923 Sb. z. a n. o provádění mezinárodní opiové konvence²¹, k němuž byly vydány prováděcí vládní nařízení až v roce 1925, tedy téměř až o dva roky později. Zákon z roku 1923 zakazoval výrobu, dovoz, vývoz, prodej, rozdělování a požívání opia, jakož i jeho škvárů a veškerých zbytků vykouřeného opia, ale porušení považoval za pouhé přestupky trestané pokutou do výše 20.000 Kčs, při nedobytnosti hrozil trest odnětí svobody v trvání až tři měsíce. Dopustil-li se opiového přestupku opakovaně živnostník, trestem mohlo být také odnětí živnostenského oprávnění.

Opiová konvence ustanovená Haagskou úmluvou pečlivě shromažďovala údaje z jednotlivých smluvních států, sbírala informace o místních poměrech, po dlouhé

²¹ Sotolář Alexander a kolektiv: Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení, Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti ČR, Praha 2002

debatě mohla tedy vzniknout dne 13. července 1931 *Úmluva o omezení výroby a úpravě distribuce omamných látek*. Bývá označována jako „limitační konvence“, jde o rozsáhlou úmluvu, sestávající z protokolu rozčleněného do sedmi kapitol (celkem 34 článků) a závěrečného aktu. Je zde důkladně zpracováno rozdělení drog, rozpočty, které mají být vydány na plnění účelu úmluvy, limitace výroby omamných látek, různá omezení dovozu a vývozu drog a nejrůznější opatření většinou kontrolního rázu. U nás byla výše zmíněná úmluva vyhlášena pod číslem 173/1933 *Sb. z. a n.*, též označovaná jako „*opiový zákon*“. Tato právní úprava postihovala zneužívání drog pokutou od 500 až do 50.000 Kčs nebo vězením od 24 hodin až do 5 měsíců. Drogového přečinu dle tohoto zákona se dopustil také ten, kdo omamnou látku vyrobil, připravil, zpracoval, přepracoval, přechovával, měl na prodej, uvedl do oběhu, nabídnul, dovezl, vyvezl nebo provezl anebo zprostředkoval obchod s ní (§ 19 zákona č. 173/1933 *Sb. z. a n.*). Byl-li uvedený přečin spáchán ve velkém rozsahu, po živnostensku, nebo bylo-li jím způsobeno těžké ublížení na zdraví či dokonce smrt, jednalo se již o zločin (tedy trestný čin), který byl pak trestán žalářem v trvání od jednoho do pěti let a peněžitým trestem od 10.000 do 100.000 Kčs. Trestně postižitelný byl i ten, který vyrobil sobě, či jinému nástroj, jež byl určen k výrobě či zpracování drogy. Omamná látka rovněž mohla být policejním orgánem zabráná a okresním úřadem prohlášena za propadlou, a to bez ohledu na to, komu patřila. Předválečná právní úprava boje proti zneužívání omamných látek byla završena až *opiovým zákonem č. 29/1938 Sb. z. a n.* Tím, že jím bylo dovršeno zavádění mezinárodních úmluv do československého právního řádu a definována vnitřní protidrogová politika, získal tento zákon značný význam. V ustanovení § 1 opiového zákona bylo stanoveno, že úřednímu dozoru se podrobují výroba, zpracování, příprava, rozdělování, obchod, dovoz, tranzit a vývoz omamných látek. Byl zde podán výklad základních pojmů a stanovena potřeba zvláštních povolení k disponování s těmito látkami. Na základě opiového zákona byla zavedena povinnost zapisovat drogy do zvláštních (tzv. opiových) registrů, a to jak v případě velkoobchodu, tak maloobchodu. Všechny lékárny musely v těchto registrech zaznamenávat drogy vydávané na lékařské předpisy. To se týkalo i lékařů a veterinářů, kteří disponovali osobními zásobami léků. Zákon rovněž zaváděl v lékárnách úřední inspekce, prováděné minimálně jednou za rok. Ty byly zaměřeny na kontrolu dodržování předpisů, na jejichž základě byly drogy vydány²². Podle opiového zákona byl trestný československý občan, který se dopustil drogového deliktu doma či v cizině, ale i cizinec, došlo-li k jeho zadržení na území Československa.

V boji s různými typy závislostí po druhé světové válce pokračovala i domácí legislativa. Příznačné pro toto období bylo, že společenská poptávka akcentovala především problémy spojené se zneužíváním alkoholu. Proto byl v Československu nejdříve vypracován nový zákon proti alkoholismu. V zákoně č. 87/1948 *Sb. o potírání alkoholismu* se zdůrazňovalo, že pod potíráním alkoholismu se rozumějí všechna potřebná opatření a nařízení směřující k ochraně lidského zdraví před následky alkoholismu. Avšak ani *zákon č. 120/1961 Sb. o boji proti alkoholismu*, který nahradil zákon z roku 1948, neobsahoval žádná ustanovení proti nealkoholovým

---

²² www.biotox.cz

toxikomaniím. Tento nedostatek odstranil až zákon ČNR č. 37/1989 Sb. o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi.

Základem poválečné úpravy v podobě, jakou ji známe dnes, byl trestní zákon č. 86/1950 Sb. a to konkrétně v ustanoveních § 197 a 198 o nedovolené výrobě a držení omamných prostředků a jedů. Skutková podstata § 197 postihovala výrobu, dovoz, vývoz, opatření, přechovávání zakázaných látek trestem odnětí svobody až na pět let nebo pokutou. Ustanovení § 198 postihovalo pachatele, kteří vyrobili sobě nebo někomu jinému opatřili nebo přechovávali předmět určený k neoprávněné výrobě omamných látek trestem odnětí svobody do výše tří let. Oba trestné činy měly povahu ohrožovací a byl u nich vyžadován úmysl.

Trestné činy byly pak jen s malými úpravami přežaty do trestního zákona č. 140/1961 Sb., který nabyl účinnosti 1. ledna 1961. Změny se týkaly jen rozšíření škály trestů. Ustanovení § 187 umožňovalo trestat jednání shodně vymezené § 197 trestního zákona 1950 trestem odnětí svobody až na dvě léta, nápravným opatřením nebo peněžitým trestem. „Trestem odnětí svobody na dvě až osm let pak byl potrestán pachatel, jestliže spáchal tento čin jako člen organizované skupiny, získal jím značný prospěch, nebo takovým činem způsobil těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt“²³. Podle ustanovení § 188 byl potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo nápravným opatřením nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci ten, kdo vyrobil, sobě nebo jinému opatřil nebo přechovával předmět způsobilý k nedovolené výrobě omamných prostředků a jedů. Tato právní úprava rovněž umožňovala postih přechovávání drog pro vlastní potřebu. Trestní zákon z roku 1961 platil v nepozměněné podobě až do počátku 90. let, kdy byla ustanovení zákona o drogových deliktech změněna v souvislosti s přijetím Úmluvy o psychotropních látkách z roku 1989.

3.3 Programy prevence a represe

Zneužívání omamných látek se stalo problémem celosvětového rázu až v novodobé historii, předtím samozřejmě zneužívání určitých látek ovlivňujících psychiku existovalo, nejevilo se však jako takový problém, který je ve středu zájmu politiků či vládců. Na přelomu 19. a 20. století došlo také ke globalizaci světové politiky, užšímu propojení jednotlivých států jak Evropy, tak i celého světa. Technickým vývojem se zkrátily cesty pro informace i bohužel pro kriminalitu a svět se stal jakoby menším a čím dál tím více spojeným. Lidé si začali uvědomovat vzájemnou provázanost vývoje lidstva a připustili, že téměř žádné společenství či stát se nevyvíjí izolovaně od svých sousedů a jsou-li drogy problémem v jedné oblasti, budou co nevidět problémem také oblastí geograficky sousedících či jinak společensky spojených.

V boji proti návykovým látkám se musí všichni lidé spojit. Neexistují zaručené postupy a procesy, jak zneužívání návykových látek zabránit, ať již v rovině státní, či globální. Obecně platí, že daleko účinnější je včasná prevence, než pozdější léčba a zmírňování negativních následků. Přitom programy prevence přinesly již hmatatelné úspěchy. Kupříkladu změna výživových stereotypů ve Finsku snížila

²³ Viz Trestní zákon č. 140/1961 Sb., §187 odst. 2 v původním znění z roku 1961

počet úmrtí na srdeční infarkt, v USA a Velké Británii klesl počet kuřáků a tedy úmrtí na rakovinu plic. Ve Francii se podařilo snížit množství konzumovaného alkoholu, tudíž klesla i úmrtnost na cirhózu jater²⁴. Existovaly též názory, že by bylo jistým řešením určité méně nebezpečné drogy (tzv. měkké drogy) dekriminlizovat a legalizovat je, ale ani tento postup, i když v některých zemích již praktikován (např. Holandsko), nepomůže v řešení drogového problému. Ukazuje se tedy stále viditelněji a jasněji, že je nutné drogám vyhlásit válku a šíření, užívání a vlastně jakoukoli nezákonnou manipulaci s nimi zakázat.

V novodobé historii můžeme rozlišit tři období „vývoje“ drogové problematiky²⁵.

1. Od roku 1960 se drogy pokládaly za ryze odborný problém, jímž se zabývala vlastně jen úzká skupina specialistů v podstatě jen ze dvou oborů: kriminalisté, kteří vyšetřovali a potírali trestnou činnost a dále psychiatři, kteří léčili závislost na návykových látkách obecně.
2. Od 60. let do 90. let 20. století se již drogy jako takové stávají společným problémem zejména pro vyspělé země, kde se řešení drogové otázky věnují odborníci napříč různými vědními obory, přičemž mezi nimi vznikají vazby a provázanost jejich práce.
3. Od 90. let je již drogový problém charakterizován jako plně globální ...“ spolu s jinými problémy tohoto typu v globální vesnici, již se Země stává“²⁶.

Dalšími pohledy na uchopení drogového problému, které je ovšem používány spíše v rámci protidrogové politiky, jsou určitá paradigmatata, tedy vědecké poznatky spojené s morálkou a přesvědčením i místní kulturou²⁷.

1. Nejzákladnější je *model striktně zákonný (regresivní model)*, který se snaží v legislativní rovině co možná nejvíce kriminalizovat nabídku i užívání nelegálních látek tím, že bude tlačit na maximální zvýšení cen a co možná největší omezení dostupnosti. Co se týká užívání návykových látek a léků je naprosto nepřijatelné jejich nelegální užívání, čili zneužívání bez lékařského předpisu. V oblasti prevence je pro tento model charakteristická podpora protidrogových postojů a programů a snaha o omezení užívání drog a alkoholu. Jde o model řídicí se heslem „společnost bez drog“ a jde v podstatě o represí až prohibiční návykových látek. Stát se snaží zvyšovat počet lidí, kteří nikdy nepřišli do styku s drogou, neboť to považuje za měřítko vyspělosti společnosti. Prvouživatelé i problémoví konzumenti a závislí tak unikají evidenci a vzniká „skrytá populace“, jejíž zdravotní i sociální problémy jsou zcela mimo dosah jakékoli intervence ze strany státu a tedy zbaveny možnosti podání pomocné ruky.

²⁴ Riesel Petr: Lesk a bída drog, Votobia, Praha 1999, strana 45

²⁵ Sotolář Alexander a kolektiv: Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení, Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti ČR, Praha 2002, strana 512

²⁶ Citace viz poznámka pod čarou číslo 5

²⁷ Hartnoll Richard: Drogy a drogové závislosti: Propojování výzkumu, politiky a praxe, Úřad vlády ČR, Praha 2005, strana 38

2. Druhý přístup vychází z uchopení drogového problému jakožto společného problému (viz výše), jedná se o *model bio-psycho-sociální*. Nemoc (tedy drogová závislost) vzniká interakcí mnoha podnětů biologických, psychologických a vztahových. Proto její léčení musí pojmout všechny tyto faktory léčebnými postupy nazývanými psychosociální terapie.²⁸ Terapie pak probíhají, samozřejmě v závislosti na osobě pacienta, individuálně, skupinově, rodinně, nebo jako členství v určité terapeutické komunitě. Celý tento přístup není přístupem čistě zdravotnickým, ale používá pojmy ze zdravotní terminologie, opírá se o široký koncept zdraví prosazovaný WHO. Výhodou tohoto přístupu je pochopitelnost jeho tezí nejen pro odborníky, ale i pro širokou veřejnost a dává možnost tzv. "přerůst závislost", tedy dostat ji pod kontrolu a stát se zdravým člověkem bez jakýchkoli problémů a závislostí. K tomuto pojetí se ovšem staví mnoho odborníků velmi skepticky (např. vyléčený alkoholik nikdy nebude moci kontrolovaně popíjet alkohol).
3. Třetím paradigmatem je *model veřejného zdraví (model ottawské charty)*. Hlavním cílem tohoto pohledu je zlepšit zdraví v celé společnosti a tedy potírat veškeré možné škodlivé jevy, které by mohly zdraví jedince i celé populace ohrozit či zhatit. Jde o specifickou podobu modelu minimalizace škod (viz dále) v oblasti medicínské. Princip veřejného zdraví sám o sobě neřeší drogový problém, spíše je reakcí na nebezpečí šíření infekce HIV. Soustředí se na výměnu jehel, distribuce edukačního materiálu, bezplatné testování na HIV a očkování proti hepatitidám. Tento přístup minimalizuje zákonnou úpravu na co nejméně, stačí pouze ta nejnutnější legislativa na ochranu určitých ohrožených a slabších skupin (např. mládež a spotřebitelé obecně) a co se týká drogové politiky, nejlepším postojem je neužívat drogy vůbec. Když už dochází k zneužívání návykových látek, musí být minimalizována rizika a negativní důsledky s užíváním spojené.
4. Poměrně nejmodernějším paradigmatem je *model sociologicko-ekonomický*, který má úplně odlišný pohled na drogové zákony. Zastává tezi, že nejlépe bude zcela dekriminlizovat užívání drog, že postačí nabídku regulovat pouze vymezením jistých mantinelů pomocí obecné legislativy na ochranu mládeže a spotřebitele. Ekonomicky zohledňuje množství „špinavých“ peněz, které se pohybují v drogových obchodech, a navrhuje zdanit prodej drog, jako se zdaňuje prodej jiného zboží. Preventivní politiku tento model v podstatě neřeší, ponechává ji v rovině obvyklé zdravotní osvěty a občanské výchovy.
5. *Holistický model* vychází původně z bio-psycho-sociálního modelu (viz výše) a rozšiřuje jej o další rozměry. Název pochází z řeckého slova holón – celek. K ryze zdravotnímu pojetí drogové problematiky přistupují i jiné, alternativní přístupy (např. masáže, akupunktura, meditace, jóga, holotropní dýchání atd.), které v podstatě mohou obohacovat medicínské řešení závislosti.
6. Zřejmě nejvýznamnější přístup je *model minimalizace poškození (harm reduction)*. Využívá určité metody principu veřejného zdraví (viz výše), ale na rozdíl od něj je zaměřen spíše individualizovaněji, zabývá se potřebami

²⁸ Sotolář Alexander a kolektiv: Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení, Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti ČR, Praha 2002, strana 520

jednotlivce – klienta. Tento model si neklade za cíl abstinenci klienta a uzdravení společnosti od závislosti, nýbrž akceptuje, že klient užívá návykové látky a nechce nebo nemůže přestat. Snaží se pouze udržet člověka při maximálním, v dané situaci možném, zdraví. Model harm reduction se snaží předejít infekcím, které souvisejí s injekční aplikací drog, dalším tělesným komplikacím (abscesy, záněty, poškození vnitřních orgánů, hepatitida), dlouhodobému působení vysokých dávek, smrtelnému předávkování a v neposlední řadě i sociální odloučenosti a ztrátě lidské důstojnosti. Program harm reduction radí zcela konkrétně, jak drogu aplikovat, jak dezinfikovat náčiní a podobné velmi zasvěcené informace, proto není vhodné, aby se tyto materiály v tištěné podobě dostaly do rukou "nepovolaných" osob, neboť by mohly v jistém smyslu poskytnout návod k aplikaci a užívání drog a být vlastně návodem, jak „bezpečně“ návykové látky zneužívat, čehož rozhodně program harm reduction nechce docílit. Do tohoto přístupu řadíme i podávání náhradní, méně škodlivé, drogy (tzv. substitute) nebo podávání drogy pod lékařským dohledem, což velmi snižuje množství a rozsah trestné činnosti páchané v souvislosti s návykovými látkami.

7. *Model kulturní integrace* omezuje užívání veškerých návykových látek (legálních i nelegálních) a snaží se jej podřídit běžným regulačním mechanismům, které jsou vytvořeny pro regulaci běžného chování. Do jisté míry zde dochází k dekriminálnímu drogovému fenoménu. Na drogy je tak pohled jako na problém, který se ve společnosti vyskytuje, jde o nežádoucí a patologický jev, ale k jeho řešení není nutné přijímat zvláštní vysoce specializovaná opatření. K zvládnutí následků všech společenských problémů stačí vlastně obdobné řešení jen s malou mírou specializace dle daného problému.

3.3.1 Globální problém

Návykové látky se postupem času staly problémem celého světa. Globalizace drogového problému spočívá na několika pilířích, kdy zahrnuje prakticky všechny státy, každé zemi je v drogovém obchodu určeno určité místo (země producentské, země spotřebitelské, země tranzitní). Téměř každý člověk je dnes a denně konfrontován s návykovými látkami, ať již v rovině pracovní, osobní. Je tedy vystaven riziku, že se drogy stanou i jeho problémem. Řešení drog jako globálního problému dnes již neobsáhne jedna vědní disciplína, ale vyžaduje řešení mezioborové a dokonce i řešení na úrovni spolupráce mezi státy – mezinárodní. Zůstává smutnou skutečností, že s drogami, prekurzory a s pomocnými látkami se obchoduje téměř výhradně na nezákonném trhu. Tento „černý trh“ je z hlediska finančního druhým nejrozsáhlejším na světě, hned po černém trhu se zbraněmi. Nebezpečí těchto nelegálních tržních mechanismů spočívá především v ovlivnění legální ekonomiky (tzv. praní špinavých peněz), dále v možnosti získání vlivu ve společnosti (většinou za podpory nelegálních prostředků získávají překupníci moc politickou, ekonomickou i moc sociální) a v neposlední řadě slouží zisky z černých

trhů k financování další trestné činnosti (sponzorování teroristických organizací). Nezákonné trhy se pak stávají běžnou obživou obyvatel (v případě drog jde o pěstování koky v Latinské Americe a výrobu opia v Asii), kteří považují obchodování s drogami za běžnou práci a vůbec si nepřipouštějí, že by mohlo jít o něco nežádoucího, či dokonce nelegálního.

Druhým pohledem na globalizaci drogového problému je fakt, že dochází díky konzumaci drog k epidemickému šíření nemocí, které jsou tradičně spojovány se zneužíváním návykových látek. Dochází tedy k vymírání postižené části populace a zároveň k jejímu sociálnímu vyloučení a s tím související dobrovolné kriminalizaci uživatelů. Postupně totiž každý narkoman prochází pocitem společenské separace, vzhledem k bezmoci nebo nechuti skončit s užíváním mu docházejí peníze a je nucen si trestnou činností obstarávat prostředky k nákupu drog, neboť jen velmi málo uživatelů si udrží své sociální postavení a ekonomickou situaci v tom stavu, v jakém byla před vznikem abúzu na některé látce.

3.3.2 Prevence a selektivní přístupy

Prevence jako taková není samostatným řešením drogového problému, nýbrž je součástí, jedním článkem, pomyslného soukolí řešení globálního drogového problému. Bylo by špatnou strategií hledat v multikauzálním drogovém fenoménu jedinou příčinu a tu se snažit potírat, neboť jde opravdu o systém vzájemně propojených příčin a následků. Obecně se rozlišují tři typy prevence, podle definic WHO:

1. *Primární prevence* se snaží zamezit užití drogy u populace, která se s ní ještě nesešla, nebo se snaží alespoň o oddálení kontaktu s ní. Jde tedy zpravidla o prevenci na školách, či v zařízeních výchovného typu a o práci s mladými lidmi.
2. *Sekundární prevence* je zaměřena na osoby, které již drogu požíly a zaměřuje se především na pomoc a poradenskou činnost pro závislé osoby.
3. A konečně *terciární prevence* již pracuje na nápravě škod, které drogy způsobily na narkomanovi, o jeho začlenění do běžné společnosti, pomáhá mu při doléčování a podporuje v abstinenci. Zároveň tento stupeň prevence obsahuje i snahu preventivně proti opětovnému užívání návykových látek tzv. relapsu.

Všechny státy mají postupovat podle mezinárodních smluv OSN, kdy WHO má pravomoc stanovit konkrétněji podmínky a poskytovat odborné poradenství jednotlivým smluvním státům v oblasti boje proti omamným a psychotropním látkám.²⁹ Smluvní strany jsou pak povinny přijímat opatření za účelem prevence zneužívání drog a včasného zjištění, léčení, výchovy, doléčení, rehabilitace a nového začlenění do společnosti osob, jichž se to týká. Své úsilí mají státy koordinovat tak, aby dosáhly stanovených cílů. Je-li to možné, mají strany vynaložit i jisté úsilí při vzdělávání osob věnujících se léčení, doléčování, rehabilitaci a novému začlenění závislých osob do společností. Stejně také mají státy přijmout veškerá nutná opatření, aby byly vzdělány všechny osoby, jejichž práce se nějak dotýká drogové

²⁹ Článek 38 Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1961 ve spojení s článkem 20 Úmluvy o psychotropních látkách roku 1971

problematiky, a to včetně obeznámení s programy prevence. OSN také považuje za nezbytně nutné zvyšovat informovanost širší veřejnost o podobných problémech. V neposlední řadě se mají smluvní státy úmluv snažit snížit utrpení lidí a omezit finanční zdroje pro nedovolený obchod s omamnými látkami, jakož i cíleně likvidovat či omezovat poptávku po nelegálních návykových látkách.

Základní principy prevence se objevují v jednotlivých selektivních přístupech, které byt' nejsou čistě preventivními řešeními, jsou velmi účinné a dochází v nich k zohlednění mnoha hledisek při aplikaci na konkrétní problém. Nejde o legalizaci či dekriminlizaci, jde spíše o výběr řešení za použití modelu veřejného zdraví, harm reduction a kulturní integrace. Selektivních přístupů je mnoho a dochází jejich vzájemné kombinaci, čímž vznikají nové typy.

Jde například o *licencovaný prodej kanabisových produktů*, který je známý z některých německých a především holandských měst. Místní pozorovatelé uvádějí, že se nezvýšila spotřeba kanabisových produktů ani nedošlo ke zvýšení užívání tvrdších drog (podle názorů jsou konopné produkty jen přestupní stanicí v cestě k tvrdým drogám). Došlo naprosto jasně k oddělení dvou trhů, dvou uživatelských subkultur, uživatelů tvrdých a měkkých drog. Odpůrci však trefně upozorňují na nebezpečí spojené se Schengenskou dohodou, kdy bude docházet díky absenci vnitřních hraničních kontrol na území celé Evropské unie k rozšíření trhu s kanabisovými produkty. Rozšiřuje se také fenoménu „drogové turistiky“ a vyvážení nelegálních látek na území evropských států, jež licencovaný prodej tvrdě odsuzují.

Jiným selektivním přístupem je *lékařské podávání heroinu či substitutů závislým*. Jde o možnost předepsání drogy pacientovi, který je na něm závislý, ale pod lékařským dohledem a s co možná nejbezpečnější aplikací. Tento systém existuje již dlouho ve Velké Británii, ale je omezen. Metadonovou substitucí může předepsat téměř každý praktický lékař, avšak přímo heroin není využíván. Podávání přímo čisté drogy bylo vyzkoušeno ve Švýcarsku se stejnými výsledky. Jde jen bourání mýtu, že nelze přece legálně podávat zakázanou látku. Cílem celého přístupu je minimalizovat kriminalitu spojenou s obstaráváním si nelegální drogy, prevenci infekcí a ochrana před nebezpečím předávkování. Jakožto substitučních látek za heroin je využíván tradičně metadon a nověji i přípravek pojmenovaný Subutex® (s účinnou látkou buprenorfin)³⁰.

Posledním zde zmíněným selektivním přístupem je *podávání drog v lékařských indikacích*. Tento přístup je velmi kontroverzní a diskutovaný především v médiích. Využívá například působení halucinogenů (především LSD) na duševní poruchy. Tento přístup byl zkoušen v 60. letech minulého století a v 70. letech byl zakázán téměř všude. Příznivci této alternativní „léčby“ usilují o uvolnění zákonných zákazů, zatím vak marně. Místo této metody začalo být využíváno holotropní dýchání, ne však jako přístup de lege artis, nýbrž pouze jako doplňková procedura k medikamentózní léčbě. Slibné uplatnění má v medicíně marihuana, jejíž pozitivní účinky byly prokázány v léčbě AIDS, zhoubných nádorů, očních onemocnění,

³⁰ Buprenorfin byl objeven v roce 1960, v roce 1978 se začal používat jako lék proti bolesti a později k detoxifikační a substituční léčbě při závislosti na opiátech. Je to polosyntetický derivát jednoho z alkaloidů opia - thebainu. Subutex® se v průběhu let 2002 a 2003 stal jednou z nejpobulárnějších drog opiátového typu na našem trhu. Dá se říci, že ve většině drogových scén vytlačil heroin a to i přes to, že účinek Subutexu je možné charakterizovat jako méně "zábavný" ve srovnání s heroinem.

roztroušené mozkomíšní sklerózy i kožních problémů. Vzhledem k tomu, že jde o bylinu jako každou jinou, která se využívá v lékařství k přípravě preparátů, není její aplikace tolik společensky zavrhována i když v mnoha zemích kriminalizována. Ale na některých klinikách v USA a Velké Británii je povoleno.

3.3.3 Vyvážený přístup

Jak již bylo zmíněno, svět se musel spojit v boji proti návykovým látkám a upřít své snažení jedním společným směrem. Své teze pak OSN shrnulo do několika mezinárodních úmluv³¹ a jejich dodatkových protokolů. Na tyto smlouvy navazovala národní legislativa jednotlivých států a protidrogové strategie. Všechny tyto instrumenty vcelku tvoří ucelený přístup k řešení tak složitého globálního problému, jakým nepochybně boj s omamnými a psychotropními látkami je. Národní protidrogové strategie signatářských států vycházejí ze společných zásad, i když se v posloupnosti priorit někdy podstatně liší. Společným jmenovatelem je však důraz na potlačování nedovolené nabídky drog a snaha omezit jejich poptávku, snížit společenskou přijatelnost a dostupnost drog pro mládež, nabídnout rizikovým skupinám alternativní způsoby zábavy jinými volnočasovými aktivitami, minimalizovat počet onemocnění a předčasných úmrtí, také snaha minimalizovat účinky drogové závislosti na pracovní, rodinné, sociální, kulturní prostředí a vlastně i na celkovou kvalitu života.

Hlavní těžištěm úmluv OSN je však boj s nezákonným trhem s drogami, k potlačení tohoto nebezpečného černého trhu byl v roce 1991 vytyčen *Globální akční plán Valného shromáždění OSN*, který stanovil pojem a cíl – *vyvážený přístup*, jež má znamenat vyváženost mezi represí a prevencí. Globální akční plán se snaží také pomoci členským státům s rozdělením finančních prostředků vydávaných jak na prevenci, tak na represii s tím, že preventivní postupy vyjdou stát mnohem levněji. Akční plán není svou formou mezinárodní smlouvou, to znamená, že má nižší právní sílu a závaznost.

Zásada vyváženosti se dnes promítá i v odlišném přístupu k osobám, které s drogami nelegálně obchodují a které jsou na nich závislé. Zatímco u první skupiny připadají v úvahu prostředky trestního práva případně tvrdá represe, u závislých lidí se upřednostňuje zásada prevence, léčby, resocializace³². Nerepresivní povaha opatření je volena i v přístupu k prvokonzumentům a experimentátorům, kdy se uplatňují spíše alternativy k metodě trestněprávní sankce ve snaze o léčbu, resocializaci a rekvalifikaci. Cílem je snížení poptávky a zájmu prvokonzumentů o drogy, jakož i eliminace příčin, které vedou ke konzumaci návykových látek. Alternativní sankce jsou upřednostňovány rovněž v oblasti postihu držení drog pro vlastní potřebu, přičemž dochází ke značným rozdílům v pojetích tohoto fenoménu v různých signatářských státech. V řadě zemí soudy zmírňují tvrdost zákona například právě u prvokonzumentů nebo příležitostných uživatelů měkkých drog

³¹ Úmluva o omamných látkách, Úmluva o psychotropních látkách, Jednotná úmluva o omamných a psychotropních látkách

³² Kalina Kamil a kolektiv: Drog a drogové závislosti, Úřad vlády ČR, Praha 2003, strana 56

(zejména konopných produktů), či držení omamné látky pro vlastní potřebu v menším, než malém množství. Výklad jednotlivých pojmů i přístup orgánů činných v trestním řízení ke zde jmenovaným skupinám uživatelů se značně liší a není předmětem zájmu této kapitoly diplomové práce. Nicméně je nutné zmínit naprosto nutnou součinnost různých profesí, a to na půdě všech států, kdy musí spolupracovat na vyváženém přístupu soudci, státní zástupci, mediátorové, probační úředníci, lékaři a psychologové i školy a podobná zařízení.

3.3.4 Represe a protidrogová politika

Vyvážený přístup s širokou škálou odstínů představuje jakožto hlavní cíl společnost bez drog, minimalizaci poškození drogami, kulturní integraci a ochranu veřejného zdraví ve většině zemí. USA a skandinávské země tradičně zaujmají postoje o něco striktnější, tedy snaží se právě o společnost bez drog a represivní přístupy, politika Evropské unie se jeví o něco otevřeněji, minimálně prosazováním většího množství preventivních opatření. Všude však existuje rozštěpení názorů a i extrémní přesvědčení. Zastánci společnosti bez drog opomíjejí prevenci vůbec a sázejí výhradně na represii, tím se však dostávají mimo rámec požadavku OSN na vyvážený přístup. Tento postoj se často vyskytuje u politických stran extrémní pravice buďto náboženské³³ nebo nacionální³⁴. Oba tyto postoje je možné registrovat i u nás a represivní přístup je častý zejména u ambiciózních a myšlenkově omezených příslušníků policie. Na druhém břehu pomyslné řeky stojí příznivci úplné legalizace drog, kteří ale mají pocit, že drogy by měly být povoleny a mnohdy i snad zdarma distribuovány. V jejich prospěch lehce mluví neúspěchy vlivu zákazů (např. prohibice alkoholu v USA) na černý trh a snížení nabídky a poptávky drog, nicméně i tento názor je extrémistický a v podstatě neveditelný v praxi.

Represivní postoje jsou i v době plného uplatnění vyváženého přístupu aplikovány na výrobce, distributory či obchodníky s drogami. Shoda s tímto směrem byla prakticky ve všech státech dosažena v 80. a 90. letech 20. století tím, že došlo k výraznému zosílení trestů za nedovolenou výrobu návykových látek. V posledních pár letech se těžiště represivních opatření přesouvá k boji proti nedovolenému obchodování s drogami, zvláště proti jeho mezinárodním formám a proti „praní špinavých peněz“.

V červnu roku 1998 se Valné shromáždění OSN zabývalo celosvětovou drogovou problematikou a protidrogovou strategií pro 21. století. Jednání vak nepřineslo žádná zásadní prohlášení či změny. V podstatě šlo o vytyčení snahy usilovat o společnost bez drog při uplatnění následujících priorit³⁵:

³³ Převaha morálního a hodnotového zamítnutí drog jakožto látek, které jsou nečisté, přímo snad z rukou ďábla.

³⁴ Výskyt rasových až xenofobních předpokladů, kdy drogy jsou záležitostí „barevných“, nežádoucích přistěhovalců a cizinců.

³⁵ Sotolář Alexander a kolektiv: Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení, Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti ČR, Praha 2002, strana 518

1. potlačení nezákonného trhu se stimulačními látkami amfetaminového typu;
2. zvýšení kontroly prekurzorů a pomocných látek;
3. posílení mezinárodní spolupráce v oblasti postihování podloudného obchodu, vyšetřování a soudnictví;
4. zvýšený boj proti praní špinavých peněz;
5. vymýcení pěstování koky a opia.

4. KAPITOLA: Kriminologické aspekty pachatele drogové trestné činnosti

Pachatelem trestné činnosti může být prakticky kdokoli, neboli podezřelým ze spáchání trestného činu je kdokoli a tedy člověk nemá možnost se proti kriminalitě předem účinně bránit. Pravdou je, že drtivá většina lidí nikdy žádný zločin nespáchá, ba se ani nestane potencionálním pachatelem. Nicméně pokud má někdo něco společného s návykovými látkami, ať již jde o nahodilého uživatele, experimentátora, či přímo závislého jedince, je jeho predispozice k páčání trestné činnosti vyšší. Mnohdy u závislých narkomanů je již samotné obstarávání drogy spojeno s trestnou činností a takového člověka pak vidina další dávky vede nutně k páčání dalších a dalších zločinů. Hnacím motorem k takovému nezákonnému jednání jsou především peníze, neboť není možné, aby si běžně vydělávající člověk mohl finančně dovolit plnou závislost na droze. Návykové látky jsou velmi drahé, i když mnohdy výrobní cena dosahuje několiknásobně nižší částky (výrobní cena gramu bílého heroinu je 50 - 100Kč³⁶, zatímco prodejní cena na ulici je 1.000 - 1.500 Kč za gram), kvůli příměsím a riziku spojenému s jejich výrobou, dovozem, prodejem.

Co se týče pachatele, vyvíjí se nejen jeho život, ale i jeho drogová a tím pádem i kriminální kariéra. Hlavním faktorem, který ovlivňuje vývoj a směr drogové kariéry je míra závislosti na droze. Existují čtyři stádia člověka závislého na heroinu³⁷:

1. Drogová závislost začíná obvykle v pubertálním věku spolupůsobením organismu mladého člověka a okolních vlivů. Adolescent se chce ztotožnit se způsobem života určité skupiny, touží někam patřit a pod tímto sociálním tlakem často dojde k prvnímu kontaktu s návykovou látkou. Spouštěcím mechanismem může být samozřejmě celá řada faktorů. Nežádá kdy bývá důvodem prostá zvědavost a snaha okusit něco nového. Existuje zde nejvyšší pravděpodobnost, že mladý člověk drogu okusí, ale nebude v aplikaci pokračovat a svoji drogovou kariéru ani neodstartuje. Proto je důležité toto stádium včas odhalit a podchytit. Nejlépe funguje primární prevence a programy osvěty na školách či v obdobných kolektivech mladých lidí.
2. V druhém stádiu již nelze mluvit o pouhém experimentování s drogou, ale jde spíše o cílené aplikování návykové látky do organismu za účelem chtěné změny vědomí, vnímání, či za účelem úniku z reality všedního dne. Charakteristické pro tuto fázi jsou amfetaminy, hašiš a LSD. Konzument se nachází stále ještě ve školním věku a prostřednictvím drogy se snaží zamaskovat své slabé stránky. Důležitá funkce drogy je v tomto stádiu vytvoření jakéhosi „my - pocitu“, který má za úkol překrýt pocit osamělosti. Soudržnost či vytvoření skupiny je pak v přímé souvislosti s ilegálním obstaráváním a konzumací drogy.

³⁶Zábranský Tomáš: Racionální protidrogová politika, Votobia, Olomouc 1997, strana 39

³⁷Hejda Jan: Kriminologické, trestněprávní a kriminalistické aspekty drogového problému, RAIN, Jindřichův Hradec 2000, strana 12

3. Nyní již vznikají závislému velké problémy, které není schopen bez drogy sám překonat. Zároveň nepostačují měkké drogy a musí přejít na tvrdší. Tyto látky již z pravidla nevyžadují kolektivní aplikaci a vytrácí se pocit skupinové sounáležitosti. Vztahy se skupinou, jejíž byl členem v druhém stádiu, jsou již pouze krátkodobé a maximálně slouží k vlastní konzumaci drogy a ke sdílení prožitků s konzumací spojených.
4. Celé chování závislého je jen reflexem na drogu. Návyková látka se stává středobodem jeho života, ale nejde již o příjemné pocty jí navozené, spíše o zkrácení doby, kdy droga odezní.

Výše uvedené schéma je pouze určitým obecným vývojovým procesem a nemusí být v každém konkrétním případě stejné.

V rámci drogového prostředí, spíše obchodu s nelegálními látkami rozlišujeme ještě další tři skupiny osob:

1. *Prostý konzument* - neboli osoba, která návykovou látku pouze sama užívá a nakupuje ji výhradně a pouze pro svoji potřebu. Nutno říci, že takovýchto osob se v drogových kruzích moc nevyskytuje.
2. *Sám závislý distributor drog*, který si vydělává na svou denní dávku prodejem drog ostatním narkomanům. V praxi to probíhá zhruba tak, že narkoman koupí dávku, polovinu si aplikuje sám a polovinu doplní jinými ingrediencemi, často velmi pochybného původu, tak, aby získal opět původní množství návykové látky, a prodává ji dál. Důležité je získání klientely odběratelů, neboť taková osoba nemá čas denně hledat nové zákazníky. Takto naředenou drogu nemá konečný konzument možnost naprosto nijak poznat, není schopen absolutně posoudit kvalitu prodáváného výrobku. Závislý distributor drog se snaží okruh svých známých přemluvit k aplikaci, čímž si rozšiřuje okruh zákazníků do budoucna. Tato skupina distributorů je tedy nejvíc zainteresována na rozšiřování okruhu konzumentů drog.
3. *Člen drogového podsvětí*, který obchoduje s drogami ve velkém množství a který není ve většině případů sám závislý. Tito vysoce postavení lidé jsou v ilegálním obchodování s návykovými látkami velmi opatrní a prozíraví, kontakty udržují a obchody sjednávají pouze s osobami, které důvěrně znají. Z policejních materiálů vyplývá, že organizátoři ilegálního obchodu s drogami se nezajímají o rozšiřování klientely drogových konzumentů, k tomu využívají drogově závislých distributorů, pro něž je to otázka vlastního přežití. Člen drogového podsvětí má napojení na zemi produkce dané konkrétní návykové látky, pochází z kriminálního prostředí a umí se v něm dobře pohybovat.

4.1 Závislost

Závislost je velmi složitý fenomén. Každý člověk je jiný a může ale i nemusí se stát na něčem závislý. Nikdo není predisponován k závislosti, snad jen kromě dětí závislých matek (ať již na alkoholu či jiné nealkoholové droze). Je známo, že vzniká

FAS (fetální alkoholový syndrom) u dětí, jejichž matky požívaly ve zvýšené míře alkohol v těhotenství. Získání abúzu je tedy dost často dobrovolné rozhodnutí, respektive nezvládnutí nějakého zlovyku. Člověk má pocit, že má danou látku tak zvaně „pod kontrolou“, že bez drogy dokáže být a normálně žít. Jenže pak dochází k momentu, kdy již není možné sám se svým abúzem bojovat. Pokud však si závislý svou slabost pro návykovou látku alespoň připustí, je možná pomoc od specializovaných osob či organizací. Horší varianta ale nastane, když postižený zapírá, že by mohl mít jakýkoliv problém, tehdy je pak jeho závislost na omamné látce někdy až vražedná a mnohdy již bohužel není cesty zpět.

Velmi významným činitelem při tvorbě závislosti na droze je samotná osobnost toxikomana. Jedná se o spojení duševních i tělesných vlastností člověka, které se vytvářejí a mění v průběhu individuálního vývoje. Navenek se projevují především v interakci s ostatními lidmi, tedy při tvorbě společenských vztahů. Struktura osobnosti je u každého jedince odlišná, navíc má i dynamický charakter, takže se stále vyvíjí. Základem každé osobnosti jsou vrozené dispozice, ale po narození se nedá ještě mluvit o osobnosti jako takové. Ta vzniká až později dotvářením vrozených vlastností učení, interakcí s okolím a výchovou.

V průběhu života má člověk určité potřeby, které musí uspokojovat. Z počátku jde pouze o tzv. základní lidské potřeby, jako je jídlo, pití, spánek atp. Později jsou ale mnohem složitější, náročnější – individuální, citové, sociální. Každý člověk si během svého života podvědomě utváří pomyslný žebříček hodnot a své úsilí podle něj upírá. Tento žebříček potřeb se stává motivačním činitelem v činnosti člověka. V průběhu vývoje se člověk setkává s různými situacemi, které musí řešit a díky nimž musí také měnit svůj žebříček hodnot. Snaží se však zachovávat si své vytyčené cíle a směřovat svůj život stejným, pro něj správným směrem. Mnohdy se ovšem stává, že naráží na nepřekonatelné překážky, a pokud se to stále opakuje, může dojít k vážným poruchám osobnosti, pocitům marnosti, či odloučení od společnosti. V takové chvíli se pak stává, že tento zdecimovaný jedinec sáhne po droze či alkoholu.

Drogová závislost³⁸ obecně znamená, že člověk ve stavu závislosti přestal být svobodný vůči droze, vytvořil si na ni vazbu. Drogu potřebuje, aby normálně fungoval, aby se dobře cítil. Závislost je pak naučená potřeba drogy. Každopádně se jedná o jev velmi negativní, vůči jedinci i celé společnosti, musíme hovořit o onemocnění, které není schopen ve většině případů sám člověk zvládnout. U lidí jako druhu není snadné od sebe jasně oddělit fyzickou (somatickou, biologickou, tělesnou) závislost a psychickou (duševní) závislost.

Psychická závislost je v podstatě psychická nemoc, kterou vyvolalo užívání drogy. Je ovšem možné vybudovat si psychickou závislost na čemkoli jiném³⁹. Jedinec má toužebné přání požívat drogu, tomuto přání se nedá odolat, i když uživatel považuje užití návykové látky za nerozumné, namáhavé, finančně nákladné. Vznik tohoto typu závislosti je vázán na určitý typ prožitků, nestačí pouhá pasivní konzumace drogy, pokud těmito zážitky není doprovázena automaticky. Psychická závislost je

³⁸ Nožina Miroslav: Svět drog v Čechách, Koanisich Latin Press, Praha 1997, strana 12

³⁹ Existují případy vzniku závislosti duševního rázu na potravině, seriálu, rituálu apod. Klasickým příkladem je pak závislost na hře např. na výherních automatech, tzv. „gamblerství“.

vlastně mnohdy závislost na okolnostech, které užití drogy doprovázejí. Těmito okolnostmi může být jistý okruh spoluúčastníků, doba, prostředí, forma drogy, nebo rituál užívání. Z logiky věci vyplývá, že po přerušení podávání drogy by nemělo docházet k abstinčním příznakům, ale mnohdy je psychická stránka lidské osoby tak provázaná s fyzickými pocity, že se dostávají projevy fyzické - třes, pocení, nauzea a další abstinční obtíže. Odborníci hovoří o klamných abstinčních příznacích. Nelze opominout fakt, že psychická závislost je nejsilnějším faktorem, který vede k zneužívání drogy a mnohdy i její opětovné nadměrné konzumaci.

Fyzická závislost oproti psychické vzniká až dlouhodobým a častým požíváním drogy. U některých typů návykových látek se fyzická závislost vytváří velmi zřídka (např. nikotin, kanabinoidy, LSD, jiné halucinogeny přírodního typu, toluen - není patrná somatická závislost). Naopak u opiátů, alkoholu a často i u kokainu se fyzická závislost vytváří při dlouhodobé aplikaci téměř vždy. Fyzicky závislý organizmus bere drogu jako součást látkové výměny a vytvořil si na ní „pseudopotřebu“, takže přerušení jejího užívání vyvolává poruchu látkové rovnováhy, která se navenek projevuje jako abstinční příznaky. Jde o paradoxní jev, neboť vysazení návykové látky organizmu ze zdravotního hlediska pochopitelně velmi prospívá.

4.2 Faktory ovlivňující závislost

Příčin vytvoření závislosti je mnoho a jsou vzájemně propojeny a provázány. Je velmi složité jednu příčinu oddělit a pouze této jedné dát za vinu vznik abúzu. Většina studií se snaží provést alespoň částečně systematizaci faktorů, které ovlivňují a zapříčiňují zneužívání návykových látek. V podstatě jde zhruba o skupiny:

1. osobnost člověka včetně mechanismů psychologických a fyziologických
2. prostředí
3. droga

E. Urban se pokusil překonat dosavadní modely drogových závislostí a zavedl další faktor - podnět⁴⁰. Tedy šlo o faktor kauzální, jistý spouštěcí mechanismus. Právě z tohoto vymezení vyplývá i dělení faktorů v mé práci.

4.2.1 Faktory farmakologické - droga

Prvním faktorem je samotná návyková látka, která je zneužívána. Jde o velmi důležitý faktor, bez něhož by závislost na návykových látkách ani nevznikla. Droga je z tohoto hlediska taková chemická látka, která má schopnost vyvolat u člověka návyk nebo fyzickou, psychickou či obojí závislost. Tato schopnost je označována jako návykovost drogy. Návykovost se liší jednak podle síly drogy (heroin oproti marihuaně), tedy nebezpečností drogy z chemického hlediska, a dále se liší

---

⁴⁰ Juráková Iveta: Trestněprávní postih toxikomanů, Masarykova univerzita, Brno 1999, strana 43

působením na každého jednotlivce. Působení té samé látky může být velmi odlišné na organismy různých lidí. Odlišnost může spočívat ve fyziognomické odlišnosti každého člověka, psychickém rozpoložení uživatele, v rozdílné situaci při aplikaci, jiném sociálním zařazení toxikomana a pochopitelně i v rozdílné aplikaci drogy. Aplikační formy jsou různé, některé i navzájem zaměnitelné. Vliv na tělo se mění podle způsobu užití v rychlosti působení požívané látky, také v možnosti komplikací a minimalizaci rizik s užíváním spojených. Aplikační formy jsou:

- ústy (per os)
- injekčně - podkožně (subkutánně)
- injekčně - do svalu (intramuskulárně)
- injekčně - do žíly (intravenózně)
- přímo kůží - ve formě masti (dermálně)
- konečníkem (per rektum)
- vdechováním (inhalace)
- kapáním (např. do oka, do nosu)
- šňupáním (sniffing)

Faktor farmakologický se snad nejpružněji se vyvíjející hledisko ze všech. Neustále se totiž mění nabídka drog a rozšiřuje se i sortiment nabízených návykových látek. Dříve se jednalo hned po osobnosti toxikomana o nejdůležitější faktor, dnes však ustupuje do pozadí, neboť se pro závislost přestává jevit důležitým, kterou konkrétní látku si člověk vezme, ale důležité je, že ji vůbec požije. Jeho důležitost zůstává ale zachována v posouzení pohnutek mládeže, tedy skupiny prvouživatelů. Pro takového mladého člověka je důležité, zda jeho první kontakt s nelegální látkou bude vykoupením marihuanové cigarety, či vpíchnutím heroinu do žíly. Nicméně zůstává rizikem fakt, že mládež ráda experimentuje a mladý organizmus má vyšší náchylnost k vytvoření závislosti.

4.2.2 Faktory somatické a psychické - osobnost

Nezbytný pro vznik závislosti je subjekt, který může být závislý. Nikdo není prázdná schránka, každý člověk má soubor určitých svých vloh, vlastností, pocitů, citů. Osobnost jako taková je ovlivňována přírodními (vrozenými) vlivy, společenským působením i samostatnou aktivitou člověka. Jak jsem již zmínila, osobnost člověka se mění a utváří během celého života, není rigidní. Právě při vývoji osobnostních vlastností může dojít ke vzniku návyku. Toxikomanem se může stát naprosto kdokoli, ovšem je nutné poznamenat, že existuje řada lidí (možná lépe říci většina), která ačkoli má ke droze přístup, finanční a jiné možnosti návykovou látku získat, nikdy se k její konzumaci neuchýlí. Byla provedena řada studií ve snaze specifikovat, který typ osobnosti má k návyku nejbližší, ovšem ne s valným úspěchem. Osobami závislými na drogách se může stát kterýkoli člověk napříč sociálními vrstvami, bez ohledu na inteligenci, rodinné zázemí a podobně. Je nutné připomenout, že člověk se toxikomanem nerodí, že se jím stává. Doba vytvoření závislosti je různá, i její trvání je značně rozdílné. Osobnost toxikomana je velmi

rozporuplná a je složité stanovit základní charakterové vlastnosti. Přesto medicína došla k dělení podle psychické poruchy, kterou trpí osoba závislého⁴¹.

Některé akcentované osoby trpí psychopatickými poruchami osobnosti. *Psychopati* mají duševní poruchu s malou schopností přizpůsobivosti, jde o impulzivní poruchu, jejíž podstatou je disharmonicky vyvinutá osobnost. Psychopati mají některé vlastnosti úplně potlačeny, jiné naopak maximálně zvýrazněny. Dostávají se do konfliktu s okolím, protože jejich chování je nápadné, výstřední, s asociálními prvky. Je zřejmé, že častější vnitřní konflikt psychopatů má za následek i častější výskyt závislosti. Tito jedinci se nechávají bez výčitek a pochybností unášet nabídkou drog a nekontrolují se. Vznik závislosti je pravděpodobnější u osob, u kterých se vyskytuje narušení ve volní sféře, nebo u nichž je narušeno více složek osobnosti, tedy jde o složitější formy psychopatie.

Rovněž u *oligofreniků* (lidí mentálně zaostalých) je vyšší nebezpečí vzniku závislosti. Především inklinují k alkoholismu. Návyk u těchto osob vzniká nejčastěji proto, že se chtějí svým vystupováním vyrovnat okolí, nebo z nedostatku soudnosti, neschopnosti rozpoznat, co je správné a co není.

Další velmi ohroženou skupinou jsou lidé trpící neurotickou poruchou osobnosti. *Neurotici* trpí kompulzivní psychickou poruchou, hlavní roli u nich hraje pocit úzkosti, který úzce souvisí s problematikou konfliktu. Neurotický přístup představuje jen zdánlivé řešení, reakce na nastalou situaci je pak u nich nevhodná a nepřiměřená. Vzhledem k jejich neschopnosti vyřešit svůj problém, nastává u nich pocit úzkosti a bezmoci, na něž hledají prostředky. Tímto prostředkem k utišení úzkosti se stává ve většině případů nějaká návyková látka (alkohol či jiná droga). Neurotik se snaží vymanit ze svého vnitřního konfliktu, avšak užití drogy problém neřeší, jen ho na chvíli utlumí, aby se vrátil ještě větší a neřešitelnější. Tím se prohlubuje pocit úzkosti, kterou je nutné opět dočasně tlumit dalšími dávkami. Neurotik tím pádem upadá stále hlouběji do drogové závislosti.

Drogová závislost velmi úzce souvisí s poruchami osobnosti, spouštěcím mechanismem však může být i krátkodobá deprese, kdy se duševně zdraví jedinci ocitají v nepříjemné životní situaci. Osobnost toxikomana má vliv na možnost vytvoření závislosti i na vážnosti či hloubce návyku. Dlouhodobé zneužívání drog může výrazně působit na osobnost, měnit charakterové vlastnosti a vést dokonce až k rozpadu osobnosti. Toxikomanie tedy vede k změnám osobnosti trvalým či přechodným. Jde o psychickou labilitu včetně narušení hierarchie hodnot, velké výkyvy nálad, agresivitu vůči okolí či sobě samému, poruchy myšlení, vedoucí až ke snížení intelektu, střídání stavů sníženého vnímání, nekritické a neobjektivní hodnocení vlastní osoby.

Dalším faktorem, který ovlivňuje silně osobnost je věk. U mladých lidí vystupuje na povrch touha jednat samostatně – dospěle, zároveň však také pocity nejistoty, osamělosti, neklidu, vzdorovitosti. Výrazný je především vzdor vůči společensky zaběhlému jednání avšak také snaha se začlenit do společnosti. Tento vnitřní rozpor může mladý člověk řešit různě. Buďto je rozvíjena touha po uvolnění, svobodě, volném životě s vrstevníky, nebo je tlumena. Nezletilí se v tomto věku nepovažují za děti a houževnatě to prokazují. Právě v tomto věku dochází k prvnímu kontaktu

---

⁴¹ Štablová Renata a kolektiv: Návykové látky a kriminalita, Policejní akademie ČR, Praha 1995

s drogami a zvyšuje se nebezpečí velmi rychlého vzniku závislosti. Mladí lidé jsou velmi sugestivní, jednají často impulsivně, mají často sníženou volní kontrolu, proto mohou podlehnout vlivu silnějších jedinců. Empirickým výzkumem je prokázáno, že dívky podléhají méně skupinovému životu, spíše se přimknou k jedné kamarádce. Chlapci naopak rádi zapadnou do nějaké skupiny vrstevníků, kde se projevuje pocit solidárnosti, a může docházet i ke skupinovému užívání drog. Motivačními prvky u dívek mohou být citová vazba k někomu, kdo již drogy užívá a koho dívka obdivuje, případně účast ve smíšené partě, kde dochází k solidárnímu zkoušení něčeho neznámého a zakázaného jakožto druh vzdoru, nebo v nejhorším případě prostituce. Tato velmi nebezpečná činnost organizátorů prostituce směřuje k úplnému podřízení dívky a k jejímu ovládnutí. Osobnost mladého toxikomana je velmi nevyspělá, nevyrovnaná, labilní, citově nevyvážená. Jde o jedince, kteří žijí ve strachu, úzkosti, depresích, citově strádají, jsou rozčarováni z životních neúspěchů. Zneužíváním drogy se snaží uniknout z reality, zapomenout na problémy, s nimiž se nedokážou vyrovnat, nebo z nichž neumí najít východisko. Droga se stává náhražkou uspokojení jejich osobních představ.

Mnohé z vlastností toxikomanů směřují ke společnému rysu, jde o *senzitivní typ osobnosti*. Je to osobnost, která nedokáže uvolnit své emoce, není schopna na citové prožitky reagovat přiměřeně. Závislý se ovšem rád přátelí s druhými lidmi a touží, aby u nich byl oblíben, což ale většinou díky jeho nesympatickým vlastnostem není.

Také mezi *extrovertními osobnostmi* je mnoho závislých jedinců. Tito lidé se rádi stýkají se stejnými, lehkovážnými lidmi a konzumace drog se pro ně stává zvykem, zábavou, v jejíž nebezpečí nevěří. Díky své samolibosti a vychloubačnosti nepřipustí, že by mohli propadnout závislosti, která je silnější než jejich osoba a s kterou si neumějí sami poradit.

Kromě poruch, které drogy působí na osobnosti člověka, tedy na psychické stránce, existují i vnější projevy toxikomanie. Především jde o znatelný úbytek na váze vycházející z nechutenství, poruchy spánku, poruchy menstruace, zvyšování kazivosti zubů, projevy avitaminózy (nedostatek některých vitamínů), poškození téměř všech orgánů, zhoršení vidění, celková sešlost organismu neadekvátní věku toxikomana.

4.2.3 Faktory environmentální - prostředí

Třetím faktorem podmiňujícím vznik drogové závislosti je prostředí, ve kterém se člověk vyskytuje. Stejně jako člověk není prázdná nádoba, nežije ani na pustém ostrově a je velmi silně ovlivňován okolím, ve kterém žije. Člověk jako druh je sociální, žije tedy ve skupině, samota pro něj není přirozená. Osobnost prochází celoživotním vývojem, na něj má vliv také socializace, tedy proces přetváření osobnosti jedince působením jiných jedinců a společnosti jako celku. Prostředí utváří osobnost, ale může zapříčinit i její poruchy. Prostředí je jednak přírodního typu (geografická poloha), životní (tedy místo, kde člověk žije) a sociální (společenské). Formování každého jedince probíhá už od útlého věku.

První faktor, se kterým se každý člověk setkává, je rodina. Dítě automaticky přebírá hodnoty od svých rodičů. Osobnost rodičů jsou první, se kterými je vyvíjející se

osobnost dítěte konfrontována. V rodině se dítě učí, jak fungují vztahy mezi mužem a ženou, přisvojuje si určité mravní zásady, přebírá kulturní dědictví, učí se pochopit své emocionální potřeby a cítit lásku, buduje si vztah se společností. Velký vliv mají osobnostní rysy rodičů. Jestliže jeden z nich má asociální sklony, může být dítě velmi nepříznivě ovlivněno nežádoucím vzorem rodiče, který nevede správný způsob života. Pokud například jeden z rodičů nebo oba zneužívají návykové látky (alkoholového či nealkoholového typu), dítě bývá zanedbáno, neboť rodič nezvládá plnit své rodičovské povinnosti a často špatný rodičovský případ vede k tomu, že potomek také sáhne k drogám. Rodina je prvním a vlastně i nejsilnějším hybatelem drogové závislosti, latentní závislost může paralyzovat a zabránit tak jejímu dalšímu rozvoji, nebo ji stimulovat.

Další důležitou metou, které většina dětí dosáhne je škola. Význam školy je nejenom v poskytování vzdělání a prohlubování znalostí, ale i v setkávání se s ostatními dětmi i dospělými. Dítě tráví ve škole nejvíce času a může docházet k třecím plochám mezi osobnostmi jeho a spolužáků. Většinou je kolektiv dětí sám schopen přizpůsobit své chování tak, aby všichni jedinci byli pochopeni a vtaženi do společných aktivit. Škola se zásadně podílí na utváření osobnosti mladého člověka. Působení školy lze označit za kladné, pouze jediný problém může nastat, je-li dítě ve škole nepochopeno, nepřijato do kolektivu, je-li na něm páchána křivda či nespravedlnost, například nekompetentními učiteli či konfliktními spolužáky. Pak může nešťastné dítě hledat východisko jinde a začlenit se do kolektivu, kde se řeší problémy konzumací drog.

Škola by měla děti zaujmout a zaměstnat na tolik, že by se měla stát hlavní náplní jejich života. Pokud škola tento úkol nesplní, měli by zasáhnout rodiče. Skoro by se mohla na tomto místě zmínit známá pravda, že kdo si hraje, nezlobí. V případě, že se dítě nenaučí trávit svůj volný čas smysluplně, začne se obklopotvat dalšími podobně „nezaměstnanými dětmi“ a zde pak vzniká podhoubí pro asociální jednání. Tyto skupiny dětí navštěvují restaurační zařízení, nudí se a ves naze zaplnit nudu a zároveň si obstarat peníze. Dopouští se tak krádeží, podobné drobné hospodářské kriminality, a další „zábavou“ je pro ně pak konzumace alkoholu, nealkoholových drog. Často propadají závislostem na drogách, ale i na výherních automatech podobně. Jak bylo zmíněno výše, seskupují se do jakýchsi komunit, kterým se lidově říká parta. Parta je skupina většinou mladých lidí spojená pevnými svazky, s pevnou strukturou, zaměřením na cíl, vytváří společná pravidla a normy pro chování svých členů. U toxikomanské party je pojetím pozitivní vztah k droze. Skupina si vytvoří vlastní hierarchii hodnot, vlastní filozofii. Vývoj party je jednoduchý: zpočátku dochází k náhodnému setkávání lidí na určitém místě. Setkání se přestávají stávat nahodilými, při těchto setkáních jsou hromadně zkoušeny drogy. Někdy členové party zkouší návykové látky ze zvědavosti a touhy po společném zážitku, který je spojí, jindy spíše ze strachu, aby se nelišili od ostatních. Parta se pak začíná profilovat a specializovat. Téměř většina prvních zkušeností s drogou se odehrává v prostředí party, kdy se jednotliví členové dělí s méně zkušenými členy o své zážitky, zasvěcují je do tajů užívání návykových látek. Parta má také funkci náhražky nefungující rodiny. Členové mají tendenci svou partu chránit, neprozrazují společný abúzus, tají jména ostatních „partáků“, chrání tajemství obstarávání drog. Ohledně skupin mladých lidí ovšem kolují chybné názory, že každý, kdo se stýká se skupinou svých

vrstevníků, fetuje nebo krade. Jde pochopitelně o naprosto scestný názor. Nevhodná parta nebo špatný kamarád nemohou zdravého člověka donutit k závislosti na drogách. Silný jedinec může ojediněle i podlehnout a návykovou látku ze zvědavosti vyzkoušet, ale zpravidla po droze již nesáhne znovu. Schopnost odmítnout a postavit se tlaku vrstevníků, neužívat drogy, by mělo být pro mladého člověka pocitem naprostého zadostiučinění. Tímto způsobem by měl prosazovat svoji individualitu, výchova rodičů i školy by měla být tímto směrem vedena. Tento způsob výchovy je nejpřirozenější a pochopitelně i nejlevnější prevencí v oblasti drog.

Dalším důležitou metou v životě mladého člověka je zaměstnání, tedy pracovní prostředí. Jedinec má náhle možnost plně uplatnit své schopnosti a také svou osobnost v kolektivu jiných lidí. Spolupracovníci ovlivňují další vývoj osobnosti mladého člověka pozitivně či negativně. Pozitivní je hledisko, že člověk se učí disciplíně, odpovědnosti za vlastní jednání, vhodnému přístupu k práci, svědomitému plnění pracovních úkolů. Negativně může působit pracoviště, pokud kolegové nabádají nově příchozího k nekázni, lajdáctví, konzumaci alkoholických nápojů na pracovišti v pracovní době a podobně. Je nutné si uvědomit, že mladý člověk nemá ještě pevně zakotven žebříček hodnot ani stanoveny silné orální zábrany, a tak přebírá vzor chování svých spolupracovníků, zvláště pokud vidí, že jim to tak zvané prochází. Naopak také velmi vysoké nároky na zaměstnance mohou vyvolat pocit neschopnosti, jistým únikem pak může být konzumace návykových látek. Novějším fenoménem jsou pak mladí úspěšní podnikatelé, kteří jsou velmi vytíženi, na bedrech mají velkou odpovědnost, žijí v permanentním stresu a strachu, že se něco pokazí, tím pádem trpí úzkostnými stavy. Nemají čas na adekvátní relaxaci, a proto volí rychlou, časově nenáročnou relaxaci – drogu. Využívají často anxiolytického (tenzi odplavujícího) účinku alkoholu, uklidňujícího či budivého efektu jiných nealkoholových drog. Existují také riziková povolání. Jde například o zdravotnický či lékárnický personál, ti mají k návykové látce blízko, mohou si i bez problému opatřit a také zažívají často stresové situace. Další skupinou jsou umělci (herci, malíři, sochaři), lidé z modelingu (modelky, fotografové, vizážisté), kteří zase mají často finanční prostředky k obstarání drogy a žijí pod dohledem veřejnosti, proto trpí strachem, aby nezklamali a neztratili tak na své popularitě. Další skupinou pak mohou být lidé, kteří díky droze chtějí dosáhnout maximálního výkonu, ať již sportovního či obecně pracovního.

4.2.4 Faktory precipitující - podnět

Čtvrtým faktorem, bez něhož nemůže vzniknout závislost u člověka, je podnět. Je naprosto nezbytné, aby byl vytvořen nějaký spouštěcí mechanismus, který vytvoří interakci mezi drogou, osobností a prostředím⁴².

Podněty se často liší v závislosti na pohlaví člověka. U mužů je podnětem snaha dosáhnout určitých životních cílů, strach z konkurence jiných odborníků, strach ze selhání v zaměstnání. U žen převažují problémy v životě, manželství, nespokojenost

⁴² Trávníčková Ivana: Základní model vzniku drogové závislosti, Kriminallistika ročník XXXII, 1/1999

v práci, kdy žena prožívá duševní napětí, toto napětí není schopná řešit sama, proto hledá falešné řešení - návykové látky. Mezi drogově závislými převažují muži nad ženami v poměru 2:1.

Podnětů může být celá řada. Podnětem může být prostá zvědavost, napodobování svých vzorů, touha po odpoutání se od všedního světa - touha po neobvyklých prožitcích, snaha zbavení se zábran, zvýšení sebevědomí, dosažení příjemných pocitů. U mladistvých se ještě připojuje podnět svedení skupinou k zneužívání drog, snaha po rebelství, touha mladého člověka někam patřit - řešení pocitů odcizení od společnosti.

Podněty jde obecně rozdělit do dvou základních skupin:

1. touha po euforických pocitech, které drogy bezpochyby vyvolávají
2. snaha uniknout nepříznivým životním situacím, nepříjemným pocitům, jakož i mylná představa, že droga problém prostě vyřeší

Člověk, pokud začne konzumovat návykové látky, ať již z jakéhokoli podnět, se dostává do neřešitelných životních cyklů, které lze naprosto výstižně označit za „bludné kruhy“. Existují v podstatě čtyři typy těchto toxikomanských kruhů: farmakologický, fyziologický, psychický, sociální. Hlavní příčinou vzniku bludného kruhu je výrazný nepoměr velmi slabé osobnosti toxikomana a silného spouštěcího mechanismu a drogy.

Na závěr této kapitoly lze říci, že každý jedinec má vytvořeny vazby na hodnoty okolního světa a má stanoven svůj žebříček hodnot. Různé životní situace u něj mohou vytvořit vazbu na drogu, která se pak posouvá v žebříčku hodnot směrem nahoru, až stane na čelním místě. Člověk je ochoten obětovat naprosto cokoli, tedy i hodnoty jemu nejvzácnější, pro to, aby získal drogu. V tento okamžik je již závislost výrazně a plně rozvinuta, toxikoman není schopen dodržovat společenské normy a musí být buď léčen, nebo potrestán, případně obojí dohromady.

5. KAPITOLA: Trestná činnost související s návykovými látkami

Zatímco návykové látky tu jsou stejně dlouho jako lidstvo samo, kriminalita s nimi spojená je spíše moderní záležitostí. Skutečnost, že se postavení konkrétní drogy vývoji dějin velmi mění, je velmi důležitá právě pro vývoj a právní hodnocení kriminality. Látka běžná a legální v jednom období či kultuře může být v jiném období či kontextu považována za nelegální⁴³. V historii se mění úhly pohledu i regulační mechanismy činů, které souvisejí s návykovými látkami. Velmi kontroverzní drogou, která prodělala největší vývoj, je dnes u nás legální alkohol. Alkohol byl v první polovině 20. století zakázán ve Spojených státech amerických, v 80. letech pak nastala prohibice v Sovětském svazu, přičemž oba tyto postoje byly špatné a nic nevyřešily. Naopak se staly podhoubím pro vznik nelegálního černého trhu s alkoholem.

Termín drogový trestný čin je přímo závislý nikoliv na látce samotné, ale na jejím právním postavení v dané společnosti, době, kontextu atd. Složitost drogové kriminality v České republice tkví v tom, že jsou zde nedostatky ve výzkumu a navíc zatím špatná spolupráce odborníků z různých vědních oborů v oblasti návykových látek. Tím potom vzniká nedostatečná informovanost veřejnosti, ale bohužel i odborné obce. Naši zákonodárci také nejsou schopni pružně reagovat na vyvíjející se trh s návykovými látkami, ba ani na právně závazné směrnice vydávané Evropskou unií. Díky těmto mezerám v přístupu vzniká u široké veřejnosti mylný názor, že svět drog je naprosto nutně světem kriminálním. Při pohledu na statistiky trestných činů zjistíme, že v České republice představují drogové trestné činy jen asi 1% všech trestných činů. Podíl osob odsouzených za drogovou kriminalitu v celkovém počtu odsouzených pachatelů činí za posledních pět let asi jen 2%, v předešlých letech byl ještě nižší. To ovšem neznamená, že bychom měli problém drogové kriminality nějak bagatelizovat.

5.1 Vývoj drogové kriminality v ČR

Zneužívání psychotropních látek u nás v poslední době stoupá, výrazně se zvyšuje dostupnost i pro mladší konzumenty, tím pádem klesá věková hranice, kdy se mladí lidé dostávají do kontaktu s drogou poprvé. Velmi se také rozšiřuje sortiment nabízených návykových látek.

V 60. letech minulého století neexistovaly v Československu téměř žádné záznamy či statistiky o drogové kriminalitě. Existovala samozřejmě, ale fungovala velmi latentně, mimo povědomí veřejnosti. V této době, částečně díky komunistické izolaci státu, nebyly návykové látky dostupné a ani zkušenosti nebyly příliš rozsáhlé.

---

⁴³ Miovský Michal, Sochůrek Jan, Gajdošíková Hana: Analýza současného stavu užívání nelegálních drog ve věznicích, Vězeňství a nelegální drogy – Sborník textů z oblasti užívání nelegálních návykových látek ve věznicích, Úřad vlády ČR, Praha 2003, strana 23

Zhruba od poloviny 80. let dochází ve světě i u nás k vzestupu zneužívání především amfetaminů, barbiturátů samostatně i v kombinaci s jinými drogami či alkoholem. OSN varovala také před zneužíváním anabolik, což souvisí s péčí o vzhled a tělo.

V 90. letech došlo k boomu ve zneužívání drog, především díky euforii z nově nabyté svobody a demokracie. Česká republika se stala plnohodnotným členem Evropy, státem, který se účastní politického dění v Evropě, ale bohužel i drogové kriminality. Česká republika se tehdy stala převážně státem tranzitním. Územím státu prochází jedna z větví tzv. „balkánské spojky“. Balkánská trasa se soustředí na transport tvrdých drog, jakým jsou kokain, hašiš, heroin. Největšími dodavateli především opiátů, ale nejen jich, jsou občané Turecka, Afghánistánu, Iránu, Pákistánu, Barmy a Laosu. Především Albánci (pod vedením tureckých obchodníků), Makedonci a Nigerijci pak pašují heroin do státu západní Evropy letecky nebo kamióny⁴⁴. V ČR byly zadrženy drogy u pašeráků na větších hraničních přechodech a na letišti v Praze Ruzyni. Fenomémem přelomu století se stalo pašování malých množství drog, které je složitější vypátrat, začalo se využívat i pašování listovními zásilkami. Vzhledem k tehdejší úpravě institutu zadržení a záměny zásilek, která byla vázána na osobu obviněného, byla podobná činnost velice obtížně postižitelná. Postupem času se naše republika stala ze státu tranzitního státem cílovým⁴⁵.

S návykovými látkami, které se dostanou na naše území, potom dále obchodují jiné etnické skupiny, nejčastěji ruskojazyčné. Spojuje je jednak příslušnost k nástupnickým státům Sovětského svazu (Ukrajina, Rusko, Bělorusko, Moldávie, Zakavkazsko, pobaltské republiky, středoasijské republiky) a dále ruský jazyk.

Již od 90. let převažuje množství dovezených omamných a psychotropních látek. Nicméně naši výrobci se nenechávají zahanbit a zvyšují produkci domácích drog. Typickou českou drogou je pervitin. Stále si uchovává přední postavení mezi českými uživateli. Pervitin se stal i výrobním artiklem, díky tomu se Česká republika stala i zemí producentkou, kromě tranzitní a cílové. V souvislosti s omezováním dostupnosti průmyslově vyráběného efedrinu se zvyšuje rozsah výroby z léků, obsahujících efedrin a pseudoefedrin⁴⁶. Pseudoefedrin je obsažen také ve volně prodejných léčivech jako je Paralen, Nurofen Stopgrip či Modafen. Tato léčiva jsou využívána v průměru k 90% všech zjištěných případů výroby pervitinu. Pro zbylých 10% objemu výroby je efedrin dovážen ze sousedních států. Dále jsou zneužívány domácí kanabinoidy, tedy vyráběny z u nás pěstovaného konopí. Začíná se rozmáhat hydroponický způsob pěstování, kdy je získávána rostlina s vyšším obsahem THC. V roce 2005 byla po delší době opět zaznamenána vyšší intenzita obchodu s hašišem.

Výraznou tendencí drogové kriminality od 90. let se stalo šíření návykových látek z větších měst i do menších obcí. Kromě distribuce omamných látek se rozšíření jejich dostupnosti promítá i do oblastí výroby. Takzvaná „vaříčská centra“ se, postupem času, přesouvají z měst na venkov, do odlehlých oblastí. Zde je potom mnohem těžší pro orgány činné v trestním řízení tyto laboratoře (hlavně na výrobu

⁴⁴ Hejda Jan: Kriminologické, trestněprávní a kriminalistické aspekty drogového problému, RAIN, Jindřichův Hradec 2000, strana 20

⁴⁵ Zeman Petr: Charakteristika a trendy drogové kriminality v ČR, Časopis Trestní právo 1/2007

⁴⁶ Český výrobce efedrinu VUAB Pharma, a.s. nejprve v součinnosti s Národní protidrogovou centrálou přijal opatření na snížení nelegálního úniku efedrinu při výrobě či distribuci a v roce 2005 výrobu efedrinu úplně ukončil.

pervitinu) lokalizovat. Hlavními ohrožení výskytu drogové trestné činnosti však stále zůstávají velké městské aglomerace. Zde dochází k užívání drog především v klubech či uzavřených skupinách.

Charakteristickým rysem drogové kriminality je její latence. Lze předpokládat, že evidované drogové trestné činy v oficiálních statistikách jsou pouze malou částí skutečně páchané drogové kriminality. Není páchána většinou samostatně, ale bývá spojena s majetkovou, násilnou a mravnostní trestnou činností, je páchána zpravidla skupinově.

Během času se mezi odbornou veřejností vžilo dělení kriminality na primární, sekundární, terciární⁴⁷. Dělení není jednoduché:

1. *Primární drogová kriminalita* je soubor skutkových podstat v souladu se zvláštní částí trestního zákona. Patří sem skutkové podstaty paragrafů: § 187 nedovolené nakládání a přechovávání omamných a psychotropních látek pro jiného, § 187a nedovolené nakládání a přechovávání omamných a psychotropních látek pro vlastní potřebu, § 188 předmět k nedovolené výrobě omamných a psychotropních látek, §1888a šíření toxikomanie. K této kriminalitě je přiřazen podle rozsudku počet trestných činů, které byly spáchány pod vlivem drog, což není již tak jednoduché vymezit.
2. U *sekundární drogové kriminality* se jedná o trestnou činnost, kterou si závislý uživatel drog obstarává prostředky na drogu. Jedná se především o majetkovou kriminalitu. Již toto vymezení u nás není příliš využíváno.
3. *Terciární drogová kriminalita* už je pojmem naprosto teoretickým, naše odborná literatura jej vůbec nepoužívá ani o něm nehovoří. Přitom je logické, že se závislí toxikomané stávají obětí nejen návykové látky, ale i trestné činnosti jiných osob. Právě do této kategorie je možné zařadit trestné činy vydírání, omezování osobní svobody, pohlavní zneužívání, jsou využívání k páchaní majetkové kriminality, nucení k sexuálním aktivitám.

Novým rysem drogové kriminality v posledních několika letech je rozšíření trhu s návykovými látkami o nové drogy. Jsou to návykové látky, které nejsou uvedeny v přílohách k zákonu č. 167/1998 Sb., o návykových látkách⁴⁸. Byly zaznamenány případy nezákonného obchodu s ketaminem (viz podkapitola 2.5), který je v praxi používán jako veterinární anestetiku, a proto není uveden v přílohách zákona, není považován ve smyslu trestního zákona za omamnou psychotropní látku. Dalším trendem je nárůst nelegálního zneužívání a distribuce buprenorfinu, kdy jsou prodávány tablety Subutexu®, které jsou získány na lékařský předpis při léčbě závislosti na opioidech a dále prodávány za několika násobně vyšší cenu. Dochází také k porušování substituční léčby aplikací Subutexu nitrožilně. Dále byla opakovaně zjištěna nelegální výroba opiátu braun (viz podkapitola 2.1.3) z léčiv obsahujících kodein. Zhruba od roku 2002 je zaznamenán i značný rozdíl v kvalitě

⁴⁷ Miovský Michal, Sochůrek Jan, Gajdošíková Hana: Analýza současného stavu užívání nelegálních drog ve věznicích, Vězeňství a nelegální drogy – Sborník textů z oblasti užívání nelegálních návykových látek ve věznicích, Úřad vlády ČR, Praha 2003, strana 26

⁴⁸ Byly zachyceny tablety extáze s příměsí meta-chlor-phenyl-piperazinu (mCPP), které jsou konzumenty díky svému zabarvení nazývány „duhovky“.

nabízených drog, kdy při koncové distribuci se koncentrace účinné látky např. u heroinu pohybuje okolo 5 až 10%. V současné době je nejdražší drogou na nelegálním trhu kokain. Poptávka se po něm se snad i kvůli zvyšující se životní úrovni obyvatel neustále zvyšuje.

Pachatelé organizované trestné činnosti věnují mnohem větší úsilí změnám způsobů páchaní trestné činnosti, přičemž používají stále dokonalejší prostředky, aby ztížili své odhalení. Nadále narůstá účast cizinců z bývalé Jugoslávie na nezákonném obchodování s drogami, je stále udržována balkánská trasa směřující zejména do Spolkové republiky Německo, kdy se kromě pašování opiátů přidal i kokain, u nás vyrobený metamfetamin (pervitin).

Policejní orgány zaznamenaly též vyššího zapojení lidí romského či vietnamského původu do prodeje přímo na ulici. Se zavedením termínu větší než malé množství u sebe pouliční dealeři nosí raději pouze jednu dávku návykové látky, kterou mohou vydávat v případě zadržení za svoji. Rovněž prodejci přestali prodávat na volně přístupných místech a vymysleli systém tzv. „krycích manévrů“. Prodávají na soukromých místech, jen dobře známým odběratelům, předání samo je velmi často velmi nenápadné (podání ruky, objetí), nebo vůbec nepřijdou s uživateli do přímého kontaktu. Zanechají například dávku na přesně určeném místě a pak si pouze vyzvednou peníze. U arabských dealerů je oblíbeným postupem nošení návykových látek v dutině ústní pod jazykem v kuličce ve fólii či igelitu, v případě zadržení nebo nebezpečí pak kuličku jednoduše vyplivnou či spolknou. Dealeři se od 90. let rekrutují převážně z řad konzumentů návykových látek, ale v poslední době dochází i k zapojování nekriminální vrstvy obyvatelstva do pouličního obchodu s drogami. Podle statistik dochází od roku 2002 k nárůstu podílu toxikomanů mezi pachateli majetkové trestné činnosti a ke snižování věku těchto pachatelů.

Skutečnost, že se drogová kriminalita v ČR, tak jako i jinde ve světě, stává jednou z aktivit mezinárodního organizovaného zločinu, vyžaduje naprosto nezbytně účinnou a rychlou mezinárodní spolupráci policejních orgánů a vůbec všech orgánů činných v trestním řízení.

5.2 Vývoj drogové legislativy v ČR po roce 1989

Trestní zákon ve znění z roku 1961 (viz podkapitola 3.2) platil u nás až do 90. let minulého století. Výsledkem provedení *Úmluvy o psychotropních látkách* z roku 1989 byla novela číslo 175/1990 Sb., s účinností od 1. července 1990. Tato důležitá novela odstraňovala trestní postih přechovávání návykové látky pro vlastní potřebu, neboť přechovávání bylo trestné pouze pro potřebu jiného. Dalšími změnami bylo několik novel s účinností od 1. ledna 1992, od 1. ledna 1994 a ze dne 29. června 1995. Konečně 11. června 1998 vláda ČR schválila návrh dlouho očekávaného zákona o návykových látkách, který byl vydán pod číslem 167/1998 Sb., s účinností od 1. ledna 1999. Citovaný zákon zakotvuje jednak zacházení s návykovými látkami, s přípravky obsahujícími návykovou látku, s některými látkami používanými při výrobě nebo zpracování návykových látek (prekurzory) a zacházení s pomocnými látkami, jejich

pěstování či nedovolenou výrobu, dovoz a vývoz, dále stanoví ve svých přílohách kompletní výčet návykových látek a prekurzorů.

Novela trestního zákona opětovně zakotvila, a to s účinností od 1. ledna 1999, trestnost přechovávání omamné nebo psychotropní látky nebo jedu v množství větším než malém pro sebe. Ministerstvo vnitra tehdy reagovalo na vázanost ČR mezinárodními smlouvami, důležitým argumentem bylo ulehčení dokazování při trestné činnosti distributorů, kteří tvrdili, že drogu, která u nich byla nalezena, přechovávají pro vlastní potřebu. Právě na tento popud byla předložena novela trestního zákona vypracovaná Ministerstvem spravedlnosti ve spolupráci s Ministerstvem vnitra, která zaváděla trestnost držení návykové látky pro vlastní potřebu. Kolem tohoto ustanovení se na parlamentní půdě i u veřejnosti strhlo mnoho diskuzí. Posledním článkem diskuzí bylo pak veto Václava Havla ze dne 5. dubna 1998, kdy prezident vrátil návrh zákona zpět Poslanecké sněmovně. Ta jej potom přijala v nezměněné podobě. Ovšem na návrh tehdejšího ministra spravedlnosti Otakara Motejla byl dne 27. srpna 1998 vládou schválen *Projekt analýzy dopadů (PAD)* novelizace legislativy v ČR se zaměřením na zavedení trestnosti držení nelegálních drog pro vlastní potřebu. Do počátku roku 2000 byl PAD schválen i Meziresortní protidrogovou komisí a byly na něj i vyčleněny finanční prostředky. PAD byl pak publikován v mnoha podobách. Vláda uložila ministru zdravotnictví, ministru spravedlnosti a Radě vlády pro koordinaci drogové politiky vypracování rozdělení drog do tří kategorií podle jejich zdravotní a společenské nebezpečnosti. Ministr spravedlnosti pak provedl do 31. prosince 2002 kompletní revizi skutkových podstat a sankcí trestných činů spojených s drogovou problematikou.

Dne 12. června 1997 byla schválena novela trestního zákona, která vložila nové ustanovení § 187a o trestnosti přechovávání omamné nebo psychotropní látky pro sebe *ve větším než malém množství*. Tento pojem se stal klíčovým a bylo nutné jej lépe definovat. Snažila se o to *Příloha k závaznému pokynu policejního prezidenta č. 39/1998*, která alespoň podle skupin rozdělila návykové látky. Usnadnila tak práci zasahujícím policistům, kteří mohli snadněji posoudit, kolik dávek zadržené drogy je již větší než malé množství (viz níže uvedená tabulka). *Závazný pokyn policejního prezidenta č. 12/1998 ze dne 9. prosince 1998, kterým se upravuje postup příslušníků Policie České republiky při odhalování protiprávních jednání souvisejících s toxikománií* obsahoval ve své 1. příloze dovymezení množství THC, které je nalezeno u mladistvých a zadržovaných osob nad 18 let, včetně sankcí, s přihlédnutím k recidivě.

Tabulka: Orientační hodnoty malého množství omamných a psychotropních látek

Látka	Maximální hmotnost	Počet dávek	Komentář
Heroin	0,3 gramu	10 psaníček, obvykle distribuováno o hmotnosti 100g v jedné dávce	Koncentrace 30%, obsah účinné látky se pohybuje mezi 8 až 30%

Kokain	0,5 gramu	10 psaníček	V jedné dávce asi 50 mg účinné látky
Amfetamin	0,5 gramu	10 psaníček	V jedné dávce asi 50 mg účinné látky
Metamfetamin	0,5 gramu	10 psaníček	V jedné dávce asi 50 mg účinné látky
MDMA	1 gram	10 tablet	V jedné tabletě asi 100 mg účinné látky
LSD	0,0005 gramu	10 tripů	V jednom tripu asi 50 µg účinné látky
THC	0,3 gramu	20 jointů	Koncentrace 1,5% v sušině konopí, při váze jointu cca 1 gram

Zdroj: Příloha k závaznému pokynu policejního prezidenta č. 39/1998⁴⁹

5.2.1 Pojem návyková látka

Novelizovaný trestní zákoník zavedl pojem *návyková látka* v ustanovení § 89 odst. 13 (dnes podle novely č. 148/1998 Sb. § 89 odst. 10) od 30. června 1990. Do té doby se tento pojem v trestním zákoně vůbec nevyskytoval. Pod pojmem návyková látka se rozumí alkohol, omamné látky⁵⁰, psychotropní látky⁵¹ a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. Pojem návyková látka bývá kritizován pro svou nedostatečnou určitost, neboť vyvolání návyku není pojmovým znakem každé látky, která pod tento pojem spadá⁵². Vědecká obce navrhuje nahradit pojem návyková látka například pojmem opojná látka nebo jinou vhodnější formulací.

Nynější pojetí návykové látky vychází ze zákona ČNR č. 37/1989 Sb. a SNR č. 46/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi.

Tento nový pojem se promítl do těch ustanovení trestního zákona, která se týkají zmenšené přičetnosti. K upuštění od potrestání nemůže dojít u pachatelů, kteří si stav zmenšené přičetnosti přivodili, byť i z nedbalosti, vlivem návykové látky⁵³. Zároveň nelze přihlídnout při výměře trestu ke spáchání trestného činu ve stavu zmenšené přičetnosti, který si pachatel přivodil vlivem návykové látky⁵⁴. Všechna ustanovení, která pojednávají o zmenšené přičetnosti, lze i přes veškeré nedostatky v zákoně považovat za přínos, protože vytvořila předpoklad pro jednotné pojetí

⁴⁹ Viz www.biotox.cz/enspyro - sekce drogy a zákon

⁵⁰ Například kokain, opium, heroin, morfin

⁵¹ Například amfetamin, metamfetamin - pervitin, efedrin, LSD, MDMA

⁵² Sotolář Alexander a kolektiv: Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení, Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti ČR, Praha 2002, strana 51

⁵³ Viz §25 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

⁵⁴ Viz §32 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

a přístup v posuzování trestní odpovědnosti pachatelů trestných činů, kteří zneužívají jakoukoli návykovou látku. Zákodáři jasně dali najevo svůj postoj, že pokud někdo užívá omamné nebo psychotropní látky a následně páchá trestnou činnost, nebudou na něj použita mírnější ustanovení týkající se zmenšené přičetnosti. Na rozdíl od dřívější úpravy, bylo zásadním zákonem o návykových látkách přesně zákonně vymezeno, co je omamná nebo psychotropní látka. Přípravkem obsahujícím návykové látky se rozumí roztok nebo směs v jakémkoli fyzikálním stavu, která obsahuje návykové látky nebo prekurzory. O prekurzory se nejedná, pokud jde o chemickou látku, která není uvedena v příloze č. 9 zákona o návykových látkách a také je-li obsažena v léčivech v lékové formě a v jiných výrobcích a látkách, pokud je jejich složení takové, že prekurzory nemohou být použity ani opětovně získány pomocí dostupných prostředků. Vládním nařízením č. 114/1999 Sb. ze dne 10. května 1999 je pak stanoveno, čím se pro účely trestního zákona rozumí jed. Za jedy ve smyslu § 187, 187a, 188 trestního zákona rozumí, nejde-li o léčiva, látka uvedená v příloze č. 1 výše zmíněného nařízení a chemické přípravky obsahující nejméně 7% látky (míněno uvedená v příloze č. 1).

5.2.2 Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů

Novelou č. 175/1990 s účinností od 1. července 1990 se v našem trestním zákoně objevila nově upravená ustanovení § 187, 187a, 188. Trestný čin nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů v ustanovení § 187 znělo od účinnosti výše zmiňované novely až do 30. června 1998 takto:

- (1) *Kdo bez povolení vyrobí, doveze, vyveze, proveze, jinému opatří nebo pro jiného přechovává omamnou nebo psychotropní látku nebo jed, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.*
- (2) *Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán,*
  - a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny nebo ve větším rozsahu,*
  - b) *získá-li takovým činem značný prospěch,*
  - c) *spáchá-li takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo*
  - d) *způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.*
- (3) *Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán,*
  - a) *způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt, nebo*
  - b) *spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.*⁵⁵

V devadesátých letech se naše republika stala tranzitní zemí, proto bylo nutné reagovat na situaci zařazením dalšího pojmu do zákonného ustanovení „proveze“. Všeobecně vzhledem k předcházejícímu znění zákona došlo pochopitelně k značnému zpřísnění trestů. Zvláštní pozornost byla věnována mladistvým.

⁵⁵ Sotolář Alexander a kolektiv: Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení, Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti ČR, Praha 2002, strana 50

Důkazní břemeno tkví pochopitelně na orgánech činných v trestním řízení, konkrétně policii, která musí dokázat, že obviněný, „bez povolení dovezl, vyvezl, provezl, jinému opatřil nebo pro jiného přechovával omamnou nebo psychotropní látku nebo jed“. *Bez povolení* vyjadřuje protiprávnost činu, musí se k němu vztahovat úmyslné zavinění, které je nutno v přípravném řízení obviněnému prokázat. Úmysl může být přímý i nepřímý. Skutečnost, zda obviněný věděl, že se jedná o omamnou nebo psychotropní látku nebo jed není nutné prokazovat, neboť výčet těchto chemických látek byl obsažen v přílohách nařízení vlády ČSR č. 192/1988 Sb., ze dne 19. října 1988 (doplněno nařízením vlády ČR č. 182/1990 Sb., č. 33/1992 Sb. a č. 278/1993 Sb.). Neznalost tohoto nařízení se posuzuje jako neznalost zákona samého.

Termín *přechovával* znamená v podstatě přechovávání pro jiného. Znak skutkové podstaty je naplněn, jakmile obviněný má v držení citovanou chemickou látku alespoň několik hodin. Co se týče přechovávání pro sebe v době, kdy byla účinná tato verze zákonného ustanovení, přechovávání pro svoji potřebu trestné nebylo. Ustanovení § 187 o této možnosti mlčelo a šlo v podstatě o mezeru v zákoně. V praxi policie používala ustanovení přestupkového zákona č. 200/1990 Sb. v původním znění.⁵⁶ Stejná ustanovení o přestupcích se uplatnila i při přechovávání pro jiného, ale byl-li stupeň společenské nebezpečnosti u dospělého pachatele nižší než nepatrný (u mladistvého nižší než malý).

Ustanovení paragrafu 187 rovněž zaváděl pojem *větší rozsah*, který však novela nevysvětluje. Zde je prostor pro soudní výklad. Pro vymezení pojmu nelze použít ustanovení o větší škodě, neboť se jedná o zcela jiný úhel pohledu na trestnou činnost. Naproti tomu termín *značný prospěch* odpovídá pojetí škody a mohl být posouzen podle ustanovení o škodě⁵⁷. Dále pak stanovení *více osob* znamená logicky dle výkladu více než tři.

Nově byla novelou z roku 1990 upravena skutková podstata postihující výrobu, opatření nebo přechovávání předmětu způsobitelného k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky nebo jedu podle § 188 trestního zákona. Vedle nedovolené výroby omamných látek byla mezi trestná jednání zařazena i jakákoli manipulace nejen s návykovými látkami, nýbrž i s předmětem, který sloužil k jejich výrobě. Zcela novým způsobem byly pak koncipovány i zvláště přitěžující okolnosti vymezené v odstavcích 2 a 3. Ustanovení § 188 znělo od 1. července 1990 takto:

- (1) *Kdo vyrobí, sobě nebo jinému opatří anebo přechovává předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky nebo jedu, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci.*
- (2) *Odnětím svobody na jeden až pět let bude pachatel potrestán,*
  - a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve větším rozsahu, nebo*
  - b) *získá-li takovým činem značný prospěch.*
- (3) *Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 vůči osobě mladší než osmnáct let.*

⁵⁶ Šlo o přestupky na úseku zdravotnictví § 29 odst. pís. g) - porušení povinnosti při zacházení s jedy nebo omamnými nebo psychotropními látkami. Dále šlo o přestupky § 30 na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomániemi.

⁵⁷ Dle tehdejšího znění trestního zákona šlo o nejméně stonásobek nejnižší měsíční mzdy.

Pojmy obsažené v tomto ustanovení se kryjí s výkladem pojmů § 187, proto je zbytečné je znovu rozvádět. Jde o trestný čin ohrožovací, který je dokonán již vyrobením nebo opatřením nebo přechováváním předmětu určeného k nedovolené výrobě návykových látek. Tímto předmětem se rozumí přístroje, jiná zařízení (např. nádoby) a jejich součásti, ovšem také i suroviny určené k takové nezákonné výrobě. K posouzení, zda předmět splňuje daná kritéria, musí být přizván soudní znalec z oboru technologie výroby, chemie. I k tomuto trestnému činu je potřeba zavinění. Novelou z roku 1998 byl pak vypuštěn třetí odstavec ustanovení.

Dalšími výraznými změnami prošel trestní zákon v červnu roku 1995. Tehdy se projevila snaha o zefektivnění a zjednodušení práce orgánů činných v trestním řízení.

Takzvaná drogová novela proběhla v roce 1998. Šlo o zákon č. 112/1998 Sb., s účinností od 1. ledna 1999 (respektive od 1. července 1998). Novela upřesnila skutkové podstaty, rozšířila zákonné vymezení způsobů nakládání s omamnými látkami. Zavedla pojem průvoz a zrevidovala a v podstatě i zvýšila trestní sazby. Dotkla se všech drogových ustanovení trestního zákona. K § 187 přidala další čtvrtý odstavec rozšiřující tresty a zvlášť přitěžující okolnosti. V neposlední řadě přidal pojem *prekursor* k výčtu zakázaných chemických látek (což byly do té doby omamné nebo psychotropní látky nebo jedy). Vybrané skutkové podstaty byly zařazeny mezi trestné činy, na které se vztahuje oznamovací povinnost⁵⁸, nebo trestnost jejich nepřekážení⁵⁹.

Poslední novinkou novely č. 112/1998 Sb., bylo zavedení zcela nového trestného činu držení omamné nebo psychotropní látky nebo jedu ve větším než malém množství (množství viz tabulka výše) s účinností od 1. ledna 1999. Nové stanovení § 187a znělo takto:

- (1) *Kdo bez povolení přechovává omamnou nebo psychotropní látku nebo jed v množství větším než malém, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.*
- (2) *Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve větším rozsahu.*

Výkladem této speciální skutkové podstaty dojdeme k závěru, že postihuje držení ve větším než malém množství i pro vlastní potřebu, i když přímo tato formulace není v zákoně použita.

Novela č. 112/1998 Sb. v podstatě zavedla znění drogových ustanovení trestního zákona do dnešní podoby.

Další mírně pozměňovací novela byla č. 253/2006 Sb., která pouze rozšířila škálu trestů u trestného činu podle § 188 o propadnutí věci *nebo jiné majetkové hodnoty*. V dnešní době je znění dle této novely ze dne 19. dubna 2006 zároveň poslední verzí ustanovení § 187, 187a, 188 a 188a trestního zákona.

⁵⁸ Dle ustanovení § 168 trestního zákona

⁵⁹ Dle ustanovení § 167 trestního zákona

5.2.3 Šíření toxikomanie

Novelou z roku 1990, tedy poměrně zásadním zákonem č. 175/1990 Sb., s účinností od 1. července 1990 bylo do našeho trestního zákona zařazeno zcela nové ustanovení § 188a šíření toxikomanie, které znělo v době publikace takto:

- (1) *Kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu anebo ho v tom podporuje nebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.*
- (2) *Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 vůči osobě mladší než osmnáct let.*

Vytvoření nového trestného činu je třeba považovat za velký přínos, neboť tvoří základ pro zabránění rozšíření toxikomanie, tedy zneužívání všech nealkoholových návykových látek. *Svádění* musí směřovat k individuálně určené osobě, přičemž zákon nevymezuje přesně formu jednání. Je možné i nepřímé svádění, při kterém pachatel svádí prostřednictvím „živého nástroje“ – osoby, která není trestně odpovědná. Může jít o poučení o způsobu užívání drogy, přemlouvání k jejímu zneužívání, schvalování užívání, či jinou formu vyvolání rozhodnutí o zneužívání návykové látky. Rovněž zákon blíže nevymezuje formy *podporování*, které může být jak fyzické (např. opatření injekční stříkačky, pomoc při aplikaci) nebo psychické (např. rada). *Podněcováním* je třeba rozumět projev, kterým pachatel zamýšlí vzbudit u jiných osob rozhodnutí ke zneužívání nealkoholových drog. Podněcování na rozdíl od svádění či podporování směřuje vůči blíže nekonkretizovaným osobám. Podněcovat se může slovem, písmem, například prostřednictvím tisku nebo jiného sdělovacího prostředku. *Šíření* je jednání, které směřuje k rozšíření zneužívání návykových látek a snaží se rozšířit zkušenosti s užíváním drog mezi ostatní lidi (vrstevníky). Šíření tedy také směřuje vůči blíže neurčeným osobám. Při podporování i svádění k zneužívání návykové látky jde v podstatě o jednání podobné návođu a pomoci ve smyslu § 10 odst. 1 písm. b), c) trestního zákona. Nicméně díky tomu, že se osoba, která sama požívá návykové látky, nedopouští trestného činu, nemůže jít o formu účastenství ve smyslu citovaného ustanovení. Vhodný je i přísnější postih pachatelů, kteří svádějí k zneužívání návykové látky osoby mladší osmnácti let. Ostatně je naprosto prokázáno, že jedním z nejzávažnějších podnětů u mládeže okolo patnácti let, je právě svedení od jiné osoby z okruhu vrstevníků, či osoby, kterou považuje mladý člověk za svůj vzor.

Novela z roku 1998 sice zasáhla i do ustanovení § 188a, ale pouze změnila výměru trestů, nezasáhla do právní úpravy samotné skutkové podstaty toho trestného činu⁶⁰. Zásadnější novelou dále pak byl zákon č. 134/2002 Sb., s účinností od 1. července 2002, který rozšířil kvalifikační znaky spáchání trestného činu šíření toxikomanie. Byl doplněn odstavec 2 o písmeno b):

- b) *spáchá-li takový čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.*

⁶⁰ Sotolář Alexander a kolektiv: *Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení*, Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti ČR, Praha 2002, strana 51

Tímto doplněním byl proveden článek 9 společného postupu odsouhlaseného Radou Evropy na základě článku K3 Smlouvy o Evropské unii týkající se přibližování zákonů a praktik členských států Evropské unie v boji proti narkomanii. Členské státy měly věnovat zvláštní pozornost postihu podněcování nebo vybízení k zneužívání návykových látek prostřednictvím především údajů zpracovaných na počítači. Především šlo o veřejně přístupnou počítačovou síť *internet*. Některé instituce budují své počítačové sítě nezávisle, ale přístup na ně je možný vlastně jedině díky internetu. Pojmy *film, tisk, rozhlas, televize* si každý dovede poměrně přesně definovat, proto je nebudu dále rozvádět. *Obdobně účinný způsob* jsou jakékoli další předměty, které jsou schopny vyvolat v lidech chuť zneužívat návykové látky, jako klasický případ se uvádějí například letákové kampaně nebo plakáty či jiné reklamní předměty. Z hlediska zavinění se u této rozšiřující skutkové podstaty vyžaduje úmysl, a to alespoň eventuální⁶¹.

5.3 Jednotlivé drogové trestné činy

5.3.1 § 187 Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů

- (1) *Kdo neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabízí, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechovává omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekursor nebo jed, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.*
- (2) *Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán,*
  - a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo ve větším rozsahu, nebo*
  - b) *spáchá-li takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let.*
- (3) *Odnětím svobody na osm až dvanáct let bude pachatel potrestán,*
  - a) *získá-li činem uvedeným v odstavci 1 značný prospěch,*
  - b) *spáchá-li takový čin vůči osobě mladší patnácti let, nebo*
  - c) *způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.*
- (4) *Odnětím svobody na deset až patnáct let bude pachatel potrestán,*
  - a) *způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt,*
  - b) *získá-li takovým činem prospěch velkého rozsahu, nebo*
  - c) *spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.*

Jedná se o nejzávažnější trestný čin z drogových deliktů. Trestný čin podle § 187 patří mezi ohrožovací trestné činy, zákon se snaží chránit společnost i jednotlivce proti možnému ohrožení, které vzniká při pouhém nakládání s návykovými látkami. Trestný čin je dokonán již nabízením uvedených látek, jejich vyrobením, dovezením, provezením, jejich přechováváním pro jiného, zprostředkováním jejich prodeje nebo jinou formou opatření pro jiného, aniž by se musela taková látka dostat ke

⁶¹ Dle § 4 písm. b) věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn

konečnému konzumentovi. Předpokladem trestní odpovědnosti však je fakt, že se tato jednání uskutečňují neoprávněně⁶².

Jako *neoprávněná výroba* se rozumí nejen průmyslová nebo řemeslná výroba, ale i jakékoli jiné zhotovení nebo vytvořená omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku, prekurzoru nebo jedu osobou, která k tomuto nemá potřebné oprávnění (tzn. nejedná se o výrobu pro vědecké či medicínální účely). Trestná je taková nedovolená výroba bez ohledu na to, zda jde o výrobu návykových látek pro sebe či jinou osobu. V praxi se nejčastěji jedná o výrobu z chemických látek, léčiv nebo jiných přírodních surovin⁶³, rovněž se za výrobu považuje i čištění omamné látky nebo přeměna těchto látek.

Přechováváním zákon rozumí jakýkoliv způsob držení omamných látek. Pachatel nemusí takovou látku přímo fyzicky u sebe nosit, ani ji mít doma, ale stačí, že s ní může podle své potřeby volně disponovat (např. ji má uloženou na tajném místě mimo jeho bydliště). Důležitým argumentem přechovávání pro jiného je, že trestné je i držení menšího než malého množství, na rozdíl od ustanovení § 187a (viz dále).

Nabízením je chápána činnost pachatele, kterou projevuje ochotu omamnou nebo psychotropní látku nebo jed nebo prekurzor poskytnout jinému. Nejčastěji se bude jednat o konkludentní jednání směřující k jiné osobě. Nabídka bude mířit nejčastěji k prodeji, ale také k obdarování, půjčení apod. Nabídka nemusí být druhou stranou akceptována, aby došlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu ve smyslu § 187.

Zprostředkování je zajímavá činnost pachatele, neboť vlastně osobně nemusí přijít s omamnou a psychotropní látkou a jedem nebo prekurzorem do styku. Pachatel zde funguje jako taková „mezičlánek“, nebo jeden z mezičlánků řady mezi výrobcem a konečným spotřebitelem. Zprostředkování je trestné, ať již pachatel působí na jakémkoli místě v řadě. Podle komentáře trestního zákona lze za zprostředkování považovat i pouhé zajištění kontaktu s osobou, která jiným způsobem obstará některou omamnou nebo psychotropní látku nebo prekurzor, případně jed jinému, například kontakt mezi dárce a příjemcem takového daru.

Prodejem se na rozdíl od občanského zákoníku⁶⁴ rozumí až přímá realizace předání věci druhé osobě (kupujícímu) za úplatu.

Pojem *neoprávněně jinému opatří* nepřímo souvisí s prodejem, postihuje totiž veškeré jednání, které není výslovně popsáno v § 187 odst. 1. Jde například o darování, výměnu za jinou věc. Opatření se může rovněž stát i způsobem, který naplňuje skutkovou postatu jiného trestného činu (např. zpronevěry, krádeže apod.).

Dovozem se chápe režim, kdy dovozce omamné nebo psychotropní látky pocházející z cizího státu dopravuje přes státní hranici do České republiky. *Vývozem* je proces v zásadě opačný, jde o vývoz zakázaných látek přes státní hranici do ciziny.

⁶² Kalina Kamil, Sotolář Alexander a kolektiv: *Drogy a drogové závislosti 1, mezioborový přístup*, Úřad vlády ČR, Praha 2003, strana 60

⁶³ Přičemž pěstování rostliny, která může sloužit k nedovolené výrobě omamné či psychotropní látky nebo jedu, podléhá ustanovení o opatření předmětu určeného k nedovolené výrobě takových látek ve smyslu § 188 odst. 1 trestního zákona.

⁶⁴ Podle občanského zákoníku obsahuje prodej dvě složky: ofertu a akceptaci, kdy dojde ke skutečnému přechodu vlastnických práv. Naproti tomu § 187 považuje již nabídku (ofertu) za znak skutkové podstaty.

Průvozem je potom jednání, které směřuje pouze k převození látek přes naše území. Náš stát je zde pouze tranzitní zemí na dlouhé cestě drogy ze země původu do země spotřeby. Jak dovozu, vývozu, tak průvozu se exekutiva snaží zabránit vydáváním licencí. Licence pak obsahuje přesné množství nebezpečné látky, způsob, jak s ní bude nakládáno i účel jejího dovozu, vývozu, průvozu. K naplnění skutkové podstaty ustanovení § 187 odst. 1 stačí provést dovoz, vývoz nebo průvoz bez řádně vydané licence.

Po subjektivní stránce se vyžaduje u tohoto trestného činu vždy úmysl. Jde o ohrožovací trestný čin, který je dokonán vyroběním, dovezením, vyvezením, převozením, nabízením, zprostředkováním, prodáním nebo jiným opatřením jinému nebo přechováváním pro jiného, pokud se tak děje neoprávněně.

K naplnění skutkové podstaty podle § 187 odst. 2, tedy použití vyšší trestní sazby, musí být trestný čin spáchán *členem organizované skupiny*. Skupina je sdružení nejméně tří trestně odpovědných osob, jejichž vzájemná činnost vede k realizování plánované činnosti. Činnost je organizována a koordinována do úloh jednotlivých účastníků. Tato plánovitost zjednodušuje provedení trestného činu a zvyšuje tím i jeho nebezpečnost pro společnost. Ve vztahu k této okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby je třeba z povahy věci úmysl.

Stupeň nebezpečí hrozícího z trestného činu bude značně vysoký, bude-li spáchán *ve větším rozsahu*. Děje se tak zejména pokud pachatel vyrobí, doveze, vyveze, převez, nabízí, zprostředkuje nebo jinak jinému opatří anebo přechovává pro jiného omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekurzor nebo jed v množství, které je způsobivé k použití pro více osob. Mimo množství je třeba hodnotit i druh a kvalitu návykové látky, délku například také způsob provedení apod. Z hlediska zavinění postačí ve vztahu k této okolnosti nedbalost⁶⁵.

Vyšší trestní sazba se rovněž použije, spáchá-li kdokoli tento trestný čin *vůči osobě mladší osmnácti let*. Vymezení osoby mladší osmnácti let se shoduje s pojetím v občanském zákoníku⁶⁶. Nicméně pachatel nemusel znát věk osoby, vůči níž se trestněprávně relevantního chování dopouští, ale postačí, že se zřetelem na okolnosti (vzhled, fyzickou vyspělost, chování, vyjadřování atd.) a svoje osobní poměry vědět měl a mohl, že jde o nezletilou osobu (vědomá nedbalost).

Kvalifikovanou skutkovou podstatou jsou rovněž okolnosti z ustanovení § 187 odst. 3, kdy pachatel získá trestným činem značný prospěch, způsobí těžkou újmu na zdraví nebo čin spáchá vůči osobě mladší patnácti let. *Značný prospěch* je prospěch nejméně ve výši nejméně 500.000 Kč⁶⁷, přičemž v rámci zavinění postačí nedbalost. *Těžká újma na zdraví* je definována § 89 odst. 7 trestního zákona⁶⁸.

⁶⁵ V závislosti na ustanovení § 6 písm. b) trestního zákona

⁶⁶ Viz § 8 občanského zákoníku

⁶⁷ Viz ustanovení § 89 odst. 11 trestního zákona

⁶⁸ Těžkou újmu na zdraví se rozumí jen vážná porucha zdraví nebo vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmu na zdraví zmrzačení, ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, ochromení údu, ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, poškození důležitého orgánu, zohyzdění, vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, mučivé útrapy nebo delší dobu trvající porucha zdraví.

Tento těžší následek může být způsoben buď úmyslně, nebo z nedbalosti. To platí i pro právní kvalifikaci těžké újmy na zdraví podle § 187 odst. 4 písm. a), kdy újmu utrpí *více osob*, tedy nejméně tři osoby. Případně pachatel způsobí svým jednáním *smrt*. Vymezení pojmu smrt není pro tuto diplomovou práci důležité.

Ve čtvrtém odstavci daného ustanovení se hovoří o *prospěchu velkého rozsahu*, což je prospěch ve výši nejméně 5.000.000 Kč. Jako zavinění postačí nedbalost. K okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby patří ještě *spojení pachatele s organizovanou skupinou působící ve více státech*. Pachateli musí být známo, že jde o danou skupinu, která má své místo působení v alespoň dvou odlišných státech, a to případně včetně České republiky.

Co se týká ukládání trestů, může být při naplnění znaků tohoto trestného činu v podobě základní skutkové podstaty pachatel potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let. Přísnější postih trestu odnětí svobody na dvě léta až deset let hrozí pachateli, spáchá-li trestný čin jako člen organizované skupiny nebo ve větším rozsahu nebo vůči osobě mladší osmnácti let. K naplnění okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby podle § 187 odst. 3 trestního zákona musí být získán značný prospěch, způsobena těžká újma na zdraví anebo musí dojít k spáchání trestného činu vůči osobě mladší patnácti let. Za těchto okolností bude pachatel potrestán odnětím svobody na osm až dvanáct let. Konečně trest odnětí svobody na deset až patnáct let hrozí pachateli, způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví více osobám nebo dokonce smrt, získá-li prospěch velkého rozsahu anebo spáchá-li čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.

5.3.2 § 187a Nedovolené přechovávání omamných a psychotropních látek a jedů

- (1) *Kdo bez povolení přechovává omamnou nebo psychotropní látku nebo jed v množství větším než malém, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.*
- (2) *Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve větším rozsahu.*

Podle výše zmíněného ustanovení je postižen ten, kdo bez povolení pro sebe přechovává některou z uvedených látek ve větším než malém množství. Pachateli při splnění okolností skutkové podstaty tohoto ustanovení hrozí trest odnětí svobody až na dvě léta nebo trest alternativní - peněžitý. Odnětím svobody na jeden rok až pět let může pak být pachatel potrestán, spáchá-li trestný čin ve větším rozsahu. Pojem *větší rozsah* odpovídá vymezení pojmu podle § 187 odst. 2 písm. a) (viz výše). Ve srovnání s výše uvedeným trestným činem podle § 187, bude tento trestný čin postižen trestem mírnějším.

Přechováváním se rozumí jakýkoliv způsob držení omamné a psychotropní látky nebo jedu bez povolení. Přičemž pachatel nemusí mít omamnou látku bezpodmínečně u sebe, nýbrž ji může mít uschovánu v nějakém úkrytu. Vyžaduje se však, že látku musí mít ve své moci. Přechovávání je vždy činěno pro sebe. Z výše

řečeného vyplývá okruh pachatelů, kteří jsou tímto ustanovením postiženi. Přechovávání dle ustanovení § 187a dopadá na toxikomany, nikoli na dealery, kteří jsou postihováni dle podle ustanovení § 187. Při dokazování bude nutné prokázat, že osoba, která omamnou nebo psychotropní látku nebo jed přechovává, ji zároveň i sama užívá.

Kromě toho je nutné upozornit na fakt, že v ustanovení § 187a je předmět přechovávání vymezen úžeji než u § 187⁶⁹, kde nesmí být jakkoli manipulováno nejen s omamnou nebo psychotropní látkou nebo jedem, ale i s přípravky, které tyto látky obsahují, a s prekurzory. Toto rozšíření oproti tomu § 187a neuvádí.

Specifikace pojmu *větší množství než malé* je záměrně ponechána soudní judikatuře. Pro policejní praxi se použije Příloha k závaznému pokynu policejního prezidenta č. 39/1998, která stanoví maximální množství, které může mít zadržená osoba u sebe. U tohoto množství lze předpokládat, že jej může využít pro vlastní potřebu ovšem s přihlédnutím také k potřebě zvýšení množství dávky. Nelze kriminalizovat držení drog konzumentem (tzv. spotřební dávky)⁷⁰, neboť by to vedlo ke kriminalizaci konzumace drog. K takovému se pojetí se však naši zákonodárci nepřiklánějí.

K trestnímu postihu bylo tedy stanoveno takové množství, které již může znamenat zvýšené nebezpečí ohrožení zdraví či života člověka. Toto ustanovení tak není namířeno na postih experimentátorů ani závislých toxikomanů. Množství také není dogmaticky a pevně stanoveno, pouze je stanovena orientační hodnota pro zasahující policejní orgány. Orgány pak zhodnotí a naprosto individuálně posoudí danou zadrženou osobu, zda spáchala přestupek podle § 30 odst. 1 písm. j) přestupkového zákona, nebo u ní došlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu § 187a.

Množství větší než malé je chápáno v různém smyslu a je tedy vyjádřením:

1. hmotnosti přechovávané omamné nebo psychotropní látky, zpravidla v přepočtu na její čisté množství
2. jejího účinku na psychiku člověka či jeho celkový zdravotní stav
3. její finanční hodnoty⁷¹.

Množství přechovávané OPL lze vymežit dvojím způsobem:

1. Buďto je stanovena obecně nebezpečná hranice, po jejímž překročení dochází k závažnému ohrožení zdraví osob. K tomuto množství je pak přihlíženo bez ohledu na osobu pachatele. Množství konkrétní OPL je pak vymezeno závazným pokynem policejního prezidenta č. 39/1998 (viz výše) a doplněn *Pokynem obecné povahy č. 6/2000 Sbírkou pokynů obecné povahy nejvyššího státního zástupce (1 Spr 198/2000) ze dne 27. 4. 2000*, jímž se upravují podrobnosti postupu státních zastupitelství při postihu trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a trestního zákona, který také obsahuje tabulku orientačních hodnot odpovídajících znění ustanovení § 187 odst. 1, 2 trestního zákona nejčastěji se vyskytujících

⁶⁹ Srovnání s ustanovením § 187 odst. 1 trestního zákona

⁷⁰ Kalina Kamil, Sotolář Alexander a kolektiv: *Drogy a drogové závislosti 1, mezioborový přístup*, Úřad vlády ČR, Praha 2003, strana 61

⁷¹ Všechna tato vyhodnocení a posouzení by měla být provedena znaleckým posudkem.

omamných a psychotropních látek s těmito hodnotami (první hodnota „množství větší než malé“, druhá hodnota „větší rozsah“: Heroin – 0,15 g (asi 5 dávek), 1,5 g (asi 50 dávek), Morfin – 0,3 g (asi 10 dávek), 4,5 g (asi 150 dávek), Metadon – 0,3 g (asi 10 dávek), 4,5 g (asi 150 dávek), Kokain – 0,25 g (asi 5 dávek), 5 g (asi 100 dávek), THC (marihuana, hašiš) – 0,3 g (asi 10 dávek), 7,5 g (asi 250 dávek), LSD – 0,0005 g (asi 10 dávek), 0,006 g (asi 120 dávek), MDMA – 1g (asi 10 dávek), 24 g (asi 240 dávek), Amfetamin – 0,5 g (asi 10 dávek), 10 g (asi 200 dávek), Metamfetamin – 0,5 g (asi 10 dávek), 10 g (asi 200 dávek), Psilocybin – 0,05 g (asi 5 dávek), 3 g (asi 300 dávek). Tato množství jsou jen orientační, a proto nejsou pro soudy závazná. Dne Pokynu lze tedy zhodnotit i situaci použití vyšší trestní sazby podle ustanovení § 187a odst. 2, tedy spáchání trestného činu ve větším rozsahu. Zajímavé je, že oproti Příloze došlo ke snížení většího než malého množství zhruba na polovinu u heroínu a kokainu, tedy u nejnebezpečnějších látek⁷². Dne 16. srpna 2006 byl vydán nejvyšší státní zástupkyně JUDr. Renatou Veseckou *Pokyn obecné povahy č. 2/2006 o postihu trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a trestního zákona*, který zrušil pokyn č. 6/2000. Minimální množství OPL stanovené v příloze zůstalo stejné, důraz je zde také kladen na zjištění individuální společenské nebezpečnosti držitele drog. Výše uvedený pokyn je v současné době v platnosti a orgány činné v trestním řízení, především Policie ČR, se jím řídí při zásazích proti drogovým trestným činům.

2. Rozhodné přechovávané množství lze dále vymezit individuálně podle konkrétních okolností případu a osoby pachatele. Tento způsob více odpovídá duchu trestního zákona, neboť pevně stanovené množství OPL nemá oporu v zákoně. Podle Ústavy nesmí být konkretizovány podmínky trestní odpovědnosti pouze podzákonými právními předpisy⁷³. Možná je i kombinace obou způsobů vymezení většího než malého množství přechovávané OPL.

V praxi se používá kombinace obou výše uvedených způsobů vymezení množství. Zasahující policejní orgány či jiné orgány státní správy se řídí pevně stanoveným množstvím, avšak při soudním řízení dochází k individualizaci posouzení a je přibrán soudní znalec z oboru toxikologie a psychiatrie, který má za úkol posoudit, jaký vliv má dané množství na zdraví z hlediska okamžitého působení i z hlediska dlouhodobého dopadu na zdraví.

Po stránce zavinění vyžaduje tento trestný čin úmysl. Jde o ohrožovací trestný čin, je tedy dokonán již přechováváním, pokud se tak děje bez povolení.

Jednočinný souběh trestných činů nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 a § 187a je vyloučen z výše uvedených důvodů. Ustanovení § 187a je vůči § 187 subsidiární.

⁷² Srovnání viz tabulka na straně 70 této diplomové práce

⁷³ Článek 78 Ústavy České republiky ve spojení s článkem 39 Listiny základních práv a svobod

5.3.3 § 188 Přechovávání předmětu sloužícího k nedovolené výrobě omamných a psychotropních látek a jedů

- (1) *Kdo vyrobí, sobě nebo jinému opatří anebo přechovává předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku nebo jedu, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.*
- (2) *Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán,*
  - a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve větším rozsahu,*
  - b) *spáchá-li takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo*
  - c) *získá-li takovým činem značný prospěch.*

Objektem tohoto trestného činu je společenský zájem státu na ochraně lidí před možným ohrožením omamnými a psychotropními látkami a jedy. Konkrétně se bude jednat o přechovávání předmětu, který slouží k nedovolené výrobě omamných nebo psychotropních látek nebo jedu nebo látek, které OPL či jedy obsahují.

Předmět určený k výrobě musí být způsobilý k výrobě, musí být funkční, kompletní a je rozhodujícím komponentem zařízení určeného k takové výrobě. K posouzení, zda se skutečně jedná o takový předmět, je zpravidla nutné přibrat soudního znalce z oboru chemie, technologie výroby. Předmětem v tomto smyslu však nejsou strojní komponenty, které mohou být využívány i jinak, a samotné suroviny na výrobu drog. K naplnění znaků trestného činu § 188 postačí, pokud pachatel takový předmět přechovává či si jej opatří. Nezáleží tedy na tom, zda je skutečně použit k nedovolené výrobě návykových látek. Jde tedy o ohrožovací trestný čin, u kterého nemusí dojít ke škodlivému následku.

Pro použití tohoto ustanovení trestního zákona musí pachatel vědět, že vyrábí, opatřuje si či přechovává předmět, který je určen k výrobě OPL, přípravku obsahujícího OPL nebo jedu a musí být srozuměn s následkem, aniž by měl v úmyslu takový předmět použít k výrobě OPL, přípravku obsahujícího OPL nebo jedu. Pokud by použil předmět k výrobě a tedy vyráběl drogy, šlo by o trestný čin podle ustanovení § 187 trestního zákona. Ustanovení § 188 je tedy používáno vůči nedovolené výrobě a držení OPL a jedu v § 187 subsidiárně.

Přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku nebo jed je pro účel zákona vymezen poměrně široce a dají se pod tento pojem podřadit i prekurzory. Prekurzory jsou také roztoky látek, směsí, jež obsahují výchozí látku či meziprodukt, ze kterého je získána účinná látka omamných a psychotropních látek. Pro pojetí předmětu sloužícího k výrobě OPL tedy není nutné prekurzor pečlivě vymezovat.

Vyrobí, opatří, přechovává pachatel předměty nikoli jen pro sebe, nýbrž i pro jiné. To znamená, že pachatel je dodavatel pro jinou osobu. Za opatřování, na rozdíl od pojetí § 187 odst. 1 trestního zákona, lze považovat např. dovoz, zprostředkování, půjčení, darování a podobně⁷⁴.

Škála trestů za trestný čin podle § 188 odst. 1 je poněkud širší. V roce 1998 také došlo k zpřísnění trestů a rozšíření jejich variant. Pachatel tak může být potrestán odnětím

⁷⁴ Chmelík Jan: Drogová kriminalita, Ministerstvo vnitra ČR, Praha 1999, strana 41

svobody na rok až pět let nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem (dle judikatury až do výše 5.000.000 Kč⁷⁵) nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

Větší rozsah je stanoven pro použití ustanovení § 188 odst. 2 písm. a) trestního zákona a je nutno jej vykládat ve vztahu k možnému vzniku a závažnosti hrozících následků z vyrobených, opatřených a přechovávaných předmětů určených k nedovolené výrobě omamných a psychotropních látek nebo přípravku tyto látky obsahující. Stupeň nebezpečí z takového jednání se zvyšuje na značně vysoký a pachatel tak může být potrestán odnětím svobody až na dvě až deset let. Skutková podstata tohoto kvalifikovaného trestného činu může být naplněna také, pokud pachatel tvoří komplexní zařízení k výrobě, které je způsobilé k výrobě některé omamné látky ve velkém množství tak, aby mohlo sloužit pro potřebu více lidí. Dále sem zahrnujeme

i jednání, kdy pachatel vyrábí předměty způsobilé k výrobě omamných a psychotropních a látek soustavně, tedy po živnostensku. A konečně také, pokud pachatel přechovává větší množství předmětů sloužících k výrobě OPL stejného druhu (ve skladu například má více destilačních souprav). Při hodnocení tohoto znaku je nutné individuálně posoudit kompletnost zařízení, druh a kvalitu látky, která jím může být vyrobena, množství předmětů a jejich druh. Z hlediska zavinění postačí ve vztahu této závažnější okolnosti nedbalost.

Spáchání trestného činu *vůči osobě mladší osmnácti let* je znakem podmiňující použití vyšší trestní sazby podle ustanovení § 188 odst. 2 písm. b) trestního zákona. Není třeba, aby pachatel znal věk osoby, postačí, že se zřetelem na okolnosti (zejména fyzickou vyspělost, vzhled, chování, studium určité školy apod.) a svoje osobní poměry o uvedené události vědět měl a mohl (nevědomá nedbalost).

Značným prospěchem je pak dle ustanovení § 89 odst. 11 míněn prospěch dosahující nejméně částky 500.000 Kč.

5.3.4 § 188a Šíření toxikomanie

- (1) *Kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.*
- (2) *Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán,*
  - a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo*
  - b) *spáchá-li takový čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.*

Trestný čin šíření toxikomanie je svou podstatou účastenstvím k trestnému činu § 187. Vzhledem k tomu, že samotné užívání návykových látek trestné není, není možné použití formy účastenství podle § 10 trestního zákona. Řešení nastalé situace

⁷⁵ Kalina Kamil, Sotolář Alexander a kolektiv: Drogy a drogové závislosti 1, mezioborový přístup, Úřad vlády ČR, Praha 2003, strana 62

nabídla proto nová skutková podstata § 188a.

Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu, nebo ho v tom podporuje anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří. Za to může být potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.

Odnětím svobody na rok až pět let bude pak pachatel potrestán podle § 188a odst. 2 spáchá-li čin uvedený v prvním odstavci na osobě mladší osmnácti let nebo způsobem, který je přístupný veřejnosti.

Tento úmyslný ohrožovací trestný čin směřuje především k ochraně osob z řad mládeže před rozšiřováním zneužívání nealkoholových návykových látek⁷⁶. Trestný čin podle § 188a je dokonán již sváděním, podporováním, podněcováním nebo šířením, přičemž zákon nevyžaduje, aby osoby, vůči nimž toto působení směřuje, byly skutečně ovlivněny.

Forma *svádění* není přesně dána, postačuje, směřuje-li k individuálně určené osobě. V praxi může jít o přemlouvání ke zneužívání návykových látek nebo poučení a předvedení způsobu zneužívání určité návykové látky. Povahu svádění může mít i schvalování zneužívání drogy, pokud jím bylo sledováno rozhodnutí o zneužívání dané látky v jiné konkrétní osobě.

Podporování také není v zákoně blížeji vymezeno. Může jít o podporu fyzickou či pouze duševní (morální a intelektuální). Fyzickým podporováním se rozumí například: obstarávání návykové látky, zajišťování injekčních stříkaček, přivedení osoby do komunity, kde se návykové látky aplikují, opatření bytu či prostoru pro toxikomana, aby mohl nerušeně návykovou látku požívat. Psychická podpora naopak může spočívat v radě či utvrzení, že zneužívat drogu, je správné rozhodnutí apod. Podpora může směřovat jak vůči začínajícímu experimentátorovi, tak vůči závislému toxikomanovi.

Podněcováním ke zneužívání návykové látky se v praxi rozumí projev, kterým pachatel zamýšlí vzbudit u jiných osob záměr nebo náladu zneužívat nealkoholové návykové látky. Podněcování může být přímé, nepřímé nebo skryté. Na rozdíl od svádění je podněcování namířeno vůči blíže nekonkretizované osobě.

Šířením je pak jakékoli další jednání směřující k rozšíření zneužívání drog. Typickým postojem tzv. „drogová kultura“, kdy dochází k rozšiřování zneužívání návykových látek. Může být provedeno i formou schvalování trestného činu podle § 187 nebo § 188 trestního zákona. Šíření samotné návykové látky by bylo již trestným činem podle ustanovení § 187 trestního zákona (viz výše). Toto jednání směřuje také vůči blíže neurčitým lidem, podobně jako podněcování. Podněcování jakož i šíření návykových látek může být provedeno jak ústně, tak písemně, například i prostřednictvím hromadného komunikačního prostředku (tisk, televize, rozhlas, internet atd.)

Důležité je zmínit na fakt, že se toto ustanovení neuplatní na programy minimalizace škod (harm reduction), kam patří také výměna za sterilní jehly. Tento postup naopak působí preventivně v oblasti šíření zákeřných onemocnění a celkového zdraví občanů. Podle mého názoru toto jednání nenaplnuje znak trestného činu

---

⁷⁶Kalina Kamil, Sotolář Alexander a kolektiv: Drogy a drogové závislosti 1, mezioborový přístup, Úřad vlády ČR, Praha 2003, strana 62

nebezpečnosti jednání pro společnost. V zásadě by výměna infekčního použitého materiálu za čistý a nezávadný neměla být stíhána. Tudiž ti, kteří poskytují v těchto programech pomoc toxikomanům, se nedopouštějí trestného činu šíření toxikomanie a nehrozí jim tedy trestní stíhání.

U tohoto trestného činu je možný jednočinný souběh s trestným činem § 217 ohrožování výchovy mládeže (viz níže).

5.3.5 § 189 a § 190 Šíření nakažlivé choroby

Kdo úmyslně způsobí nebo zvýší nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé lidské choroby, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

Kdo z nedbalosti způsobí nebo zvýší nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé lidské choroby, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem.

Zdraví lidí je velmi křehká věc a vzhledem k existenci mnoha smrtelných nakažlivých chorob, bylo postiženo nebezpečí rozšíření těchto chorob. Tato ustanovení souvisí s drogovými delikty sice jen okrajově, nikoli však nepodstatně. Vzhledem ke způsobu života některých toxikomanů, k nerespektování základních hygienických návyků a absenci zdravotní prevence, je tato skupina lidí mnohem rizikovější v přenosu závažných onemocnění.

V případě ustanovení § 189 se jedná o úmyslné zavlečení a ohrožení nemocemi, půjde tedy o čin více nebezpečný pro společnost a pachatel může být potrestán odnětím svobody až na tři roky.

V ustanovení § 190 se jedná o nedbalostní trestný čin, který bude potrestán alternativními tresty odnětí svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem.

Zavlečení znamená vyvolání nebezpečí rozšíření v místech, kde se choroba nevyskytuje, nebo kde se nevyskytuje v epidemické podobě.

Rozšíření je potom zvýšení nebezpečí v místech, kde se choroba již vyskytuje v epidemické podobě.

Typickými chorobami v kontextu výše zmíněných ustanovení je AIDS, přičemž sem spadá i jeho nosičství (HIV pozitivita) a virová hepatitida typu C.

5.3.6 § 201 Ohrožení pod vlivem návykové látky

- (1) *Kdo, byť i z nedbalosti, vykonává ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil vlivem návykové látky, zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.*
- (2) *Odnětím svobody na šest měsíců až na tři léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán,*
  - a) *byl-li za čin uvedený v odstavci 1 v posledních dvou letech odsouzen nebo z výkonu trestu odnětí svobody uloženého za takový čin propuštěn,*

- b) byl-li za obdobný čin spáchaný pod vlivem návykové látky v posledních dvou letech postižen,
- c) způsobí-li takovým činem havárii, dopravní nebo jinou nehodu, jinému ublížení na zdraví nebo větší škodu na cizím majetku nebo jiný závažný následek,
- d) spáchá-li takový čin při výkonu zaměstnání nebo jiné činnosti, při kterých je vliv návykové látky zvlášť nebezpečný, zejména řídí-li hromadný dopravní prostředek.

Tímto ustanovením jsou postihována jednání, při nichž pachatel vykonával ve stavu vylučujícím způsobilost, kterýžto si přivodil vlivem návykové látky, zaměstnání nebo jinou činnost. Činnost a zaměstnání musejí být způsobilé ohrozit život, zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku.

Značnou škodou se rozumí částka dosahující nejméně 500.000 Kč⁷⁷. Toto jednání bude potrestáno tresty odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.

K aplikaci tohoto ustanovení ve druhém odstavci písm. a) a b) zákona vyžaduje zpětnost (recidivu)⁷⁸. Ve druhém odstavci se odráží kvalifikovaná skutková podstata ve zvýšení trestní sazby na šest měsíců až na tři léta odnětí svobody nebo zákazem činnosti.

Pachatel podle ustanovení písm. c) a d) § 201 trestního zákona způsobil nebezpečí vysoké intenzity tím, že ublížil na zdraví nebo způsobil větší škodu (tj. nejméně 50.000 Kč) na majetku nebo jiný závažný následek. Dále tím, že vykonával činnost, při níž je vliv návykové látky zvlášť nebezpečný (zákon uvádí řízení hromadného dopravního prostředku). Co do následku jde o ohrožovací delikt. K trestnímu stíhání postačuje tedy, že vznikne nebezpečí ohrožení zájmů chráněných zákonem.

Stav vylučující způsobilost vzniká při konzumaci návykové látky. Konkrétně při požívání alkoholu se běžně užívá hranice nejméně jednoho promile v krvi. Posouzení stavu vylučujícího způsobilost, včetně posouzení konkrétní návykové látky, je otázkou pro soudního znalce z oboru toxikologie – psychiatrie.

5.3.7 § 201a Opilství

- (1) *Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let; dopustí-li se však jednání, které má jinak znaky trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.*
- (2) *Ustanovení odstavce 1, jakož i § 12 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.*

Podle tohoto ustanovení jsou posuzována jednání jinak trestná, naplňující jinak znaky trestného činu, které pachatel spáchal v nepřičetnosti, jež si přivodil

⁷⁷ Viz § 89 odst. 11 trestního zákona

⁷⁸ Juráková Iveta: Trestněprávní postih toxikomanů, Masarykova univerzita, Brno 1999, strana 94

zaviněným jednáním (hovoříme o tzv. kvazideliktech). Trestné je jednání pachatele, kterým se zaviněně přivede do stavu nepřičetnosti, v němž spáchá kvazidelikt.

Pojmem *požití* se rozumí aplikaci návykové látky ústy, pojem *aplikace* je tedy širší pojem, neboť se tak děje jakoukoli cestou.

Stav nepřičetnosti je stav, kdy pachatel v době spáchání trestného činu nemohl rozpoznat nebezpečnost svého jednání pro společnost, nebo nemohl své jednání ovládat⁷⁹. Postačí, chybí-li jedna z těchto schopností. Otázka přičetnosti je otázkou právní a posuzuje ji orgán činný v trestním řízení na základě důkazů, nejčastěji znaleckého posudku. Posouzení nepřičetnosti se pro účely § 201a se řídí rovněž ustanovení § 12 trestního zákona.

Na pachatele se privilegované skutkové podstaty ustanovení § 201a odst. 1 trestního zákona nevztahuje v případě, že se pachatel do stavu nepřičetnosti přivedl v úmyslu spáchat trestný čin (tzn. napil se na „kuráž“ – *dolózní actio libera in causa*), nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se pachatel požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak přivedl byť i z nedbalosti do stavu nepřičetnosti a tímto stavu spáchá trestný čin (*kulpózní actio libera in causa*). Pachatel pak odpovídá za trestný čin (následek) podle obecných zásad trestních odpovědnosti.

Trestný čin § 201a je v praxi aplikován zcela výjimečně. Aplikace pro omamné a psychotropní látky je raritním případem, nicméně použití je teoreticky možné, mezi návykové látky omamné a psychotropní látky bezpochyby patří. Obecně jde říci, že tato skutková podstata je výkladově velmi obtížná.

5.3.8 § 217 Ohrožování výchovy mládeže

- (1) *Kdo vydá, byť i z nedbalosti, osobu mladší než osmnáct let nebezpečí zpustnutí tím, že*
  - a) *svádí ji k zahálčivému nebo nemravnému životu,*
  - b) *umožní ji vést zahálčivý nebo nemravný život, nebo*
  - c) *závažným způsobem poruší svou povinnost pečovat o osobu mladší než osmnáct let,**bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*
- (2) *Kdo umožní, byť i z nedbalosti, osobě mladší než osmnáct let hru na hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.*
- (3) *Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán,*
  - a) *spáchal-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ze zavrženíhodné pohnutky,*
  - b) *pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu,*
  - c) *spáchal-li takový čin opětovně, nebo*
  - d) *získal-li takovým činem značný prospěch.*

Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo vydá, byť i z nedbalosti, osobu mladší osmnácti let nebezpečí zpustnutí tím, že jí umožní vést zahálčivý nebo nemravný

⁷⁹ Borník M.: Trestná činnost a nealkoholová toxikomanie, Ministerstvo vnitra ČR, Praha 2000

život, nebo ji svádí k zahálčivému nebo nemravnému životu. Jedná se o nedbalostní trestný čin, za který pachatel může být potrestán odnětím svobody až na dva roky.

Vydání nebezpečí zpusnutí je splněno, když si osoba mladší osmnácti let osvojuje škodlivé návyky, povahové rysy, sklony a zájmy, které vedou k morálnímu úpadku jedince. Osoba propadne alkoholu či jiným nealkoholovým drogám, chová se promiskuitně, opakovaně či soustavně páchá úmyslné trestné činy nebo jinak narušuje občanské soužití⁸⁰.

Zahálčivý život je podle výkladu partitivní způsob života, obstarávání prostředků na živobytí trestnou činností nebo jinak (konkrétně tedy např. žebrotou, prostitucí, poskytováním sexuálních služeb, hazardními hrami apod.).

Nemravný život je pak pojmem širším než pojem zahálčivý život. Zahnuje i projevy a návyky, které přesahují morální pravidla a dostávají se do rozporu se zájmy chráněnými trestním zákonem. Jedná se o trestnou činnost, prostituci, alkoholismus, toxikomanii, nedodržování hygienických zásad, nepodřízení se pravidlům obecně přijímaným ve společnosti.

Pojem *svádí* má širší obsah než pouhé navádění. Může totiž jít i o jednání před nezletilým, které v něm vyvolá zájmy o nemravný nebo zahálčivý život.

Přísněji bude potrestán pachatel, který umožní nezletilci hru na hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry⁸¹.

Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pak potrestán pachatel, který naplní skutkovou podstatu odstavců 1 a 2 ze zvlášť zavrženého pohnutky, pokračuje v páchání trestného činu po delší době, pokud jde o recidivistu, nebo získá-li spácháním značný prospěch.

5.3.9 § 266 Maření způsobilosti k službě

- (1) *Kdo sebe nebo jiného učiní trvale nebo dočasně nezpůsobilým nebo méně způsobilým k plnění branné povinnosti nebo jiných úkolů pro obranu vlasti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.*
- (2) *Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.*

Tím, že osoba zneužívá omamné a psychotropní látky a jedy, přivozuje si dočasnou či trvalou nezpůsobilost k branné povinnosti. Z tohoto důvodu jsou postihováni trestem odnětí svobody na šest měsíců až pět let pachatelé, kteří užíváním drog učiní sebe nebo jiného dočasně nebo trvale nezpůsobilým nebo méně způsobilým k plnění branné povinnosti nebo jiných úkolů pro obranu vlasti⁸².

Dočasná případně zmenšená způsobilost se projevuje ztrátou nebo snížením některých fyzických a duševních schopností, které znemožňuje plnění úkolu při obraně vlasti. Jednání pachatele spočívá v úmyslné konzumaci omamných a psychotropních látek.

⁸⁰ Borník M.: Trestná činnost a nealkoholová toxikomanie, Ministerstvo vnitra ČR, Praha 2000

⁸¹ Juráková Iveta: Trestněprávní postih toxikomanů, Masarykova univerzita, Brno 1999, strana 96

⁸² Chmelík Jan: Drogová kriminalita, Ministerstvo vnitra ČR, Praha 1999, strana 43

Jde tedy o úmyslné sebepoškození za účelem vyhýbání se plnění vojenských úkolů.

Přísnějším trestem, tedy odnětím svobody na tři až deset let, bude potrestán pachatel, spáchá-li uvedený trestný čin za válečného stavu – za ohrožení bezpečnosti republiky.

Toto ustanovení se v praxi nepoužívá příliš často a s jeho aplikací nejsou tudíž příliš velké zkušenosti. Vzhledem k zrušení branné povinnosti a členství České republiky v mezinárodních vojenských organizacích, je toto ustanovení v trestním zákoně spíše přežitkem. Navíc se naše vlast snaží o profesionalizaci armády a její účast v zahraničních vojenských operacích. Z tohoto důvodu § 266 trestního zákona úplně ztrácí na významu.

5.3.10 Přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniami § 30 přestupkového zákona

- (1) *Přestupku se dopustí ten, kdo*
- a) prodá, podá nebo jinak umožní požití alkoholického nápoje osobě zjevně ovlivněné alkoholickým nápojem nebo jinou návykovou látkou, osobě mladší osmnácti let, osobě, o níž lze mít pochybnost, zda splňuje podmínku věku, nebo osobě o níž ví, že bude vykonávat zaměstnání nebo jinou činnost, při níž by mohla ohrozit zdraví lidí nebo poškodit majetek,*
  - b) neoprávněně prodá, podá nebo jinak umožní druhé osobě škodlivé užívání jiné návykové látky než jsou omamné látky, psychotropní látky a alkohol,*
  - c) se nepodrobí opatření postihujícímu nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo užívání jiných návykových látek,*
  - d) úmyslně vyrobí líh nebo destilát bez povolení anebo úmyslně líh nebo destilát bez povolení vyrobený přechovává nebo uvádí do oběhu,*
  - e) úmyslně umožňuje požívání alkoholických nápojů nebo užívání jiných návykových látek než látek omamných a psychotropních osobě mladší osmnácti let, ohrožuje-li tím její tělesný nebo mravní vývoj,*
  - f) umožní neoprávněně požívání omamných a psychotropních látek osobě mladší osmnácti let, nejde-li o čin přísněji trestný,*
  - g) požije alkoholický nápoj nebo užije jinou návykovou látku, ačkoliv ví, že bude vykonávat zaměstnání nebo jinou činnost, při níž by mohl ohrozit zdraví lidí nebo poškodit majetek,*
  - h) po požití alkoholického nápoje nebo užití jiné návykové látky vykonává činnost uvedenou v písmenu g),*
  - ch) ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil požitím alkoholického nápoje nebo užitím jiné návykové látky, vykonává činnost uvedenou v písmenu g),*
  - i) odepře se podrobit vyšetření, zda není ovlivněn alkoholem nebo jinou návykovou látkou, k němuž byl vyzván podle zvláštního právního předpisu,*
  - j) neoprávněně přechovává v malém množství pro svoji potřebu omamnou nebo psychotropní látku,*
  - k) prodá jednotlivé cigarety nebo neuzavřené jednotkové balení cigaret,*
  - l) kouří na místech zákonem zakázaných,*

- m) prodá výrobek podobný tabákovému výrobku, tabákové potřebě ve formě potravinářského výrobku nebo hračky, a nebo podobný alkoholickému nápoji ve formě hračky,
- n) prodá tabákový výrobek, tabákovou potřebu nebo alkoholický nápoj v zařízení nebo na akcích určených osobám mladším 18 let,
- o) prodá, podá nebo jinak umožní užití tabákového výrobku osobě mladší 18 let nebo neodepře jejich prodej fyzické osobě, o níž lze mít pochybnost, že splňuje podmínku věku.
- (2) Za přestupek podle odstavce 1 písm. a) až d) lze uložit pokutu do 3 000 Kč, za přestupek podle odstavce 1 písm. e) a f) pokutu do 5 000 Kč a zákaz činnosti do 1 roku, za přestupek podle odstavce 1 písm. g) až i) pokutu od 25 000 Kč do 50 000 Kč a zákaz činnosti od 1 do 2 let a za přestupek podle odstavce 1 písm. j) pokutu do 15 000 Kč.
- (3) Sankci za přestupek uvedený v odstavci 1 písm. g) až i) lze snížit pod stanovenou hranici jen tehdy, že byl prokázán dechovou zkouškou nebo lékařským vyšetřením obsah alkoholu v krvi v množství pod 0,5 promile a současně nebylo užito žádné jiné návykové látky.

Škálu možného postihu neoprávněného zacházení s omamnými a psychotropními látkami doplňuje ještě *přestupkový zákon č. 200/1990 Sb.* Konkrétně v ustanoveních přestupků na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi podle § 30 odst. 1 písm. c), f), g), h), ch), j). Tyto přestupky postihují neoprávněné přechovávání omamných a psychotropních látek a jedů v malém množství pro svou vlastní potřebu, postihují tedy případy, které nenaplnují znaky trestného činu podle § 187 a § 187a trestního zákona. Dále zohledňují nepodrobení se opatřením postihujícím nadměrné požívání omamných a psychotropních látek (např. ochranné léčení). Také postihují umožnění neoprávněného požívání OPL osobě mladší osmnácti let a v neposlední řadě požití omamné či psychotropní látky před výkonem činnosti, při níž by mohlo dojít k ohrožení zdraví lidí nebo k poškození majetku. To vše za předpokladu, že nejde o čin přísněji trestný (respektive o trestný čin).

Podle druhého odstavce § 30 přestupkového zákona lze uložit výše uvedené přestupky pokutu až do výše 15.000 Kč⁸³.

Na doplnění je ještě nutno zmínit přestupek na úseku zdravotnictví podle § 29 odst. 1 písm. e) zákona o přestupcích⁸⁴. Trestem za porušení povinnosti při zacházení s OPL pak bude pokuta až do výše 10.000 Kč.

5.3.11 Trestná činnost organizovaných skupin

Obchod s drogami je jednou z nejvýnosnějších činností na světě. Organizované skupiny výrobců a překupníků návykových látek využívají moderní technologii

⁸³ Kalina Kamil, Sotolář Alexander a kolektiv: *Drogy a drogové závislosti 1, mezioborový přístup*, Úřad vlády ČR, Praha 2003, strana 63

⁸⁴ Přestupku se dopustí ten, kdo poruší povinnost při zacházení s omamnými látkami, psychotropními látkami nebo jinými látkami škodlivými zdraví.

a celkovou globalizaci světa. Vzhledem k objemu finančních prostředků na drogových trzích zasahuje drogová kriminalita i do nejvyšších společenských postů. Prostředky získané nelegálními operacemi s drogami využívají tyto skupiny k financování další trestné činnosti např. obchodu se zbraněmi, financování prostituce, podpora hospodářské a násilné trestné činnosti, někdy dokonce i finanční podpoře extrémistických nebo teroristických skupin.

Jediným možným způsobem potírání zločineckých skupin je tvrdý postih a mezinárodní spolupráce na základě úmluv.

K postupnému rozšíření drogové trestné činnosti na naše území došlo hlavně po roce 1989. Nebezpečnost organizovaného zločinu spočívá kromě jiného ve vysokém stupni organizovanosti, což výrazně znesnadňuje jeho odhalování.

Prvním legislativním řešením tohoto problému byla novela trestního zákona č.152/1995 Sb. Touto novelou byla zavedena ustanovení § 43 a § 44 o ukládání trestu odnětí svobody ve prospěch zločinného spolčení. Právní úprava těchto ustanovení obsahuje výrazná represivní opatření proti členům zločineckých organizovaných skupin.

O mimořádné závažnosti této formy trestné činnosti vypovídá i skutečnost, že je trestným činem již samotné založení zločinného spolčení, účast na jeho činnosti, nebo jeho podpora (viz § 163a trestního zákona).

Trestní zákon vymezuje také vztah zločinného spolčení k organizované skupině⁸⁵. Dále zákon obsahuje další opatření motivující pachatele k pomoci při objasňování tohoto druhu trestné činnosti, což je polehčující okolnost, dále mimořádné snížení trestu odnětí svobody (§ 40 odst. 3) a zvláštní případ účinné lítosti.

Trestní řád obsahuje řadu ustanovení, která usnadňují odhalování a objasňování organizovaného zločinu (např. utajení totožnosti svědka, změna zásilky, použití agenta, sledování osob a věcí, předstíraný převod věcí).

Klíčovým pojmem pro organizovaný zločin je *zločinné spolčení*. Rozumí se jím společenství více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti⁸⁶. Zločinné spolčení charakterizuje vyšší formu společné trestné činnosti a je naplněno původně čtyřmi pojmovými znaky:

1. rozdělení funkcí
2. dělbou činností
3. zaměření na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti
4. zaměření na dosahování zisku - tento znak byl novelou č. 134/2002 Sb. vypuštěn

Společenstvím více osob je seskupení nejméně tří trestně odpovědných pachatelů, jakožto personální substrát zločinného spolčení, přičemž neodpovídají kolektivně, nýbrž na základě zásady individuální trestní odpovědnosti.

Vnitřní organizační struktura funguje na principu subordinace, což vyjadřuje další znak rozdělení funkcí.

⁸⁵ Srovnání § 88 odst. 2 a § 89 odst. 20 trestního zákona

⁸⁶ Viz § 89 odst. 17 trestního zákona

Zločinné spolčení musí být zaměřeno na soustavné páchání úmyslné trestné činnosti, na rozdíl od organizované skupiny, která nemusí mít a zpravidla ani nemá trvalejší charakter.

5.3.11.1 Ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení § 43

Pachatel, který spáchal úmyslný trestný čin jako člen zločinného spolčení, nebo pachatel, který takový čin spáchal vědomě se členem zločinného spolčení anebo v úmyslu zločinnému spolčení napomáhat, se považuje za pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení, jestliže okolnosti činu nebo osoba pachatele podstatně zvyšují stupeň jeho nebezpečnosti pro společnost.

Podle citovaného ustanovení se za pachatele považuje ten, který trestný čin spáchal jako člen zločinného spolčení, vědomě se členem zločinného spolčení nebo v úmyslu zločinnému spolčení napomáhat. Z hlediska trestní odpovědnosti postačí jakákoliv alternativa páchání trestného činu ve prospěch zločinného spolčení. V praxi je tedy členem zločinného spolčení každý, kdo fakticky působí v rámci jeho organizační struktury v době páchání trestného činu. Dalším velmi důležitým prvkem, který odlišuje, zda se bude jednat o zločinné spolčení, je jednoznačný záměr napomáhat (podpořit existenci a činnost) zločinnému spolčení. Podstatné je, že pachatel sleduje, aby z jeho trestné činnosti mělo určitý prospěch zločinné spolčení jako celek, nebo některý z jeho členů.

Důsledkem označení pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení je zpřísnění trestní sazby a uložení přísnějšího trestu (podle § 44 trestního zákona). Horní hranice takto vymezeného trestu odnětí svobody se zvyšuje o jednu třetinu, pachateli pak soud uloží trest odnětí svobody v horní polovině takto stanovené trestní sazby. Horní hranice však nesmí převýšit 15 let a je-li pachateli ukládán výjimečný trest odnětí svobody nad 15 až do 25 let, nesmí převýšit 25 let.

5.3.11.2 Trestný čin účasti na zločinném spolčení § 163a

- (1) *Kdo založí zločinné spolčení, nebo kdo se činnosti takového spolčení účastní, anebo kdo zločinné spolčení podporuje, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let nebo propadnutím majetku.*
- (2) *Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve vztahu k zločinnému spolčení určenému nebo zaměřenému k páchání teroru (§ 93) nebo teroristického útoku (§ 95).*
- (3) *Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán, je-li vedoucím činitelem nebo představitelem zločinného spolčení určeného nebo zaměřeného k páchání teroru (§ 93) nebo teroristického útoku (§ 95).*
- (4) *Ustanovení § 43 a 44 se na pachatele činu uvedeného v odstavcích 1, 2 a 3 neužije.*

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně společnosti před trestnou činností zločinných společení. Při řešení otázky, zda došlo k naplnění skutkové podstaty podle § 163a, je nutné prokázat všechny zákonné znaky zločinného společení, především se jedná o trvalost společení (viz výše).

Za zakladatele zločinného společení lze považovat osoby, které iniciují dohodu, ať již výslovnou nebo konkludentní, na jejímž základě společenství vznikne, a to bez ohledu na to, jaké místo v hierarchii zastávají. Založení tedy bývá neformální, stačí jakákoliv aktivita vedoucí ke vzniku takové organizace.

Již členství ve zločinném společení se považuje za dokonaný trestný čin. Není důležité, jakou mírou aktivity se člen zapojuje do společné trestné činnosti.

Podporou zločinného společení je míněna pomoc poskytnutá organizaci jako celku nebo jejímu jednotlivému členu, ale pouze v zájmu zločinného společení.

Z hlediska subjektivní stránky je trestný čin účasti na zločinném společení úmyslným trestným činem. V tomto případě postačí i nepřímý úmysl. Postačí, když skutečnosti spadající pod zákonné znaky zločinného společení uvedené v § 89 odst. 17 jsou zahrnuty v představě pachatele alespoň v hrubých rysech. Významné je též to, že k dokonání trestného činu podle § 163a se nevyžaduje, aby zločinné společení skutečně dosáhlo zisku a aby již došlo k soustavnému páchání úmyslné trestné činnosti.

5.3.12 § 252a Legalizace výnosů z trestné činnosti

- (1) *Kdo zastírá původ nebo jinak usiluje, aby bylo podstatně ztíženo nebo znemožněno zjištění původu věci nebo jiné majetkové hodnoty získané trestnou činností, s cílem vzbudit zdání, že taková věc nebo hodnota byly nabyty v souladu se zákonem, nebo kdo jinému spáchání takového činu umožní, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.*
- (2) *Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán,*
  - a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo*
  - b) *získá-li takovým činem značný prospěch.*
- (3) *Odnětím svobody na dvě léta až osm let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,*
  - a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve vztahu k věcem nebo jiným majetkovým hodnotám pocházejícím z obchodu s omamnými nebo psychotropními látkami nebo z jiného zvláště závažného trestného činu,*
  - b) *získá-li činem uvedeným v odstavci 1 prospěch velkého rozsahu, nebo*
  - c) *zneužije-li ke spáchání takového činu svého postavení v zaměstnání nebo funkce.*

Hlavním cílem veškerých zločineckých společení jakož i jednotlivých pachatelů je získat z trestné činnosti nějaký prospěch. Věnuje-li se pachatel výrobě, distribuci omamných a psychotropních látek a jedů, provádí to zpravidla s úmyslem rozšířit svůj majetek. Většinou se tyto pachatelé věnují kromě drogové trestné činnosti ještě jiným aktivitám, které jsou v drtivé většině případů rovněž trestněprávně postižitelné. Mezi tyto aktivity lze zařadit kupř. kuplířství (§ 204 trestního zákona), ohrožování mravnosti (§ 205 trestního zákona), padělání a pozměňování peněz (§ 140

trestního zákona), neoprávněné držení platebních karet (§ 249b trestního zákona), podvod (§ 250 trestního zákona), neoprávněné provozování loterie podobné sázkové hry (§ 118a trestního zákona) atd. V některých případech je drogová kriminalita spojena s financováním extremistických až teroristických seskupení, jindy bývají zase prostředky získané při obchodování s návykovými látkami využívány ke korupci a podplácení, eventuálně naopak vydírání. V zájmu využitelnosti těchto vysokých zisků se snaží téměř všechna zločinecká seskupení legalizovat původ příjmů. K legalizaci využívají organizovaných převodů majetkových hodnot, obchodů s cennými papíry, provozu různých nastrčených firem tzv. „bílých koňů“.

Každý stát se snaží proti této nezákonné a nežádoucí činnosti bojovat zákonnými opatřeními, ani u nás tomu není jinak⁸⁷.

Naše zákonná úprava je reakcí na realizaci závazků vyplývajících pro Českou republiku z Evropské úmluvy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu z roku 1990⁸⁸. Zmíněná úmluva ukládá členským státům povinnost promítnout do vnitrostátního zákonodárství skutkovou podstatu trestného činu praní špinavých peněz, kterým se pachatel snaží dosáhnout legalizace výnosů z trestné činnosti, tedy vzbudit zdání, že výtěžek z kriminální činnosti je legálně nabytým výnosem.

Trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 252a trestního zákona představuje zvláštní formu nadržování.

Předmětem útoku je v tomto případě cizí věc nebo jiná majetková hodnota získaná trestnou činností. Není však již rozhodné, jakým trestným činem bylo výnosu dosaženo. Nestací však, byl-li výnos získán přestupkem.

Věcí může být cokoli, peníze, alkoholické nápoje, cenné papíry. Zpravidla se bude jednat o movitost, nemovitost není vyloučena.

Jinou majetkovou hodnotou mohou být pohledávky, práva a penězi ocenitelné jiné hodnoty. Pohledávky budou představovat vklady na vkladních knížkách a na účtech, nároky na vyplacení dividend, pojistné plnění. Jinými právy se pak rozumí členské vklady v obchodních společnostech a družstev.

Zastřením původu a podstatným ztížením nebo znemožněním zjištění původu majetkového prospěchu získaného trestnou činností se především rozumí tzv. „praní špinavých peněz“. V praxi se jedná o utajování skutečností, odkud peníze pocházejí, předstíraný převod majetkové hodnoty, zastření místa a pohybu této hodnoty, utajení dispozic s ní, utajení toho, že peníze pocházejí z trestného činu. Hlavně tedy půjde o trestné činy majetkové (podle hlavy deváté trestního zákona), hospodářské (podle hlavy druhé trestního zákona), ale může jít i o výtěžek z nedovolené výroby omamných a psychotropních látek nebo z obchodu s nimi (§ 187 a § 188 trestního zákona), úplatkářství (§ 160, 161, 162 trestního zákona), zločinné spolčení (§ 89 odst. 17 a § 163a trestního zákona).

K naplnění znaku skutkové podstaty § 252a se vyžaduje, aby ten, kdo zastírá původ věci nebo jiné majetkové hodnoty nebo o zastření usiluje, získal sám pro sebe

⁸⁷ V České republice byl prvním zákonným opatřením zákon č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. Další právní předpisy navazovaly a završením se stala novela č. 134/2002 Sb., která vymezila skutkovou podstatu trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti v § 252a trestního zákona s účinností od 1. července 2002.

⁸⁸ Publikována byla vyhláškou č. 33/1997 Sb.

majetkový prospěch. Pachatelem může být tedy osoba, která spáchala základní trestný čin (čin, ze kterého pochází majetkový prospěch), tak i jiná osoba, která spáchání takového trestného činu umožní.

Základní trestní sazba činí trest odnětí svobody až na dvě léta nebo peněžitý trest. Použití vyšší trestní sazby – odnětí svobody na jeden až pět let – vymazuje spáchání trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti jako člen organizované skupiny nebo získání značného prospěchu.

Další kvalifikačním znakem použití vyšší trestní sazby je kromě získání prospěchu velkého rozsahu a zneužití postavení v zaměstnání či ve funkci ještě fakt, že věci a jiné majetkové hodnoty pocházejí z obchodu s omamnými a psychotropními látkami nebo jiného zvlášť závažného trestného činu. Pachatel pak může být potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let nebo propadnutím majetku. Těmito věcmi mohou být jednak samotné návykové látky, ale také peníze pocházející z nelegálního obchodu. Z hlediska zavinění musí pachatel vědět, že věci a jiné majetkové hodnoty pocházejí z obchodu s omamnými a psychotropními látkami.

S účinností od 1. července 2008 bude tato skutková podstata trestného činu § 252a upravena novelou č. 122/2008 Sb., která drobně upraví strukturu ustanovení a rozšíří znaky skutkové podstaty v dalším odstavci zároveň se zavedením vyšší trestní sazby. Tento odstavec zní:

Odnětím svobody na tři léta až deset let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech,

b) spáchá-li takový čin ve vztahu k věci nebo jiné majetkové hodnotě v hodnotě velkého rozsahu, nebo

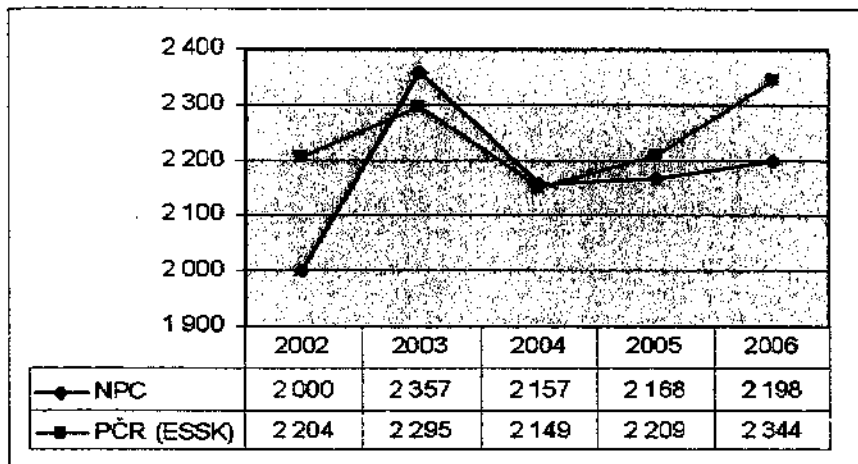
c) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

Formy legalizace výnosů z trestné činnosti jsou velmi různorodé a jejich další rozbor by přesahoval rozsah této diplomové práce.

6. KAPITOLA: Aktuální přehled drogové scény

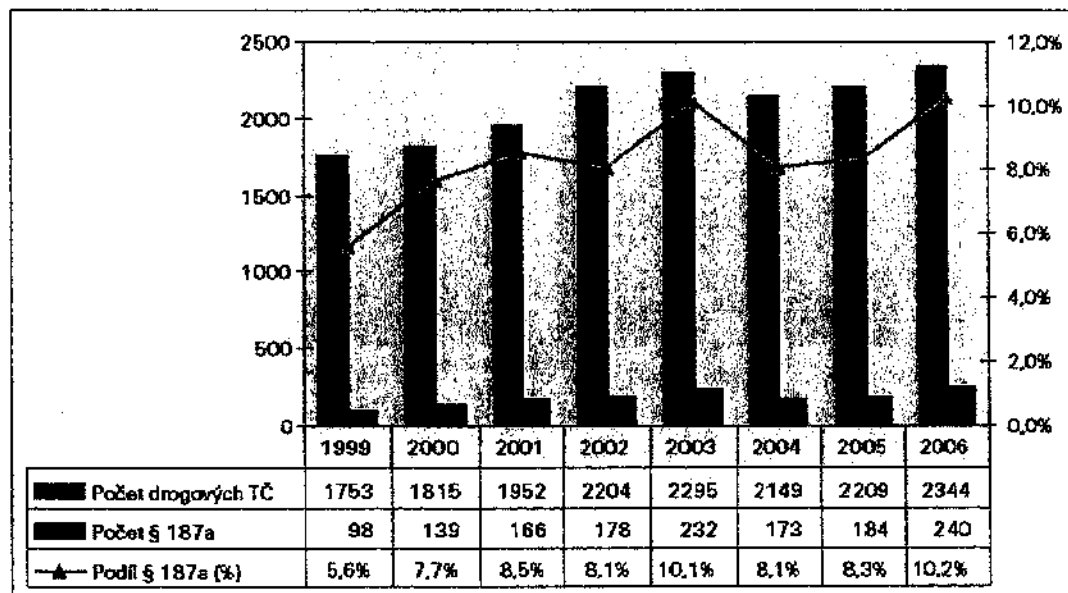
Trestně stíhaní v souvislosti s drogovými trestnými činy v letech 2002 – 2006⁸⁹

Trestně stíhaní v souvislosti s drogovými trestnými činy v r. 2002–2006 (Národní protidrogová centrála, 2007c; Ministerstvo vnitra ČR, 2007b)

Podíl trestně stíhaných za přečlovávání drog pro osobní potřebu (§ 187a TZ) na trestně stíhaných za všechny drogové trestné činy v letech 1999 – 2006⁹⁰

Podíl trestně stíhaných za přečlovávání drog pro osobní potřebu (§ 187a TZ) na trestně stíhaných za všechny drogové trestné činy v r. 1999–2006

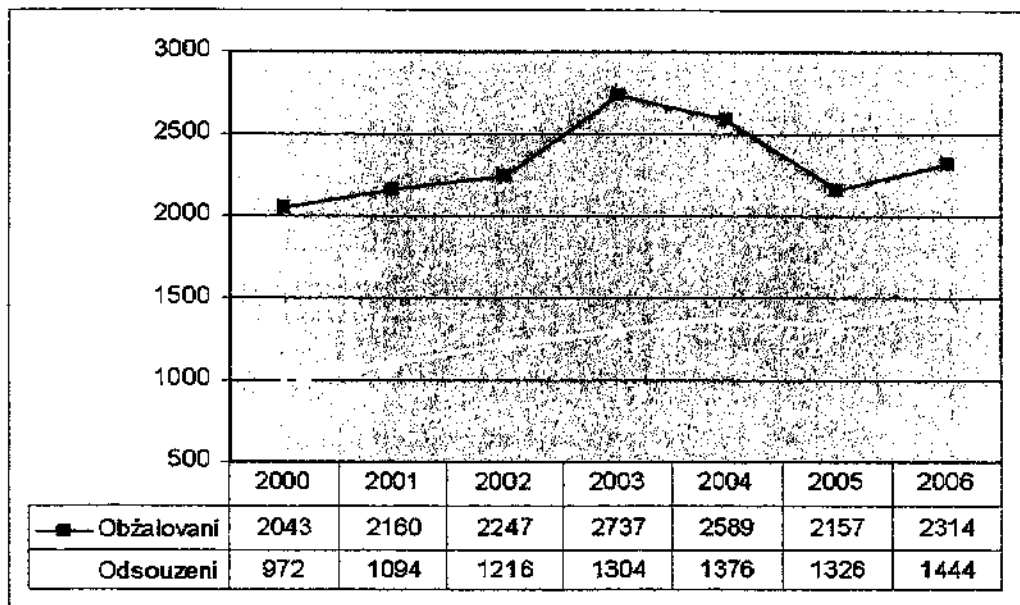

⁸⁹ Zdroj grafu: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2006, Úřad vlády ČR, Praha 2007, strana 57

⁹⁰ Zdroj tabulky: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2006, Úřad vlády ČR, Praha 2007, strana 57

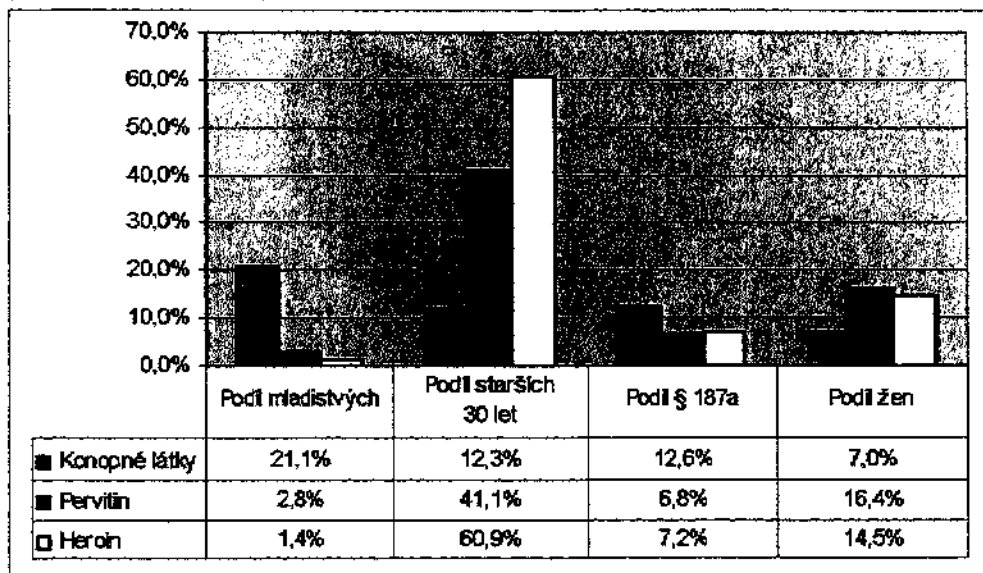
Počet obžalovaných a odsouzených osob za drogové trestné činy v letech 1999 – 2006⁹¹

Počet obžalovaných a odsouzených osob za drogové trestné činy v r. 1999–2006 (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2007b)

Obžalování z drogových trestných činů v roce 2006⁹²

Obžalování z drogových trestných činů v r. 2006 – vybrané charakteristiky podle typu drogy (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2007a)

⁹¹ Zdroj grafu: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2006, Úřad vlády ČR, Praha 2007, strana 58

⁹² Zdroj tabulky: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2006, Úřad vlády ČR, Praha 2007, strana 59

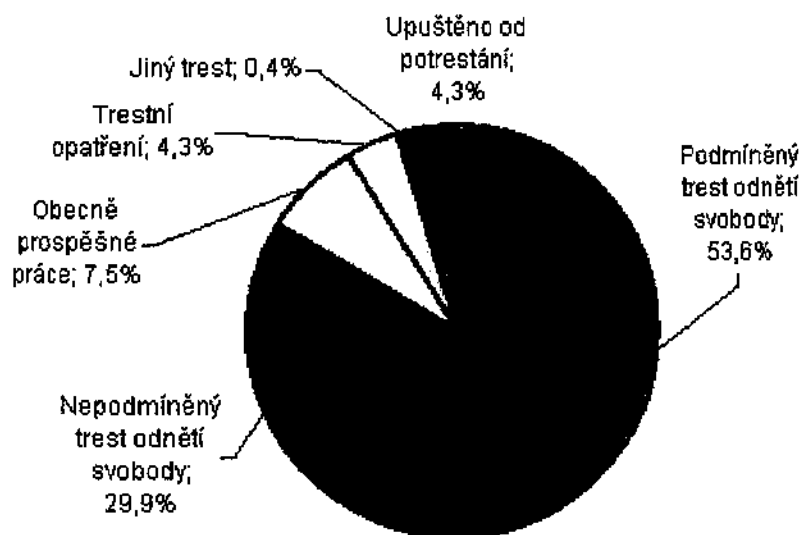
Počet drogových trestných činů (stíhané osoby) podle typu drogy v letech 2002 – 2006⁹³

Počet drogových trestných činů (stíhané osoby) podle typu drogy v r. 2002–2006 (Národní protidrogová centrála, 2007c)

Droga	2002	2003	2004	2005	2006	
					Počet	Podíl (%)
Pervitin	781	1 129	1 058	1 125	1 293	59,7
Konopné látky	748	892	763	682	638	29,5
Heroin	157	105	134	145	116	5,4
Extáze	140	66	66	55	35	1,6
Kokain	10	24	17	50	13	0,6
LSD	4	4	3	9	4	0,2
Jiné drogy	160	137	59	62	66	3,0
Celkem	2 000	2 437	2 100	2 128	2 165	100,0

Skladba uložených trestů za drogové trestné činy v roce 2006⁹⁴

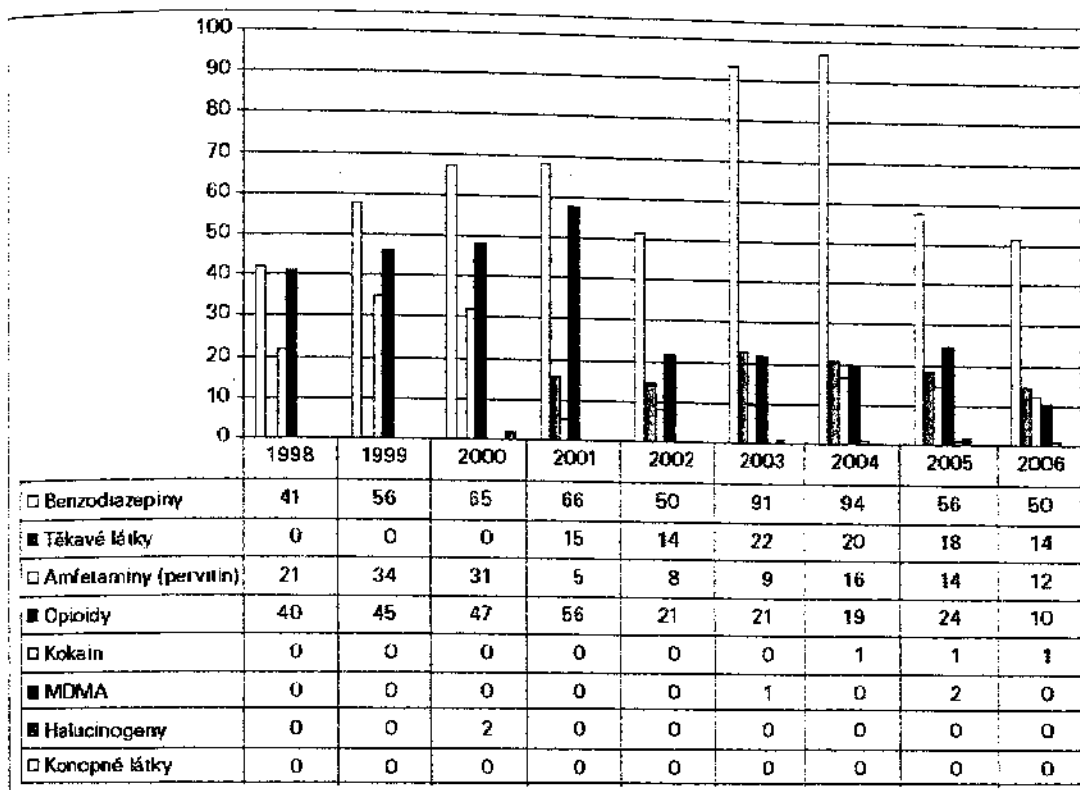
Skladba trestů uložených za drogové trestné činy v r. 2006 (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2007b)

⁹³ Zdroj tabulky: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2006, Úřad vlády ČR, Praha 2007, strana 58

⁹⁴ Zdroj grafu: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2006, Úřad vlády ČR, Praha 2007, strana 61

Smrtebná předávkování vybranými drogami v letech 1998 - 2006⁹⁵

Poměr mezi stíhanými, obžalovanými a odsouzenými za drogové trestné činy a poměr mezi trestnými činy páchanými pod vlivem alkoholu a omamnými a psychotropními látkami v letech 1998 - 2002⁹⁶

Poměr mezi stíhanými, obžalovanými a odsouzenými za drogové tr. činy v letech 1998 - 2002 (zdroj: RVKPP, 2003)

	Stíhaní (PČR)	Obžalování	Odsouzení	Poměr obžalování/stíhaní	Poměr odsouzení/obžalování
§ 187	8 919	7 666	4 838	86,0 %	63,1 %
§ 187a	581	694	307	119,4 %	44,2 %
§ 188	434	1 191	301	274,4 %	25,3 %
§ 188a	1 181	2 302	319	194,9 %	13,9 %
Celkem	11 115 osob	11 853 osob	5 765 osob	106,6 %	48,6 %

Poměr mezi trestnými činy páchanými pod vlivem legálních návykových látek (v tomto případě alkoholu) a nelegálních návykových látek v letech 1998 - 2002 (zdroj: Marešová et al., 2003)

	1998	1999	2000	2001	2002
Trestné činy pod vlivem alkoholu	11 168	9 470	9 327	9 184	9 840
Trestné činy pod vlivem nelegálních drog	3 231	3 112	1 126	1 003	1 250

⁹⁵ Zdroj tabulky: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2006, Úřad vlády ČR, Praha 2007, strana 39

⁹⁶ Zdroj tabulek: Miovský Michal, Sochůrek Jan, Gajdošíková Hana: Analýza současného stavu užívání nelegálních drog ve věznicích, Vězeňství a nelegální drogy - Sborník textů z oblasti užívání nelegálních návykových látek ve věznicích, Úřad vlády ČR, Praha 2003, strana 25

Závěr

Drogová kriminalita je fenoménem moderní doby a týká se naprosto všech států i vlastně každého člověka. Spolu s otevřením hranic a propojením světa došlo také k růstu mezinárodních kriminálních sítí zabývajících se nezákonnou manipulací s návykovými látkami.

Za drogové trestné činy bylo v posledních letech v České republice odsouzeno asi 1.300 pachatelů ročně. Ovšem počet policíí zjištěných případů je jen zlomkem skutečně spáchané trestné činnosti. Rozmach moderních technologií a mezinárodní spolupráce poprvé zaznamenaly úspěch i u nás na přelomu století, konkrétně roku 2001 poprvé od roku 1997 klesl počet policíí zjištěných případů pod 3.000⁹⁷.

Zkušenosti orgánu činných v trestním řízení potvrzují názor, že u nás existuje klasická drogová scéna „západoevropského“ typu včetně drogového trhu, s některými odlišnostmi danými především geografickou polohou, historií a demografickou strukturou země. Pochopitelně nelze předem předvídat, kam vývojové trendy české drogové kriminality výhledově namíří. Nicméně podle dlouhodobých zkušeností a typických znaků české drogové kriminality lze alespoň předpokládat, že vývoj povede k demokratizaci, ale také k větší mezinárodní provázanosti s východoevropským drogovým podsvětím. Zároveň s migrací asijského (především vietnamského a čínského) etnika do České republiky dochází k přelévání trestné činnosti související s omamnými a psychotropními látkami na tyto osoby.

Potěšující je fakt, že zatím nedochází k dramatickému zhoršení drogového problému, a proto je možno situaci u nás nazvat relativně stabilizovanou.

Lze však vyzorovat určité nebezpečné vývojové trendy, které jsou alarmující. Konkrétně se jedná o zvýšenou spotřebu tvrdých drog a snižující se věkovou hranici prvokonzumentů a zároveň zvýšené množství mladistvých pachatelů drogové kriminality.

Ve své diplomové práci jsem se snažila o zmapování těchto nových trendů a také o komplexní přehled právní úpravy postihování drogové kriminality de lege ferenda včetně historického vývoje jednotlivých právních úprav.

---

⁹⁷ Zeman Petr: Charakteristika a trendy drogové kriminality v ČR, Trestní právo 1/2007

Použitá literatura

- Borník M.: Trestná činnost a nealkoholová toxikomanie, Ministerstvo vnitra ČR, Praha 2000
- Chmelík Jan a kolektiv: Drogová kriminalita, Ministerstvo vnitra ČR, Praha 1999
- Nešpor Karel, Dvořák Václav: Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami, Armex, Praha 1998
- Zábranský Tomáš a kolektiv: Racionální protidrogová politika, Votobia, Olomouc 1997
- Štablová Renata a kolektiv: Návykové látky a kriminalita, Policejní akademie ČR, Praha 1995
- Janík Alojz, Dušek Karel: Drogy a společnost, Avicenum, Praha 1990
- Nešpor Karel, Csémy Ladislav: Léčba a prevence závislostí, Psychiatrické centrum Praha, Praha 1996
- Nožina Miroslav: Svět drog v Čechách, Koniasch Latin Press, Praha 1997
- Miovský Michal, Sochůrek Jan, Gajdošíková Hana: Vězeňství a nelegální drogy - Sborník textů z oblasti užívání nelegálních návykových látek ve věznicích, Úřad vlády ČR, Praha 2003
- Riesel Petr: Lesk a bída drogy, Votobia, Olomouc 1999
- Páleníček Tomáš, Kubů Pavel, Mravčík Viktor: Nové syntetické drogy - Charakteristika a hlavní rizika, Úřad vlády ČR, Praha 2004
- Zábranský Tomáš a kolektiv: Užívání drog v EU - legislativní přístupy, Úřad vlády ČR, Praha 2005
- Hejda Jan: Kriminologické, trestněprávní a kriminalistické aspekty drogového problému, RAIN, Jindřichův Hradec 2000
- Juráková Iveta: Trestněprávní postih toxikomanů, Masarykova univerzita, Brno 1999
- Sotolář Alexander a kolektiv: Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení - Právní aspekty trestního postihu drogové kriminality, lékařský přístup ke zneužívání drog a možnosti resocializace uživatelů drog, Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha 2002
- Kalina Kamil a kolektiv: Drogy a drogové závislosti 1 - mezioborový přístup, Úřad vlády ČR, Praha 2003
- Zapletal Jan a kolektiv: Kriminologie 2, Policejní akademie ČR, Praha 1994
- Vondráček Vladimír, Riedl Ota a kolektiv: Klinická toxikologie, Avicenum, Praha 1971
- Pollak Kurt: Medicína dávných civilizací, Orbis, Praha 1973
- Wenke Max, Hynie Sixtus, Mráz Miroslav: Farmakologie, Avicenum, Praha 1977
- Kolektiv autorů: Výměna jehel ve věznicích - Poznatky z komplexního přehledu mezinárodních údajů a zkušeností, Úřad vlády ČR, Praha 2006
- Wodak Alex, Cooney Annie: Účinnost programů výměny sterilních jehel a stříkaček při snižování rizika nákazy HIV/AIDS mezi injekčními uživateli, Úřad vlády ČR, Praha 2006

- Trávníčková Ivana: Právní úprava drogové problematiky, IKSP, Praha 1992
- Hartnoll Richard: Drogy a drogové závislosti: Propojování výzkumu, politiky a praxe, Rada Evropa a Úřad vlády ČR, Praha 2005
- Baštecký Jaroslav: Psychiatrie, právo a společnost, Galén, Praha 1997
- Csémy Ladislav a kolektiv: Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) – Výsledky průzkumu v České republice v roce 2003, Psychiatrické centrum Praha, Praha 2004
- Csémy Ladislav a kolektiv: ESPAD 07, Psychiatrické centrum Praha, Praha 2008
- Zábranský Tomáš, Miovský Michal, Mravčík Viktor, Gajdošíková Hana a kolektiv: Projekt analýzy dopadů novelizace drogové legislativy (PAD) – souhrnná závěrečná zpráva, ResAd, Praha 2001
- Kolektiv autorů: Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2006, Úřad vlády ČR, Praha 2005
- Kolektiv autorů: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2006, Úřad vlády ČR, Praha 2007

ČASOPISY

- Referátový výběr z psychiatrie, 2. čtvrtletník/2007, Závislosti
- Trestní právo 1/2007
3/2003
11/2003
10/2001
- Kriminalistika 1/1999

ZDROJE WWW

- www.biotox.cz/enpsyro
- www.sananim.cz
- www.prev-centrum.cz
- www.portal.gov.cz
- www.drogy-info.cz
- www.adiktologie.cz
- www.ok.cz/iksp
- www.mv.cz